

ISSN 2217-2017

UDK 82

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Година IX Број 16

јануар – фебруар – март 2018

Алма

ИЗДАВАЧ

Алма

Молерова 62-А, Београд
011/2437-204
www.alma.co.rs
www.alma.rs

УРЕДНИШТВО

Ђорђе Оташевић
(главни уредник)

Миљурко Вукадиновић

Милутин Ђуричковић

Милица Јефтимијевић
Лилић

КОРИЦЕ

Дејана Јовановић

КАРИКАТУРА

Никола Оташ

ШТАМПА

„Пресинг“, Младеновац

Рукописи се не враћају

Никола Оташ

Књижевни преглед излази четири пута годишње, у два издања – штампаном и електронском.

Имејл адреса: knjizevnipregled@yahoo.com

Претплата за 2018. годину (за штампано издање): 3.200 динара. Текући рачун: 205-39745-66 код Комерцијалне банке, Београд. Код претплате ставити назнаку „За Књижевни преглед“.

САДРЖАЈ

САГЛЕДАВАЊА

Недељко Кајиш: <i>Ђопићев хумор као начин живота</i>	7
--	---

О КЊИГАМА

Зоран Андрић: СПИСИ О КЊИЖЕВНОСТИ (<i>Schriften zur Literatur 1945-1958</i> , Hans Blumenberg)	20
Илија Шаула: ЧЕМЕРИКА – РОМАН КРОЗ ВИЈЕКОВЕ (<i>Чемерика : Том I-III</i> , Данило Марић)	22
Милица Јефtimiјевић Лилић: СПИРИТУАЛНИ БУЛЕВАР ЗА УЗВИШЕНЕ ДОМАШАЈЕ (<i>Булевар светлости : Промисли о животу</i> , Илија Шаула)	25
Братислав Р. Милановић: ТРЕНУЦИ ПРОЗОРЉИВОСТИ И САМОСПОЗНАЈЕ (<i>Идентитет</i> , Весна Денчић)	29
Илија Шаула: У ИТАКУ СЕ ТЕШКО УЛАЗИ... (<i>Итаке</i> , Весна Пешић, Ирина Деретић)	32
Сенахид Незировић: ПЕСНИЧКА ТРАНСПОЗИЦИЈА БЛАГОДЕТИ (<i>Со на језик</i> , Марко Кравос)	35
Сенахид Незировић: ПРВО БИТИ МУШКАРАЦ У СЕБИ, ПА ОНДА... (<i>Мушкарац у соби : Избор пјесама</i> , Зоран Певец)	38
Љубомир Ђорилић: И ОПЕТ (НЕ)ОБЈАШЊИВО... (<i>Гуслар по сећању</i> , Миљурко Вукадиновић)	40

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Невенка Долић Ђукић: <i>Јесењи вихор</i>	45
Биљана Јаковљевић: <i>Мица Мафија</i>	47
Милан Јовановић: <i>Књига правила</i>	49
Илија Шаула: <i>Мидар : Роман</i>	51
Зоран Шкиљевић: <i>Нојева барка</i>	53

Душко Ђорђевић: <i>Приче из Трећег Ока</i>	55
Милица Микавица Милетић: <i>Људи који не постоје</i>	57
Никола Оташ, Слободан Симић: <i>Клиничка слика 100/100</i>	59
Марко Поповић: <i>Свет неизречених : Приче</i>	61
Дејан Богојевић: <i>Насмејане светлости : Изабране песме</i>	64
Емина Ђелиловић: <i>Овај пут без хисторије : поезија</i>	66
Тоња Жлебич: <i>Епитаф бесмртнима</i>	68
Душан Николић: <i>Маска</i>	70
Весна Радовић: <i>На чају код Љиље Брик</i>	72
Милен Миливојевић: <i>Нама не свиће ни кад устанемо</i>	74

ИЗ РУКОПИСА

Милица Јефтимијевић Лилић: <i>Где су извори твог бола</i>	77
Жељка Башановић Марковић: <i>Епитаф</i>	78
Данијела Божичковић Радуловић: <i>Анђела</i>	80
Иван Гаћина: <i>Харон у Сизифовим мукама</i>	81
Елизабета Георгиев: <i>Лаж</i>	82
Данијел Апро: <i>Одељење за руке</i>	83
Јасна Ђуг: <i>Птице умиру пјевајући</i>	85
Зоран Љубичић: <i>Брачне разлике</i>	87
Слободан Р. Мартиновић: <i>Над сетним очима псића</i>	88
Јован Павловић: <i>Невиђени пркос</i>	90
Живојин Петровић: <i>Горко девојче</i>	91
Иван Сокач: <i>У тишини</i>	93
Александар Д. Станковић: <i>Прича о беделима</i>	94
Мелида Траванчић: <i>Машта једног писца</i>	95
Дејан Богојевић: <i>Мочваре, чекрк</i>	97
Омер Ћ. Ибрахимагић: <i>Сналажење</i>	99
Енеса Махмић: <i>Лисабон</i>	101
Един Морић Кинкел: <i>Марија</i>	103
Нинус Несторовић: <i>Злочинци за сва времена</i>	104

НОВИ ГЛАСОВИ

Јелисавета Антонијевић: <i>Светионик</i>	107
Ања Групковић: <i>Промаја – дух умрлог претка</i>	109
Илија Илић: <i>Разговор орла и гусенице</i>	112
Анђела Пековић: <i>Молитва</i>	114

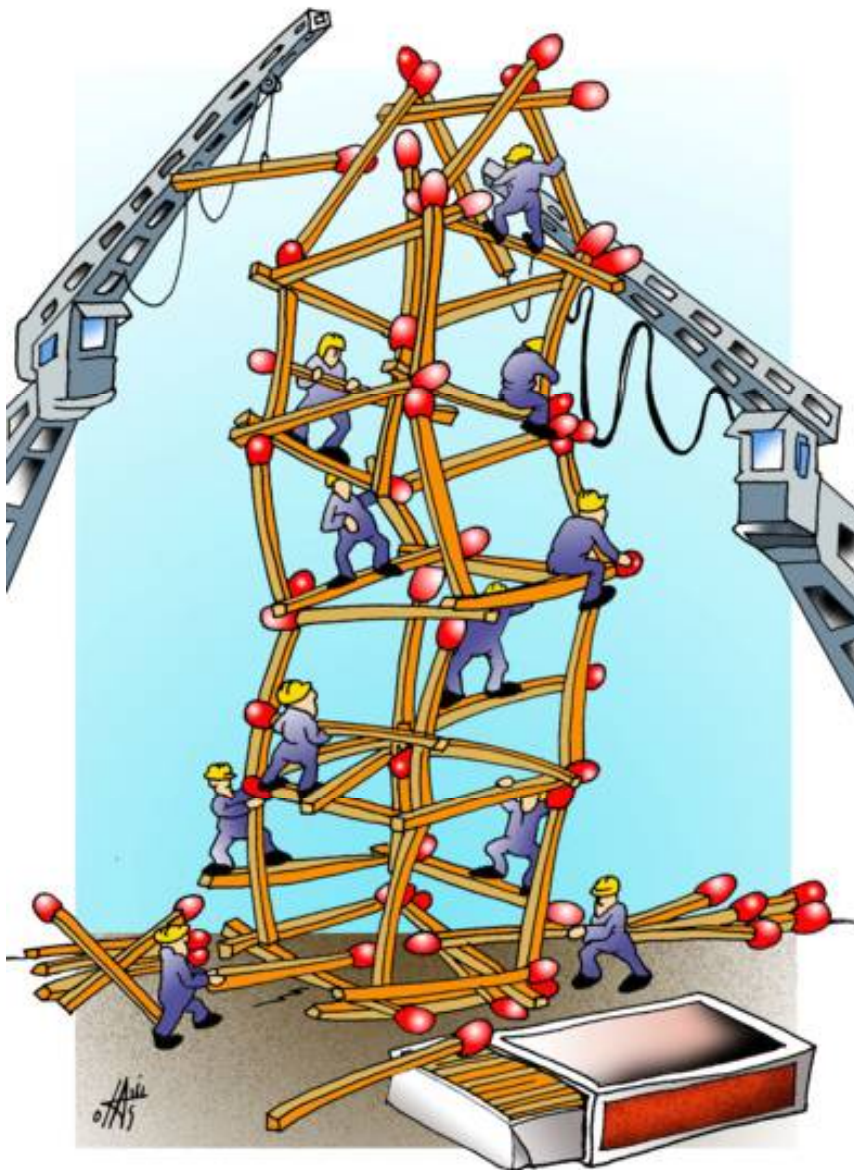
ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Збигњев Мастернак: <i>Јадничари</i> (Превела Олга Лалић-Кровицка)	117
Мухабат Јудашева: <i>Прича о капљици</i> (Превела Ј. Радуловић)	120
Мухамад Азрам: <i>Ода лотосу</i> (Превела Милица Митић)	123
Мангалеш Дабрал: <i>Запис о мртвом човеку...</i> (Превела Е. Кујовић)	125
Јанка Купала: <i>Дечак и пилот</i> (Превела Дајана Лазаревић)	127
Хамди Мећа: <i>Тежина контакта</i> (Превела Милица Митић)	128
Људмила Рубљевска: <i>Вечерња молитва</i> (Превела Д. Лазаревић)	130
Јури Талвет: <i>Од снова, од снега</i> (Превела Јелена Радуловић)	132
Тземин Итион Тзаи: <i>Шкољка</i> (Превела Смиљана Пиксијадес)	133
Џонка Христова: <i>Мрав чита...</i> (Превео М. С. Димитријевић)	134
Турхан Расијев: <i>Успавани народ</i> (Превео А. Чотрић)	137
Игор Сичовик: <i>Трутови</i> (Превео Јарослав Комбиљ)	139

РАЗГОВОРИ

Душан Видаковић: <i>У поезију сам улагала сву светлост свога бића</i> (Разговор с Милицом Јефтимијевић Лилић)	142
---	-----

САГЛЕДАВАЊА

Никола Оташ

УДК 821.163.41.09-31 Ђопић Б.

COBISS.RS: ID 264486924

Примљен: 24. децембра 2017. г.

Прихваћен: 28. децембра 2017. г.

Недељко Кајиш

ЂОПИЋЕВ ХУМОР КАО НАЧИН ЖИВОТА

Abstract

This paper tries to explain the external influences on the behavior of Ćopić's protagonists in his novels, as well as their relationships with these influences. Humor was one of the ways to soften the hardships of everyday life in any way possible, a life which was, in those times very hard and unforgiving. Characters, overseen carefully by authors caring hand, can be related to ethical and aesthetical values of humans in general in almost every situation in life.

By examining the novels carefully, especially the element of humor found in them, attempts to limit this author to the regional framework in a vulgar manner can be easily rebutted, because we notice, without effort, that everything his heroes have to offer us makes not only people from Krajina laugh, but everyone else as well. This also supports the fact that the author had "teachers" within common people themselves. That is exactly what gives his work additional value – a strong foundation within the very people it came from.

This is the reason why Branko Ćopić endures and "ages" very slowly. This is also the reason why he is *everyone's*, not just *someone's*.

Кључне ријечи: Ђопић, хумор, Крајина, смијех

Увод

Читајући Ђопићев роман *Не тугуј бронзана стражо*, примјећујемо да је у њему, поред туге (често у сјенци носталгије), присутан и хумор, који је нешто доминантнији. Писац је знао да је хумор својеврсни начин комуникације који растерећује дух и узвисује човјека. Хумором човјек

од себе ствара бољег човјека но што јесте. Али, такође је и страховао да би, без њега, постао досадан читаоцу. Таква врста страха је одлика савјесних и добрих писаца (Андрић, 1984: 39).

С друге стране, један од начина што реалистичнијег преношења живота у литературу, јесте, управо, ослањање на хумор, поготово ако је он народног карактера, што је то случај код Ћопића. То се види и по томе како се он лако прима за наше душе. За свачију, јер, узгред речено – „сви смо ми са једног лонца“. Зато с правом и кажемо да је Ћопићево дјело *билег* народу, и његову оруђу – *смијеху*, уз чију помоћ је преживљавао, бранећи се од тешког и злог времена.

Док неки писци (можда већина) објашњавају своје јунаке „како су“ живјели, Ћопић своје учи „како ће“ живјети. Да би што лакше подносили терет живота, даје им необично, и ријетко, али веома поуздано оруђе – моћ да засмију. Тај смијех, не само да је одбрамбеног карактера, већ и покретачког, а понекад и нападачког. Његова улога је утоме да „исправи крутост у гипкост, да свакога поново прилагоди свима, укратко, да заобли оштрине на рогљевима“ (Бергсон, 1958: 99).

А рогљева је, куда су пролазили Ћопићеви јунаци, било много. Живот им је био студен, безобличан и тврд камен, од постања.

Ко „зна читати“ Ћопића, схватиће да је „прочитао“ брђане и горштаке, „школске“ примјере динарско-планинских типова, код којих су изражене основне психичке особине, „неотроване и несаломљиве новим културама и страним утицајима“ (Цвијић, 2010: 113).

Човјек човјеку није вук

Добро је све оно што је пријатно (Платон, 1983: 59). А хумор је пријатан човјековој души, и користан, дакако. Јер весео човјек привлачи људе, и ријетко је сам. И читаоце је привукао тај хумор, и ујединио. Зато и кажемо да се писац није бавио само *хумором*; већ се бавио човјеком.

Дакле, Ћопићев *хумор* нам служи и као „сочиво“ – да јасније видимо душе његових јунака. А преко њихових душа ће нам довести у сумњу ону Хобсову: *Човјек је човјеку вук*, а на њено мјесто поставити Спинозину: *Човјек је човјеку Бог* (Спиноза, 1970: 202). И убојење стоика је исто: „Човјек је света ствар за човјека“. Осим тога, људска моћ је ограничена. Зато је писац својим јунацима и дао смисао за хумор, како би их лакше превео преко тих граница, у посебан свијет, из којег се на муке гледа другачије. Истини за вољу, оне се не могу избјећи, али се могу „зери-

чак“, ублажити. Ако се мора трпјети – нека трпљење буде што достојанственије – и „муци у инат“.

Сваки напад смијехом је опасан. „Тај напад је најпогоднији да осами жртву“. (Кјеркегор, 1981: 48). Смијех се често дрзне, па искорачи из себе; преобрази се. Постаје јамац опстанка; поражен – да, побијеђен – не. Ако већ нису могли избјећи муку, Ђопићеви јунаци, Станко Веселица и Јовандека Бабић – поспрдно јој се церекају, у лице; зачикавају је, и исмијавају.

Слиједи: *хумор* је несвјесни подстицај за *мудрост*, како истиче Монтењ у својим „Огледима“. Ниче га је и светим прогласио (Ниче, 2003: 256). Нема равнодушних према *смијеху*.

Хумор којег Ђопић гради, значи *јесам*, и, што је много важније – *бићу*. А *бити* је, већ, *моћ*.

Ето разлога што су га (смијех) у *Средњем вијеку забрањивали*. Он разара сваки ред, и, без сваке сумње, врши корисну функцију (Бергсон, 1958: 110). Јер, ко се смије – не боји се. А ко се не боји – има изгледа за побједу.

Смисао за хумор је снага, сила крајишка која је од велике користи. Гдје би други стали – они продуже. Гдје би сви сузнули – они се насмију. Карактер, *modus vivendi*, или нешто треће?

Ђопићеви јунаци се смију свему, па и себи. Тад најрадосније. Кад немају разлог – измишљају повод; из реалног бјеже у фантастично. То је искало њихово вријеме.

Хумор је точак живота, пречица којом се лакше стигне до циља. Смијехом је распиривао фантазију, а не збиљом провоцирао опажање (Вучковић, 1981: 177-178).

Хумор је више од утјехе

У роману *Не тугуј бронзана стражо* сукобила су се два менталитета; један сиров и дивљачан, други, мек и питом. Вучарна Босна режала је на господски Банат. А иза свега је „виркао“ смијех, на којем се не може дуго остати. Он је ту само да се мало предахне, и – извуче поука, јер: не смије се живјети без филозофске дистанце, како према стварима тако ни према догађајима.

– *Ех, рођена моја старка и драга леђа, не буде ли вас, слабо ће мени глава помоћи!*

Свјестан чињенице да су му јунаци немоћни да направе било какву измјену ситуације, Топић их подстиче на једину врсту одбране – да засмијавају све око себе.

Старац се најприје загледа у дјечака па онда у кобилу, па опет у дјечака, па у кобилу, па у дјечака... – Дјечак – кобила, кобила – дјечак, дјечак... – поче да се шета његова трома мисао одједног до другог, слутећи некакву тајну везу, некакву као, као, и истом ти му излети: – Мали, бил' се ти женио?

Дјечак изненађено затрепта као да је пао са своје новоградње.

– Што жмиркаш? Бил' се женио, а? Већ сам ти нашао младу... Ето ти младе крај тебе, пасе. Погледај дер само каква је то наочита риђуша.

Да ли је Јовандека, у овој ситуацији, весео, и да ли се осјећа побједником? Не. Неки други Јовандека се виноу изнад њега, и подсмјехнуо се њему, првом и правом, оном који је био малчице заједљив према дјечаку. Брзо се повукао, и „побједу“ претворио у „пораз“:

– Само ти расти, душо, биће за те ђевојака, а бенастом ђеду Јовандеки даћемо какву кобилетину, боље није ни заслужио.

Хумор је усвему; као со у основи сваког доброг јела. Од велике је помоћи у објективизацији, како ликова тако и стања. Продуховљен је, њежан, расмијан, пун љубави... И служи вјерно, као старцу штап.

Из Јовандекина вагона заори некакво дубоко рикање. Милиционер који је управо туда пролазио, устукне изненађено .

- Стари, шта ти је то унутра?

- Кукурузи, шта ће друго бити.

- Кукурузи па ричу?! Пази, ено га опет.

- Ричу... Па нек ричу, шта је то кога брига (...). Ничем се данас не треба чудити.

Неће Јовандека да остане дужан одговор никоме, па макар то и власт била. „Шта се кога тиче шта унутра риче“, рекао би, ћопићевски.

До сад нису никад, а ето, од сада и они (кукурузи) прорикали. Кад други блеје – што и они не би рикали.

Понекад, ситуација налаже да се и над својом логиком изврши насиље. Неко се не би (с)нашао у себи – Јовандека јесте. Брани свој *ego*, пошто-пото. Разум је, сада, нешто што треба побједити, гурнути у страну, превазићи га, јер је он ограничен (као и моћ), иза овакве ситуације скоро па бескористан. Живот не прихвата увијек логику, нема користи од ње; губитник је с њом. Зато се и јавља хумор, који ће заварати трагове и извести на прави пут. Филозофска одбрана духа који све разумије, али се свему прави невичан, јер зна да је ово вријеме пролазно, и да иза њега има неко друго, боље. Али, и једно и друго, искључиво зависи од њега.

(Траги)комична је и ситуација када је држава послала наредбу да се сви вагони морају испразнити, а кукуруз предати у магацине.

... Пази ти сад: одједном однекле одозго, као с небеса, надвија се држава – дај жито! (...) Иза вагонских точкова и по јарковима одбрана је заузимала положаје. Све их је повезао и сјединио оштар Стојанов глас:

– Милицијо, назад! Одбиј од вагона! (...)

– Напријед Прва крајишка! – прогули се Јовандека испод вагона.

Над њим, соколећи га, рикну крава.

Све се окомило против сељака. Никог нема да стане уз оне који су до јуче крварили за слободу. Сви хоће да извуку корист, из свега, па и из њихове муке. Уз њих је стало оно што им је увијек било вјерно и најближе; њихово благо – крава.

- Како сте се то обоје ушаренили: ти и та твоја кобила?! (...)

- Побогу (...). Ја све чекао кад ћеш повикати: ево Марка на Шарину.

- Хех, Марко на кобили!

Несуђени епски јунак, Веселица је без ноге. Често у машти, ношен давним успоменама, види себе као великог борца за обесправљени народ, јунака потлачених, Марка Краљевића. Једино га Јовандека „тргне из облака и гурне – у благо“.

Смијех „интегрише“. Јовандекиној души потребна је душа Веселице. Мало је оних који у оваквим ситуацијама не би поклекнули, предали

се (не)времену, и чекали. Писац то није дозволио својим јунацима. Наведе их на провалију, али им и да снаге да је премосте; тутне им „штап у шаке“ (смисао за хумор) и срећно прођу понор.

Јовандека у трку попаде пресјечак. – Вуците изјели дабогда! (краву – оп. аут.)

- Мислиш ти да вуци смију на тога твога слона? – закукурака Веселица. – Мећед би још некако и боже помози...

- Пази ти да ти се та банаћанка не побалега на кућу, па ћемо те испод њезина колача извлачити за ноге...

Сукоб великог и моћног са малим и беспомоћним, страног са домаћим; али не признаје се пораз. Заправо признаје, но индиректно, заобилазно, смијешном страном.

Као да даје неки свој, говећи одговор на то Јовандекино убого мудровање, Госпоја, банаћанка, попридиже реп и поче да асфалтира друм својом врућом балегом:

- Пљас-пљас-пљас, истоварим ти се на такву памет!

Позитивно гледање на проблем, психолошки омогућава његово лакше рјешавање. Сагледати га из сваког угла, и, на крају, мало га потцијенити; можда није тако страшно као што изгледа. У Ћопићевим јунацима увијек има нечег што се отима тренутном, и стреми ка будућем. То је „оно“ што се не да ниједном проблему оковати, урамити, ограничити; то је „оно“ што гура живот напријед, не да му да стане.

Станко му је заиста напунио главу тиме, да се с одласком из Босне ваља опростити и с опанком. Опанак је, каже, знак простоте и дивљине, с њим се у Банат не смије ни привирити... Ево га, рекли би, иде бенасти Бошњак, опанчар, кожунлија, беее!

- Ја сам ти у цокулама као у бокагијама – бунио се старац.

Ћопићеви јунаци имају особину самоироније. Ипак им писац не дозвољава да то чине често, имајући на уму Платонову мисао да „нема љепоте без мјере“.

Стројовођа, натечена ока, вири с локомотиве и мученички пита:

- Опет си дошао, челару?

- Да, брате; каниш ли брзо кретати? Ја опет пустио оног свог блага.

- Ама видиш ли шта је од мене учинило то твоје „благо“? - кука стројовођа и показује поцрвеноло затворено око. - Како ћу сад возити, јадна ми мајка?!

- Та немој, болан, дјетићу, бити закерало, ми смо своји, радни народ...

- Ето вам локомотиве, па сами возите како знате, а ја идем у божју матер!

Изаћи из себе, оставити се, заборавити – само тако се може побједити и надиграти сопствени *ego*. Зато се тако Јовандека и понаша: пчела мора на пашу, жив је створ; и машинист мора у локомотиву, то му је посао. А шта и ако га је једна ујела, па није светац; изгладиће он и то „подмазати“ питом и пршутом.

Воз је (де ти сад вјеруј возу) кренуо раније нег' што је речено, за-сврдио је у кратковјеку позлату сунчева смираја, а кроз отшкринута врата помолила се Јовандекина округла глава и уздуж пруге просуо се његов задављени глас:

- Еј-хеј, устављај, осташе ми 'челе на паши, пола ми се 'чела није вратило!

Здрав смијех кадре су једино да произведу здраве душе.

Спустио се на гомилу покривача (...) помакло се нешто живо.

- Шта је то?

- Само ти сједи, друже пуковниче, то је стари кум Симат, напио се још јуче, па спава. Жао му Босне. - Ко ће сједити на живу чељадету?

- Друже обрсте, кад се Симат у Крајини напије код ракијског котла, ми смо на њему дрва цијепали...

Хумором Ђопић куца у сваку душу, али се само здраве отварају.

Глорификује се прошлост. Она је њихово краљевство, није од њих отпала; уз бок им је, на срцу, у души. Од ње се живи више него од хљеба.

Једне ноћи дошљаци дуго лутају по банатском селу, и траже додијељене им куће. Лутајући, изгубе се, забасају.

- *Богами људи, ни ја не знам гдје смо. (...)*
- *Дедер, познаје ли ико своју кућу?(...)*
- *Ко ће познати кад су све једнаке. Ја сам на својој угљеном нацртао крст.*
- *И ја сам на својој.*
- *И ја, вјере ми.*
- *(...) Што нијесте нешто друго написали?*
- *Не знамо, брате, знаш ти нашу писменост: ил' притисни прст, ил' удари крст...*

Субјективном човјеку се чини да је све око њега мрачно када је он тужан, иако све иде својим током (Шопенхауер, 2008: 69). Такав случај није код Ђопићевих јунака. Они су свјесни да се поједине ствари догађају само неколицини, међу којима су и они, али они не криве никог за то. Напротив, они од свега праве шалу, виц. А то је довољно да се предахне, а онда настави.

Истим путем се иде и у ноћ и удан – само у супротним смјеровима. На истој стази је и срећа и несрећа – само на различитим странама. Човјеково срце је увијек склоно избјећи отпор, препустити се несрећи, тузи, болу – уништити се... Ђопић то зна. Зато не да да му се јунаци предају без борбе. Наоружао их је смислом за хумор (оружјем нејаких и слабих), и упустио у бојно поље живота.

Ближе смијеху – ближе животу. Смијехом ојачати душу, а она ће тијело.

Једне ноћи неко је из кењчилука намјестио Јовандеки трнку с пчелама у сам нужник, па кад је старац пред невидљивом потјером, пуном зујања, клиснуо у сунцокрет, још дуго је око себе млатио скинутим гаћама и срдио се: - Па да. Види се да је ово право Бурсаћево! Бил' некому Бегејском Светом Ђурђу пало на ум да једном старом човјеку подметне овакву ватру под стражњицу?! Би врага! Објесим ти красно Бурсаћево!

Нису Ђопићеви јунаци мишеви, па да бјеже у рупе. Нису ни лавови па да им се други склањају с пута. Они су људи, и хоће да живе

људски; како им и приличи. Своју људскост виде у достојанству. Човјек без достојанства – вјерник без бога.

Није њиих писац истјерао из живота, само их прогони кроз њега, наводи на разне тјеснаце, нуди им искушења. Велике су пукотине између њих и живота, али излаз се увијек нађе, јер постоје само два филозофска рјешења – *да* или *не* (Ками, 1999: 29). Они су се определијели за „да“.

Мићо Јеж свађа се с полицајцем јер неће да плати казну што је везао коња за Николин споменик...

- Ма зашто да платим сто динара?

- Зато што си везао коњче под споменик Народног хероја.

- Каквог хероја! Та је л' Николетина био мој први комшија. Знам га ев' од оволиких ногу. Ако нећу код њега...

Нека свога и у бронзи Нице. Тешко је у „туђем свијету“ наћи било кога, или било шта, чему би се могло чврсто вјеровати. Слободнији су с Николом па макар и успоменику био, него без њега. Споменик (Ницо) садашњост објашњава прошлошћу, и тако гарантује будућност. Није Ницо страдао да би нагнојио, тамо, нечију, земљу, и да би, тамо, негдје, некоме, било добро. Погинуо је да би њима било боље и лакше.

И следећа ситуација говори о присној везаности са Николом.

Једна шугава буша, наилазећи крај Николина споменика, прионе да се чеше уз гвоздену ограду. Јовандека прискочи с дугом прутинком.

- Ама је л' то ту зато метнуто да се ти чешеш! Мислиш ако си из Босне, да се Николетини можеш на главу попети.

Јовандека није такав што мора, већ што хоће. „Нешто“ у њему не дâ да ћути – буни се, ликује. То и јесте „оно“ што му даје карактерну боју.

Ако је Ђопић понегдје и претјерао у приказивању својих јунака, и тако се са хумора преселио на бурлеску, онда је то урадио када је дозволио Јовандеки, говедару, да залута у широким пољима и доспије чак до румунске границе:

- Објесим ти вак'у земљу. Поћеш да се олакшаш и погодиш у другу државу! И још ме они румунски ђаволи напопастили испитивати к'о да су ђенерала у'ватили. Јесу - ђенерала говеђе армије! Ех, света Босно: чучиш иза трна, а видиш три среза пред собом.

Нужда је голема, мора се негде чучнути. А шуме нема, ни долине. Брдо – бундева.

Јовандека је жртва истине.

Неко би се други, на његовом мјесту, затворио – он се отворио. Писац нас је накратко удаљио од њега, како би му оставио простора и времена за самовање. Навео нас је на ситуацију да се смијемо врлини, као да је мана. Могао је он запутити Јовандеку да залута при каквом другом послу, али у том случају, изостало би доста смијеха.

По ко зна који пут Јовандека вјерно представља слику динарско-планинског типа. Недвосмислено показује своје развијено осјећање пристојности, односно стида.

Дурај Јовандека, научио си барем то. И ходај, тражи заклон – чувај образ и пристојност, па макар и у другу земљу отишао због тога.

- Хе-хе, јадна мајко, оно ти је био живот. Мом покојном стрицу, док је пијан спавао у јаслама, оглодала кобила главу. Дедер, нек ти се овдје деси једна таква, да речемо, народна историја.

По ко зна који пут, вари се прошлост, и у њој траже преостали сокови живота. И нађу, наравно. Ваде се фрагменти и уносе у садашњост, да би, колико-толико, будућност била извјеснија.

Господари ли то њима неко давно вријеме?

Они ништа не објашњавају, немају потребе; они само упиру прстом у преживљено; дају на увид свима.

Ћопићев хумор није само утјеха; он је и јамац лакшег превазилажења проблема у већини ситуација у којима су се затицали његови јунаци.

Закључак

Ћопић нас, својим стилем, често приморава да се удаљимо од разума, и да се предамо емоцијама. Напуштамо центар и одлазимо на пе-

риферију; а ни она није безначајна за оно људско у човјеку. Видимо да су, тек тамо, права бојишта противрјечности његових јунака. Тамо се сукобљава црно са бијелим, добро са злим, смијех са сузама.

Све што су Ћопићеви јунаци чинили, у његовим романима, било би препоручљиво да чинимо и ми у животу, када би се нашли у сличним ситуацијама. Ћопић нам је то и поручио, преко Јовандеке Бабића и Станка Веселице.

Смијех је постао метод живљења.

Смијех је постао и више од човјека.

То је унутарња сила која им није дала да се распу; везивно ткиво што их је држало на окупу.

Какав биживот био без смијеха? И да ли би човјек, био то што јесте, да му није смијеха?

Какав би био Ћопићев роман без хумора? (И овај и сви други).

А и ми, послје прочитаних романа лишених смијеха?

Ако је све смртно, и смијех је, али он мре посљедњи, барем код Ћопићевих јунака.

Одавно је нестало Јовандеке и Веселице. Отишли су – за њима је остао смијех, као поука, и порука.

Основну потку већине Ћопићевих романа чини народни хумор. То је она потка која обасјава и грије све што је изаткано, јер се смије, колико на туђи рачун, још више и на свој, сопствени. И то је оно што га чини чвршћим, трајнијим, народскијим.

Карактеристика народа Босанске Крајине и јесте да се здраво, сељачки, народски, засмије свему што заслужује смијех: изопачености, неприродности, подаништву, удвориштву, кукавичлуку... свему ономе што је блиско нашем човјеку.

ЛИТЕРАТУРА

Андрић, И. (1984): *Историја и легенда*, Сарајево: „Свјетлост“.

Бергсон, А. (1958): *О смијеху*, Сарајево: „Веселин Маслеша“.

Џвијић, Ј. (2010): *Научне синтезе*, Крагујевац: „Империја књига“.

Ченгић, Е. (1987): *Ћопићев хумор и збиља 2*, Загреб: „Глобус“.

Де Монтењ, М. (1967): *Огледи*, Београд: „Култура“.

Гехлен, А. (1990): *Човјек*, Сарајево: „Веселин Маслеша“ – „Свјетлост“.

- Ками, А. (1999): *Мит о сизифу*, Београд: „Веселин Маслеша“ – „Моно, Топос & Манана press“.
- Кјеркегор, С. (1981): *Осврт на моје дјело*, Београд: „Графос“.
- Марјановић, В. (2003): *Живот и дело Бранка Ћопића*, Бања Лука: „Освјетљења, Глас Српски“.
- Марјановић, В. (1985): *Ћопић и присутност*, Мостар: „Прва књижевна комуна“.
- Рот, Н. (1968): *Психологија личности*, Београд: „Завод за уџбенике и наставна средства“.
- Ниче, Ф. (2003): *Тако је говорио Заратустра*, Београд: „Дерета“.
- Платон, (1983): *Менексен, Филеб, Критија*, Београд: БИГЗ.
- Спиноза, Б. (1970): *Етика*, Београд: „Култура“.
- Шопенхауер, А. (2008): *Метафизика лепог*, Београд: „Партедон“.
- Вучковић, Р. (1981): *Проблеми, писци и дела IV*, Сарајево: „Свјетлост“.
- Вучковић, Р. (2005): *Модерни роман двадесетог века*, Источно Сарајево: „Завод за уџбенике и наставна средства“.
- Зазо, Р. (1980): *Порекло човекове осећајности*, (аутор текста Дидије Анзије), Београд: „Завод за уџбенике и наставна средства“.

Извори

Бранко Ћопић, *Не тугуј бронзана стражо*, Свјетлост, Сарајево, 1960.

О КЊИГАМА

©
N

Никола Оташ

Зоран Андрић

СПИСИ О КЊИЖЕВНОСТИ

(Hans Blumenberg, *Schriften zur Literatur 1945-1958*, Berlin: Suhrkamp Verlag, 2017)

„Чини ми се да је проблем модерног света у тој мери сложен, да се не може разматрати на једноставан начин“. Ова реченица Г. К. Честертонa импонира младом филозофу Ханс Блуменбергу. Он је узима за Архимедову тачку портрета овог аутора криминалистичких романа. Рани „Списи о књижевности“ филозофа Ханса Блуменберга – које су припремили Александер Шмиц и Бернд Штиглер – представљају неку врсту елемената за теорију криминалистичког романа. Блуменберг је овај текст објавио под псеудонимом Axel Colly у листу *Düsseldorfer Nachrichten* 29.5.1954. У сваком случају напета лектира. Реч је о раним текстовима филозофа – фељтонистичким текстовима, текстовима писаним за радио, предавањима и прилозима за часописе. То су текстови о Достојевском, Жан-Пол Сартру, Францу Кафки, Грехем Грину, Хансу Фалади, Томасу Волфу, Евелин Воу, Семјуелу Бекету, Прусту и Џ. С. Луису, Фокнеру, Жилу Верну, Г. К. Честертону и увек изнова о Ернсту Јингеру. У оно време је џепна књига била модерна, те је и то била тема за филозофа, као и разматрање о стрипу, који Блуменберг назива „тотално синтетичком светом слика“. Доба националсоцијализма и ужаси Другог светског рата још одзвањају у позадини ових текстова, као и пробуђена жеђ за смислом у једном све израженијем материјално дефинисаном времену. Блуменберг пише о „изгубљености у нужди нихилизма“ или у вези са Грином о „двозначности милости“, „кризи фаустовског“ код Кафке или „ребељу против коначности“ Томаса Волфа. У лето 1954. објављена је у „*Bremer Nachrichten*“ рецензија Самјуел Бекетовог романа-трилогије „*Molloy*“. Тада се могла видети да ту није реч о било ком књижевном критичару, већ о хабилитираном филозофу који ће четири године доцније имати своју катедру за филозофију у Хамбургу. *Prima vista* је евидентно да је реч о аутору, који је верзиран и у темама филозофије и теологије: њега занима спектар питања као што су нихилизам, трансцен-

денција, појам стварности, питање милости и одложене есхатологије, мита и слободе. За Блуменберга је човек једно крхко биће, које је незаштићено изложено апсолутизму стварности.

Готово сви прикази су потписивани или акронимом „Вв” или псеудонимима.

Блуменберг сматра да се велики напор људског духа састоји у нашој способности именовања, ковању метафора, испредању митских прича. Поезија и страх су њене форме. Митови покушавају да преобразе ужасе у приче, да би сапеле страх. Није ли ово нека врста дефиниције криминалистичких романа? Блуменбергове суптилне лектире прати ход на маргинама између литературе и философије, тематизујући егзистенцијална питања. То су текстови надвремене бриљантности који послератно време излажу аналитичком погледу под увеличавајућим стаклом.

Илија Шаула

ЧЕМЕРИКА – РОМАН КРОЗ ВИЈЕКОВЕ

(Danilo Marić, *Џемерика : Том I-III*, Београд: Alma, 2017)

Данило Марић, аутор роман „Чемерика“, рођен је 1938. године у Косору код Мостара. По занимању инжињер и магистар техничких наука, Данило се бави и писањем, а своја животна искуства, професионална и лична, користи у књижевном раду. Најпознатији романи су му: *Алипаша*, *Сузополје*, *Васа Киса*, *Крик с јаме*, *Вуле Јелић*, *Лешинарке*, *Палата изнад Бел Кањона*, *Госпа*. Аутор је неколико стотина приповједака, које су саткане од слика из његове прошлости и обичаја родног краја, и путописа, који су настали приликом обилазака тридесет седам држава. Члан је Удружења књижевника Србије и Српско канадског удружења писаца Десанка Максимовић у Торонту, као и Удружења књижевника Сјеверне Каролине и Друштва писаца БиХ, подружница Херцеговина. Добитник је више престижних награда за свој књижевни рад.

У роману „Чемерика“ приказан је период од половине 18. вијека до данас. Кроз тај временски период, аутор нас упознаје са судбином херцеговачке породице Солдо, разасуте на три континента и у четири религије. Приказује их у тешком времену под ропством османлијског царства, када се породица расипа и долази до промјене вјере, када се плаћа данком у крви, а касније слика доба бјежања по бијелом свијету са намјером да се сачувају част и углед. Поред судбине неуништивих Солда, кроз њихове животе се упознајемо са развојем новог свијета, богате земље Америке, у коју се одлазило пуним срцем. Марић у роману посебно истиче развој Калифорније кроз фрањевачко мисионарство, у чијим редовима је био један од чланова породице Солдо, извјесни Петар (*Педро*). Његовим заслугама, између осталог, дошло је и до рађања *златне грознице*, која је препородила Америку.

Са дубоким разумијевањем тешког живота у Херцеговини, Марић прати судбину својих јунака. Кроз драматизацију многих неприлика у периодима страдања од турских прогона, свјетских ратова и осталих невоља које су задесиле Херцеговину и њену рају, писац ствара јаку при-

повједачку форму, која читаочеву пажњу држи до те мјере снажно, да се овај обимни роман од око хиљаду и по страница, подијељен је у три тома, без напора и са једнаким интересовањем, ишчитава до краја. Језик је врло добро артикулисан, јасан, а поједине архаичне ријечи само доприносе аутентичности приказа тог времена. Догађаји имају своју временску капсулу са великим бројем историјских података, који потврђују њихову аутентичност.

Упоредо са причом о породици Солдо, о Калифорнији, о Солдиним потомцима, који су се ородили са припадницима других народа и прихватили другачије религије, Марић у роману „Чемерика“ пише о развоју српске емиграције у Америци, о стварању и положају Српске православне цркве на америчком континенту, о њеном расколу са матичном црквом, а посебно о положају новодошлих емиграната и њиховом сусрету са новим свијетом, који је за њих пун неизвјесности, несигурности, страха, неспоразума, чудних обичаја и навика и другачијег односа према послу.

Роман „Чемерика“ је велика читанка из које можемо научити дио занимљиве историје и стећи знање са којим ћемо много лакше дати смисао властитим животним искушењима. Сусрећемо се са вриједним књижевним радом, можда јединственим у српској књижевности, због своје посебности коју вриједи још једном нагласити; покривање великог временског периода, праћење развојног пута једне породице у том дугом раздобљу, историјски вриједни подаци о развоју америчке државе Калифорније и развоју српске емиграције на америчком континенту, као и њено организовање у оквирима Српске православне цркве.

Некад нас наш властити усуд, чак и кад се томе противимо, ипак доведе до истине, да се истина не може сакрити, ни утајити.

Марић нас на крају романа доводи до открића да су сви Солде који се спомињу у роману изданак једне породице, што роману даје посебну чар, а аутора сврстава у ред изванредних приповједача. „Чемерика“ је на самом врху Марићеве већ високе књижевне пирамиде, за српску књижевност вриједан рад, о коме ће књижевна критика говорити и писати и, вјерујем, уврстити у вриједна дјела српске књижевности. Роман препоручујем свима који желе проширити своје знање. Имају прилику да се сретну са ријетко спомињаним догађајима, који су овдје приказани из породичне, историјске и научно-истраживачке перспективе, а посебно са љепотом приповиједања писца који посједује изузетан литерарни дар.

Својим најновијим романом „Чемерика“, Данило Марић је прошао кроз свијет вијекова, осликао три стољећа оличена судбином једне херцеговачке породице, приказао стварање најмоћније америчке државе Калифорније, развој српске емиграције у Америци у посљедња два вијека и појединце који су томе претходили. Марић наглашава да је идеја слободног човјека увијек окренута у смјеру коришћења загарантованих права, да је за сужња врло скупа, а да би се право остварило, потребно је платити високу цијену. Управо кроз наплату свих животних воља и невоља, Марић плете „Чемерику“ судбином својих ликова, који у овом роману одговарају смислено догађајима и времену у којем су се задесили.

Никола Оташ

Милица Јефтимијевић Лилић

СПИРИТУАЛНИ БУЛЕВАР ЗА УЗВИШЕНЕ ДОМАШАЈЕ

(Илија Шаула, *Булевар светлости : Промисли о животу*, Београд:
Алма, 2017)

Илија Шаула већ извесно време посвећено профилише свој литерарни исказ усмерен ка духовности, ка спознајама подстакнутим увидима у сродна искуства других, усмеравању ка ономе што је духовна спознаја, духовно искуство, на шта указује поднаслов *Промисли о животу*.

Светлост као израз чисте љубави, душевних и духовним сензација битна је карактеристика његовог бића које је потпуно окренуто другима и које ту светлосну (љубавну) супстанцу непрекидно и несебично еманира и литерарно оваплоћује како у поезији, тако и у прози и укупном свом активизму.

Књигу под називом *Булевар светлости* чине прозни лирски записи, приче, фантазмагорије, цртице, коментари и осврти на неке појаве у којима се кроз нарацију, а некад и у есејистичком маниру, некад колоквијално говори о веома различитим темама. Основне теме су заправо самоосвешћивање бића, покушај осветљавања човекове бити кроз речено, кроз додире у духу и вредновање човека и живота спрам љубави и хуманих животних вредности. Многе реченице су, готово, сентенце мудрости, дефиниције о мудрости, речима, књизи, поезији, осећањима, животу и смрти... Ово је књига којом се позива на љубав и слогу међу људима. У том смислу, аутор нужно компарира афирмативно и деградирајуће у овом времену кроз контакте са другима, кроз упућивање ка вечним вредностима живота које не застаревају те на тај начин оживљава лепоту мудрости претходних генерација и актуелизује њихове поуке. „Хранимо се љубављу, пустимо светлост у себе, светлимо сваком живом бићу на нашој планети, будимо људи, волимо се!“

Има ли већег и хуманијег императива од овога, бити другоме светлост, бити ослонац и путоказ онима које је запосео мрак и не виде ни излаз ни смисао поробљени незнањем?

Булевар светлости Илије Шауле отвара вечну дилему шта је стваралачки чин и шта све на њега утиче. Ако се посматра створено дело, има се утисак потпуне целине, која понекад делује као да је срезана и однекуд извучена цела те да се ту више ништа не може ни за јоту променити. И при том не знамо да ли је дело стварано са напором, у снажном надахнућу, одједном или са прекидима, али његова књига оставља утисак целине која је зрела одједном „спуштена“ аутору у руке, што несумњиво говори о духовној ферментацији и нужном зрењу које јој је претходило.

Има уметника који верују у надахнуће и оних који га поричу, код Шауле је оно очигледно јер га откривају лирска обасјања када је његов дух био најпродуктивнији и дао најпрецизнији литерарни исказ.

Занимљиво је како о томе размишља Пол Валери који каже да више воли да ствара при пуној свести а не у некој духовној егзалтацији која му омамљује свест чак и ако тако настало дело показује мањкавости јер: „Ми се не испуњавамо и не изграђујемо кроз дело, кроз његове привидности и дејства, већ само кроз начин на који смо га направили“. Стога је вредно поменути како, заправо, уметник док трага за формом свог дела, трага и за облицима своје свести која га обликује док дело настаје, тако да се не бисмо сасвим сложили са Валеријем, јер се свест већ једном квалитативно уобличена више не враћа на нижи ниво пре стварања дела.

Илија Шаула је од оних будних душа које послушкју свемир као откуцаје сопственог срца, али које свесне устројства цивилизације и нужности супротстављања злу, шире светлост свог бића на све стране покушавајући да бар делимично расветле тај свеопшти мрак људског погрнућа. Љубав је одувек била синоним светлости и филозофи су је увек изједначавали са светлошћу чега је и овај аутор свестан. Он, заправо, све време подсећа на архетип, на оно фундаментално у човеку а то је идеја добра која се мора врло свесно спроводити и њоме треба подстицати друге да је се освесте.

Аутор *Булевара светлости* рационалним делом свог бића сагледава свет око себе, али њему не измиче мистична суштина и човекове душе и егзистенције. Стога он стално евоцира сећања на своје детињство, свој бајковити завичај на Кордуну из времена када се још могло наивно и невинно веровати у доброту: „У мом селу на Кордуну живело је доста ста-

рих мудраца. Сви су били старији од века. Моје село је било распрострањено на девет брда. На сваком од њих живео је по један мудрац. Они су се састајали само једном годишње и то на Светог Илију. Тада би се сви сељани окупили на збору да би саслушали њихове проповеди. Усудио сам се да питам једног мудраца, шта је срећа. Он се нагнуо ка мени, загрлио ме и шапнуо: Срећа се заслужује. Нисам га разумео.”

За неке спознаје нужно је искуство и мисаона зрелост. Илија Шаула, посредством књиге *Булевар светлости*, показује да је тим спознајама дорастао и да сад има одговор на питање постављено у детињству, шта је срећа! Срећа је имати много људи у срцу и бити у срцима многих људи. И да је, заправо, срећа та „усмерена енергија”, та оживљена љубав ка ближњем и одговор на њу, а она се преноси речима. Зато у његовим књигама има толико светлећих речи, толико апелатива, толико енергије која греје и озарује људе који све више заборављају да су плод љубави и да треба да умножавају љубав.

Коментаришући виртуелна „посела” (то јест свет на друштвеним мрежама који га надахњује и подстиче на писање), Шаула примећује да је и ту много зла, али и много конструктивних сусрета:

Супротности нису искључиви чиниоци једне целине већ се узајамно допуњују. Рационално и мистично јесу супротности, али се оне уједињују у човеку. Фритјоф Капра у Тао физике каже: „Науци није потребан мистицизам, и мистицизму није потребна наука, али човеку је потребно и једно и друго.” Уклонити било коју од ових супротности значи осиромашити човекове могућности и моћи. Удружена моћ две супротности извире из људског бића као његова животна истина.

Кајзерлинг каже: патњу судбине не преузимам на себе зато да бих вежбао подношење и стрпљивост. То би било само негативно, сам моралитет, све у свему само врлина. Патњу треба да преузем зато што ме она подстиче на узвишеније. То узвишеније је потпуно бивство. Целовито Бивство и његова Истина. Јер „само оно што боли обузима човека, целину човекову и потпуног човека“. Ка том узвишенијем непрекидно трага овај озарени патник који је штошта претурио преко главе.

Шетња *Булеваром светлости* Илије Шауле доноси озарења, а настоји да закљони од свих сенки које настањују душу човека савременог доба. Јурећи ка све недодатнијим циљевима које модерно доба поставља пред њега, он је изгубио елан и вољу за спуштање у дубину душе где пребива неоткривена и неисцрпна љубав и лепота коју можемо стваралачки артикулисати и обновити се. То је модел који Шаула не само заго-

вара већ и демонстрира у целини књиге афирмишући енергетску моћ духа и љубави, оних вечних сила у човеку које су запретане, али које вечно живе и чекају да их васкрсемо.

Аутор ове књиге као примарно начело своје поетике нуди баш то: евокативну моћ речи, уметности и веру у то да речи могу деловати оздрављујуће, да љубав може да се пробуди у свима и да озари све.

Једноставног стила књига *Булевар светлости* је подстицајна и потребна савременом испражњеном човеку изгубљеном између хтења, морања и немогућности реализације својих циљева. Дакле, свима, јер „љубав је артерија човечанства... и влада светом потајно и неумољиво!“ Мада многи тога нису свесни, а Илија Шаула пише баш због тога, ангажовања свесности у поимању и доживљају живота, као што нас на то одавно подсећа и Иво Андрић:

„То је јасно онима који се баве уметношћу, науком и филозофијом, али није онима који су опседнути материјалним добром, стицањем, лаким животом. Напредак у времену увек је напредак у свесности...“

Братислав Р. Милановић

ТРЕНУЦИ ПРОЗОРЉИВОСТИ И САМОСПОЗНАЈЕ

(Весна Денчић, *Идентитет*, Београд: Друштво параплегицара Београда, 2017)

Весна Денчић је књижевној јавности позната првенствено као афористичар. Истакнута је чланица Београдског афористичарског круга, заступљена у педесетак антологија и зборника српске сатире, објављених код нас и у свету. Ова списатељица спада у ређе наше сатиричаре који, сем афоризама, негују и друге књижевне форме, пре свега песме и приче. Тако она разбија фаму да српски сатиричари као изражајно средство негују искључиво афоризам који је, захваљујући својој духовитости и сатиричној оштрини, стекао светску славу, због чега је сматра се неоправдано, некада убојита српска сатирична прича потиснута у други план.

Весна Денчић је, несумњиво, бриљантан афористичар. Подсетимо се само неколико њених бисера:

„Не бисмо ми од комарца правили магарца да комарац не њаче“; „У историју улазе они који су савладали географију“; „Добили смо власт коју свет поштује, једино овде изгледа блесаво“; „Код нас нема епидемија, овде је свака болест смртоносна“; „Круна ретко пада без главе“ ...

Никако нам није циљ нити да њене афористичарске могућности, нити да домете српског афоризма ставимо под и најмању сумњу. Они су тамо где јесу: стоје изузетно високо...

Сада је пред нама књига кратких, минијатурних прича, *Идентитет*, Весне Денчић. То нису кратке приче које се уобичајено називају short story. Овде је реч о минијатурним причама од неколико реченица. Оне од писца захтевају посебну концентрацију и технику.

Писање афоризама је једно, а кратка прича је нешто сасвим друго, иако им је лапидарност најмањи заједнички садржалац. И техника писања, и начин изражавања и циљ су им сасвим различити.

Написати кратку, или најкраћу причу захтева велику приповедачку вештину. Ту, недавно, прочитао сам Хемингвејеву најкраћу и најгушњу причу од које застаје дах и ударају сузе на очи: „На продају ципелице за бебу. Неношене.“ Написати заиста кратку причу, ђаволски је и скуп посао.

У свом стваралачком опусу Весна Денчић има и неколико збирки кратких прича које су, како ауторка каже, више скице неких будућих књига него заокружене приповедне целине. Њене кратке приче су различите по својој експресивности: неке су драматичне, неке меланхоличне, неке хумористичне, а неке су, опет, праве гротеске. Било би излишно трагати за узорима Весне Денчић, јер у једном тренутку се можемо срести са далеким одјецима Франца Кафке, у другим са Данилом Хармсом, а у једном моменту нам и сама списатељица наговештава своју читалачку интелектуално-емотивну везу са Полом Валеријем и његовом чудесном збирком прозно-поетских записа „Poèsies bruttes“. И ко зна какво још читалачко искуство стоји иза тога!? Али, најважније је да иза ових кратких проза стоји животно искуство сензибилне и проницљиве ауторке.

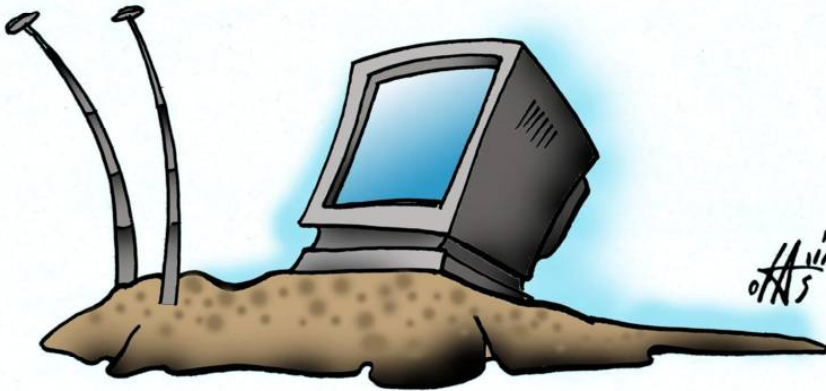
Кратке приче Весне Денчић ретко кад прелазе неколико реченица. Од ових, које се у књизи *Идентитет* нуде читаоцу, најкраћа има само две кратке реченице које довољно говоре и о психолошком и о физичком стању њеног јунака: „Јутрос су пале три пахуље снега. Премало за уморне очи“. Као да је пред нама хаику песма. А могла би и да буде. У књизи *Идентитет* свет је подељен као каквим огледалом које има мутну и бистру страну, па се с оне мутне у спољашњем универзуму збивања једва назире, а у оној кристалној поступци њених јунака су много јасније оцртани.

Кратке прозе Весне Денчић много више говоре о психолошким стањима њених јунака – о њиховим траумама, дилемама, љубавима, разнежености над неком безначајном ситницом која, може бити, има и крупно значење, затим о радостима, огорчењима, депресијама, великим или безначајним страховима – него што нам казују о каквим конкретним збивањима у којима су се ти јунаци затекли, а која одређују макар и делић њихових живота ухваћених у испитивачки зрачак аутора.

Повод за настанак прича из књиге *Идентитет* може бити било шта из урбаног оптикума: сећања која буди сто избачен на снег приликом великог распремања стана; драстична слика одојчета остављеног крај контејнера; усамљенички тренуци интроспекције, у мраку, испред

искљученог телевизора; доживљај бруталног и вулгарног политичког ринга... Урбане сензације савременог мегалополиса могу да испровоцирају свакојаке асоцијације и изазову свакојака стања и слике у свести његових становника притиснутих тескобом, непримереном журбом и засутих безначајним информацијама. Поготову оних хиперсензибилних, какви су јунаци из минијатурних прича Весне Денчић, изграђени према самом моделу списатељице.

Будући да њене јунакиње и јунаци у књизи *Идентитет* немају имена, читалац с правом може да помисли да су ове прозне миџатуре заправо на папир пренети луцидни, час весели, час цинични, час болни моменти самоспознаје.

Никола Оташ

Илија Шаула

У ИТАКУ СЕ ТЕШКО УЛАЗИ, А ИЗ ЊЕ ЈОШ ТЕЖЕ ИЗЛАЗИ!

(Весна Пешић и Ирина Деретић, *Итаке*, Београд: Пешић и синови, 2017)

Књига „Итаке“, написана у дуету Весне Пешић и Ирине Деретић, необично је књижевно дело којем је тешко одредити форму. Кад започнемо читање, рекло би се да се упуштамо у занимљив путопис, са поприлично динамичним почетком и путовањем до грчког острва Итака. Књига „Итаке“ носи у себи врло вредна сазнања, написана на основу познавања Хомеровог епа Илијада и Одисеја, затим историје острва Итака, њених данашњих прилика и познавањем дијалога многих старогрчких мислилаца. Поред верних описа простора у којем се крећу ауторке, а за ову књигу бисмо могли слободно рећи главне јунакиње, имамо утисак да читамо узбудљив авантуристички роман. Тонемо све дубље у мит о ствараној историји, коју су ауторке имале намеру да нам прикажу као садашњост, којом треба умети осликати далеку будућност. Дијалози Весне Пешић и Ирине Деретић врло су учтиви и не дозвољавају опуштање док читамо, наше мисли су напрегнуте, да би спознају до које долазимо могли одредити као смисао и њим окарактерисати ово дело. Артикулација казивања садржаја кроз приповедача, који се повремено јавља и држи континуитет тока збивања у овој књизи, одређује теме о којима ће се говорити и бира јунаке којима ће дијалог бити посвећен, језички је правилно и тачно одређена, тако да нас читање ни једног тренутка не доводи у заблуду. Познаваоцима старогрчке митологије, књижевности и историје, ова књига је одлична надопуна, а за све који желе да се приближе Итаки и њеном значају у архипелагу историје, ово је право ремек-дело. Поред очекиваног Одисеја, упознаћемо се са аутором ненадмашних дела „Илијаде“ и „Одисеје“ Хомером, Омиром, како га Весна Пешић тако топло назива на грчком језику и у загрљају са његовом статуом ослобађа диван проток мисли којима нас уводи у време и

свет легендарног грчког песника. Ауторке толико смело и отворено говоре о мудрости верне Пенелопе, као да је наш савременик који нас жели оплеменили својим врлинама. У моменту нас Веснина радозналост уводи у Одисејеву *мудрост*, коју нам Ирина Деретић образлаже својим бриљантним филозофским речником, до те мере да са лакоћом у Хомеровим делима можемо препознати шта је мит, а шта историја, шта је лаж и шта је истина, и колико истиноликост може да послужи књижевним уметницима у стварању магичног реализма. Ирина је у свом приповедању пожелела да види Одисеја у Платоновој пећини, као кад би неко пожелео да таквог јунака данас види насупрот неолиберализма, у намери да покуша избавити заточенике из раља дужничког ропства и овиности од оних који себе сматрају владарима света. Чести обрти се дешавају у садржају „Итаке“, тако да не треба бити затечен кад наше јунакиње у моменту надахнуто говоре о нимфама које су опседале Егејско и Јонско море и имале своје уточиште на Итаки, чувену пећину нимфи, а већ у другом сегменту сусрећу особе које им дају прецизне одговоре на њихову радозналост.

Ту су симпатични и животописни сусрети и разговори са мештанима, гостима и власницима кафана у Ватију, једном од итачких градића. Не бих да откривам остале ликове, који су такође обогатили ову књигу својим исцрпним казивањима о Итаки, Итачанима, одласцима, носталгији, љубави, повратку и светским мерилима која допиру до суштине њиховог острва. У исцрпним описним дијалозима спознајемо историјско наслеђе Итаке, као колевку најдоследнијег залуталог повратника у свој родни крај, као синоним за све нас који смо отишли из свог места и, уместо да ми живимо у њему, оно живи у нама. Ликови Аристотел и Константин су на мене оставили најснажнији утисак због принципа доследности и оног космичког у човеку, што га веже за његову звезду, звезду без које га гута бесмисао и без које тоне у понор који му није намењен. Управо је то и судбина Одисеја, који се бори и смрт да превари, само да се врати до своје звезде (Итаке) са којом ће поделити свој пепео.

Не могу а да се на крају не осврнем, можда на најзанимљивији део, неочекивану безвременску чауру, приповедање о догађају изван просторновременске стварности, коју сам морао два пута да прочитам, да бих се духом уселио у њу. Осећао сам се као ђак у атинској школи, као да сам у разговору са Хомером, Сократом, Платоном, Аристотелом, Плутархом. Волео би да разговарам са свима у исто време, да ми ни једна реч не промакне, плашим се да време истиче, јер је све мање страни-

ца за ишчитавање, а постаје све занимљивије, јер сам се и сам пронашао у дијалогу са невероватним саговорницима. Када сам, поред аристократе Фредерика Норга прочитао име саговорника, Павле Соларић, у мени је нешто одјекнуло, преполовила се Итака, као да сам на Кордуну, као да слушам најзнаменитије прваке романтизма у српској књижевности, Саву Мркаља, Павла Соларића, Доситеја Обрадовића! Шта је ово, питам се. Овакво обележавање мишљења се може истакнути као магичаста књижевна фигура. Ту су Весна Пешић и Ирина Деретић, ауторке ове занимљиве књиге, ту су Пенелопа и Одисеј. Њихов загрљај претворио се у цветиће јасмина, тог цвећа љубави које је Весна, у једном делу књиге, на тако диван начин описала и понела у ризници својих сећања. Допловљава и Велибор Веља Абрамовић, пријатељ свих нас, на белој лађи, у лику свог унука. Ко би други понео ову предивну итачку причу у еон времена, него један метафизички маг из чијег шешира не излазе зечеви, већ прошлост, која се савременизује и са којом ове вредне ауторке успевају да осликају далеку будућност.

Хвала ауторкама ове вредне књиге, Весни Пешић и Ирени Деретић, што су ме повеле на ово узбудљиво путовање!

Сенахид Незировић

ПЕСНИЧКА ТРАНСПОЗИЦИЈА БЛАГОДЕТИ

(Марко Кравос, *Со на језик : лирске и епске пјесме*, Бања Лука: Кућа поезије“, 2016)

Радост коју сам доживљавао као млад есејист и критичар на „Октобарским сусретима“, у екс Југ(ославиј)и, који су се одржавали у организацији Дома младих Тузла, опет осетих! На Дан ослобођења Тузле, сваког 02. Октобра/листопада, организована су дружења свих песника из наших република. Међу њима сам запазио Нежу Маурер, Цирила Злобца и Марка Кравоса. Овај последњи беше генерација мога проф. мр Шпире Матијевића, тада разредног старешине у ЕМХШЦ Лукавац. Лице песника Марка Кравоса озарио је осмех изненађења када смо се упознали. Похвалио се да је поезију преводио, на словеначки језик, и мој бивши професор Шпиро. Сећам се да ме почастио и чашом вина, сипајући из боце на којој беше етикета: „Цар Лазар“... здравице су се низале до поноћи...

И, ево сада, после толико деценија, када је аутор стихова, Марко Кравос, надживео свог преводиоца, проф. др Шпиру Матијевића, не могу заборавити ни тај сусрет ни дружење. Јер, људска судбина је тајна записана у некој ораховој љусци. И, како се време ближи своме крају, тако се његово клупко догађаја размотава и открива многе трагедије. Једна од њих је погодила мога професора Шпиру Матијевића, преводиоца са словеначкога, који је „црнчио“, радећи у школи, од јутра до мрака, е да би након тога одлазио у свој стан и настављао рад на преводима. Трагична смрт је сустигла др Шпиру Матијевића, редовног професора ПА – Филозофског факултета – Универзитета у Тузли, у његовом „гнезду“. Починилац убиства његовог сина – јединца Горана, припадника Армије т. зв. Републике БиХ, извесни избеглица из Добоја Дамир Бећаревић, такођер, припадник Алијине Армије, није се зауставио само на томе. Отац Шпиро је доживео, као што се она увек надноси на истинске

и праве Песнике, родитељску бол за убијеним сином, да би, онда, исти убица, жељан и жедан крви, поново закуцао на врата његовог стана у Тузли, те му хладнокрвно одузео живот... на тај начин ускраћујући весеље свима нама који смо се надали још неком изврсном преводу из његове књижевно-преводилачке радионице! (Ипак, његова браћа су спасила заоставштину Хуманисте и научника, проф. др Шпире Матијевића тако што је донесена одлука да се објаве његова „Изабрана дјела“, у издању „Орфеја“ из Новог Сада, 2007. Године; где се могу наћи подаци у „Селективној биобиблиографији“, када је тачно преводилац Шпиро Матијевић превео стихове многих, најзначајнијих песника, те међу њима и Марка Кравоса!)

Осећање радости због појаве нове књиге Марка Кравоса „*Со на језик*“, обузима моју душу јер читам стихове у преводу два сјајна преводиоца које познајем: Здравка Кецмана и Јосипа Остија, као и друго двоје Неле Марковић Беблер и Милана Ђорђевића. Плима туге ме заплъускује јер знам да би мој драги, дивни, племенити и никад прежаљени професор Шпиро Матијевић, да је преживео братоубилачки рат у БиХ, морао бити једно од имена која су наведена у овој лепој књизи.

Ко зна, можда је сазнање да су генерација, близак однос према животу, свету и љубави, допринели да се један преводилац заинтересује за песника из другог језичког подручја. Вероватно је разлог био и схватање суштине поЕтике Марка Кравоса. У којој песник шири простор за многе стилске фигуре: метафоре, параболе и поређења; фантастичне обрете, иронизирања и неубичајене досетке. Над свим овим лебди његова жеља као код неког (не)одраслог дечака за поигравањем (речима). Свакако је његову препознатљивост у томе мору песника и стилова, издвојила и додатно нагласила и условна „подељеност“ на коју наилазимо. У почетку су поетски наслови, својеврсне искрице просветљења и мудрости, да би нас на крају пријатно изненадила песникова благоглавољивост, распеваност у пуној брзини. Марко Кравос у својој поезији маневрише на све четири стране, а када би пожелео, то би остварио и на пету, њему није довољан досадан свет у коме постоји само један исток и запад, јер он жели досегнути онај који негде егзистира и у коме су два истока и запада! Отуда можемо појмити његов наслов ове књиге: као језичко пропитивање смелости, као дрско ругање и плување животу у лице који нам нуди „осољавање“ налик животињама, али и животодајних четири грама соли преко потребних за функционисање људских органа и заустављање болести („гушавости“) која галопира у земљама

где нема ове „благодети“ у изобиљу. Ретко, врло ретко, занесени песник Марко Кравос, када му концентрација падне, удостоји нас и понеким плеоназмом, попут: „црвене шаргарепе“, „округлог грашка“ (стр. 67) и „беле соли“ (стр. 75), а његова несавршеност долази до изражаја и када напише на почетку стиха односно-показну заменицу „који“... што, иначе, треба избегавати!

Све у свему, када сам ставио његову „Со на језик“, нисам осетио бљутавост или неукус, већ осећај среће што пријатељ и поштовалац Поезије даје шансу песнику Марку Кравосу да се приближи/врати (својим) читаоцима! Као у поенти песме истоименог наслова:

„Баци, баци бијелу со у море,
Нек родној води врати се,
Нек се напије сињине.
Со се топи, али не мине“ (стр. 17)

Никола Оташ

Сенахид Незировић

ПРВО БИТИ МУШКАРАЦ У СЕБИ, ПА ОНДА...

(Зоран Певец, *Мушкарац у соби : избор пјесама*, Бања Лука: Кућа поезије, 2016)

Временски период између друге половине јула 2007. и краја маја, 2009. године, радећи на неким пројектима, „страћио“ сам и „проћердао“ (изрази једног од мојих најомиљенијих светских песника, грчкога нобеловца Константина Кавафија!), у Републици Словенији као преводилац и машинац. База моје компаније се налазила у Велењу, а као „тујци“ морали смо „шљакати“ на теренима широм „дежеле“: почев од главнога града љубљене Љубљане, па до осталих „села“ како их називају у метрополи ове наше некад најсеверније републике, попут Марибора, Цеља, Крања, Словењ Градеца, Птуја и других...

Након посла, имало се кад одлазити у доконе шетње градовима. Увек сам бирао програме где се могла чути лепа реч и музика! Једном таквом приликом, слушао сам како говори своје стихове Зоран Певец. Слушао, али нисам хтео да приђем и упознам се са њим... јер би се то могло протумачити као, код нас схваћено „наметање“, (а познато је у севдалинци да „од намета нема селамета!“).

И онда, много времена после тога, нови сусрет са мојим драгим пријатељем и колегом Кеџман Здравком, у Бањалуци. Само његовом љубазношћу, дошао сам до нове књиге, избора песама, у преводу сјајног Перовић Жељка, словеначког песника Певец Зорана (р. 1955. Цеље, СР Словенија, СФРЈ). Поверену књигу сам одмах прочитао, први пут након повратка из прелепе Бањалуке у Тузлански кантон. Текст приказа ми се „отимао“ тако да нисам желео писати назо(хо)р, и одложих све до неког бољег тренутка, из више разлога. Заправо, више читања је морало да се слегне, да се у мени остане леп и златни талог оне суштине коју сам открио у поезији овог песника, условно речено, из „провинције“...

Повратак (н)овој књизи Певец Зорана, за дивно чудо, морао се десити – подударити са временом између Видовдана и Велике Госпојине. И тада је почела надолазити мисао, у бујицама и пречицама, као из неког астралног простора... десило се „чудо невиђено“...

Основно је обележје поезије Певец Зорана, постигнута сазрелост емоција и визија у овом једном и једином, а пролазном земаљском, животу. Једноставност низања слика у стиху је предоминантна, песник је господар својих речи, дозвољавајући им често и слободу, да се нађу у необично лепим и занимљивим синтагмама. У његовим песмама проналазимо нека драга имена познаника, пријатеља или колега по перу са свих меридијана. Уобичајено је да овако формиран и школован песник обогаћује свој израз англизмима, али са мером! Карактеристика једног дела књиге, у коме се огледа и наслов, јесте та да Певец Зоран у наслов ставља, по својој слободној вољи, *римске бројеве*. Сусрећемо у том циклусу тринаест уврштених, поетских наслова почев од VIII до XLIII! Сваки је песнички текст морао започети понављањима, са једним те истим „Мушкарац у соби“... то су исповести душе онога који прво, постаје „Мушкарац у соби“, наоружан самоћом као стрпљив читалац да би доживео трансформацију, израставши у „Мушкараца у соби“, како је то веома лепо приметила Станислава Чрбокова Репар!

Зоран Певец прихвата племениту мисију постојања на Земљи, уроњености у живот, без могућности да узмакне у некакву пећину, без икакве шансе да се издвоји као наш једини књижевни нобеловац (1961) Иво Андрић у своју за читаоце отворену „Кућу на осами“...

Стога, песник Зоран Певец „Мушкараца у соби“ представља у песми XXVI (стр. 53):

„Мушкарац у соби
зна да је од стварног путовања
много љепше путовање међу словима,
записаним и разним књигама.

...

Мушкарац у соби
воли тај без конца и краја одмор
у ријечи,
којега не може надомјестити ниједна тишина.
Мушкарац у соби
ужива у пулсирању једноставних чуда,
у дану без рубова.

Љубомир Ђорилић

И ОПЕТ (НЕ)ОБЈАШЊИВО „ФИЛИПОВАЊЕ“ МИЉУРКА ВУКАДИНОВИЋА

(Миљурко Вукадиновић, *Гуслар по сећању (о јасновидом Слепом Певачу Филипу Вишњићу)*, Београд: Просвета, 2017)

*Чувајући праг,
Чекајући Господара
струна трну.*

*Под лозом сумтно време Певача Слепог чека.
(М. Вукадиновић)*

Има још потенцијалних акцената који би могли да буду мото текста о другој збирци „филиповања“ *Миљурка Вукадиновића*, али, с разлогом се наметнуо овај, као циљани хитац који погађа суштину садржаја и смисла књиге авангардног обнављања сећања на српског Хомера Филипа Вишњића.

Опет смо (Тихомир и Љубомир) инсајдери мноштвених асоцијативних строфа о значају епског наслеђа Слепог Певача, као што смо, годинама већ, незаштићени сведоци бесмислених „филлипка“ данашњих генерација сумтног времена против националне српске баштине, и свега што носи национални предзнак српске културне традиције.

За истицање је (и за поуку!) то што се несумњиво значајни песник модерног поетичког сензибилитета, у свом „језичком и поетичком лудизму“, и другом „филлипованом књигом“ окреће ка богомданом Слепом Певачу, народној епизи, по којој се, умногоме, може реконструисати преткосовска и косовска историја српског народа. У свом покондиреном генерацијском заносу занемаривања и потирања заборавом своје историје, језика, писма, имена, порекла – корена, данашњи млађахни виновници би могли доста да науче из две књиге о Филипу (*Ухођење Ви-*

шњића Филипа и Гуслар по сећању), не сумњајући нимало да је то више него *in*, или макар *in* колико и сваки употребљени сленг у међусобној говорној и интернет – комуникацији.

Смисао савремености и свевремености овог двокњижја ће одржавати то што се Вукадиновић поиграва речима и асоцијацијама, а не ремети обнављање сећања на Слепог Певача који, урастао у земљу, спознаје не само шта је било, него и шта ће бити. *Јасновидац Филип*, бодрехи гулама, речима и стиховима јунаке у боју, „на лицу места“, као што и Вукадиновић певава своје песме, не сме да труне у забораву, нити да се одгуркује од слуха. Његово Божије послање има и земаљску и небеску моћ да ободри „свијетло оружје“ у одбрани слободе. Утолико је потребније да млађахни изданци и данас, кад је изнова актуелно шекспировско питање „бити, ил' не бити“, чувају и сачувају свој праг и слободу. А зар се то може без спознаје епске поезије, душе и ума народа, и светлости отаџбине!

У књизи *Гуслар по сећању*, Вукадиновић, као и у *Ухођењу...*, бележи све што му падне „на голу и витку памет“, што се рађа док живот пролази а он стоји и мисли како ништа нема свој крај, како је и „филиповање“ књиговечно. Док гледа, стварно гледа, да Филип и даље песмује („Кад се шћаше по земљи Србији,/ по Србији земљи да преврне/ и да друга постане судија“ и „Србија се умирит не може“) по Срему, Семберији, Подрињу, Јадру, Шумадији (на Небојша кули, Мишару, Лозници, Чокешини, Равњу, код цркве у Бродцу...), умножавају се данашњи домаћи и светски измећари о којима би требало гудити на Филипов *јасновиди* начин.

Опет нам треба Филип и хиљаде таквих казивара који се неће стидети своје историје, већ дубоко заронити у себе и национално наслеђе, сачувати га, окренути се већ рођенима (и који нису!); подстаћи их да гледају на страну на којој сунце излази, а не на страну са које долази тамнина. Чинити то на време, ободрити се, како каже песник Миљурко, „Док сам ти Душо маличак – / словце у прашини, гуслар по сећању./ Од покидане/ струне до вуне/ крвавог века/ од кошуље/ речи до кошуље/ смореног народа чији смо/ изданци...“

У смутном времену, песник је постао „самчевић“, свестан да су „вратнице разваљене, душе нам/ упрљане, небо/ на пола копља“; да живимо ништа не знајући о гулама и гуслару Вишњићу, не видећи да нам је располоћена „српска душа“ и „без-резервна историја“. Зато је потребно да не буде, као што јесте. Песнике „нико не чује“, мада им „није

до/ ћутања а богме ни до певања“. Бестелесни у телесно време, гледају у небо и о свему што се збива остављају тајну, као да „немају језик рода/ снопричан и стопричан“.

Ћути и народ, а околo сви и све говори језиком, или дашком, или покретом: „лишће/ мрда зеленим репом (...), угојене коке, без квоцања, –/ свако боговетно зрно ведрине/ у двориште нашег састанка снесу“... Иницијално покренут призором ћутње, у зачудности, песник се присећа „снова оних који су пали“.

У присуству десет сведока, призива „траву против заборава“; размишља о продубљеним значењским упитаностима, попут лингвофилозофског градативног значења речи „јасен“. У њој препознаје зачудни значењски слој – „Ја/СЕН“:

„За шта је/ везано ЈА/ за шта је везано СЕН?“.

Пошто је у српском језику и лингвистички и антрополошки дефинисан језички код (уписан у ген!), то је природно што песник *јасен* под којим (по причању!) седи Филип Вишњић везује за смисао Филипове поезије, па и то што се овим двокњижјем, у целини, песник чврсто везује за тему националне припадности и противречности обзнањених у контексту анационалних теза. Као што се и сам Филип, идући „беспутем и путем“ времена, док „толмачи небеске прилике/ роду своје љутом (...), што ће већ сутра нагрнути/ за песмом/на рђу и дахије“, везује за коња који га увек кући врати (опет, по причању!). То, у ствари, иде путовођа Филип, као прави *Јасновидац*, показује свом роду прави и једини пут слободе, који данас исти тај род не види.

Гледајући знаке слободе као највредније знаке живота у прошлости и данас, Слепи Певач, којег снаже гусле јаворове, у Вукадиновићевој збирци „Гуслар по сећању“ узраста до мита: из спознаје епске вредности народне поезије, из поетичких назнака о непосредном учешћу у бојевима, из песниковог увида у завичајну топонимну биографију Вишњићеву и песникове имагинације. Тако се рађа и очекивање да Филип, изнова, „род свој крене./Помери мрљу доба“; да „струне оживе“, а не „да/закорове...“ и кроз њих, „уснуле“, „зафијуче ветруштина“.

Из такве актуелизације гусала, у песми о Филиповом селу Вишњићеву („Ваше је само да их чујете“), јавља се радосни усклик: „Благо вама добри људи овдашњи,/ Филип је поодавно у срцу вашег села/ све помно мотрећи,/ све решавајући/ са небом насамо, кад/ – кад куцне час/ удариће у гусле./ Ваше је само/ да их чујете!“

Песник је сигуран да „Слепи Певач не умину/ – гусла! Гусле „боду у душу, по/- мерају шуту и рогато. Струне -/ чују се понад вода,/ кроз свице, тамнице и равнице./ До Шишатовца/ и лире владике Лукијана,/ од јаука до хромог Вука“. И природно је да се митски тако и толико чују, пошто је Филип видео све: „како/ умиру јунаци/ под крвавим капијама времена,/ видео је све / што жив инсан види/ а не примети.“

Овом књигом, и двокњижјем, у својој исповедаоници, Вукадиновић „филипује“ на себи својствен начин, муњевитом брзином, не уодећи само Филипа, него и данашње генерације немарљивих потомака, себе и друге. Све време гонетања заборављања и обнављања сећања, укоренењује се и сам у темељ епске баштине; тражи и налази смисао у осећању националне припадности; измахује димискијом поезије на све стране, бранећи своју кућу, праг и огњиште, своје племићко, паорско, сужањско, витешко и јуначко порекло: дворе, уцерице, кошаре, своје земаљско и небеско царство.

Миљурко Вукадиновић је сећањем посведочио о Филипу, а ми сведочимо да је Миљурко рукописом „Гуслар по сећању“ и овим двокњижјем пронашао пут којим је *Јасновидац Филип Вишњић* ишао до епског врха народне поезије. Преко бојева до данашње одбране Србије.

Што би рекли стари Латини, онако, у тријумфу: Преко трња до звезда!

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Никола Оташ

Nataša Dolić Đukić

JESENJI VIHOR

(„Alma“, Beograd, 2017)

– Bako, reci mi pravo, jel' djed Simeun bio tvoja prva ljubav?

Baka se tada zacijenila od smijeha a onda ozbiljno odgovorila:

– E, dušo bakina, tad nije bilo toga, prva, druga ili koliko već ko danas ima ljubavi. Tada ti je to bila sudbina koju ti roditelji skroje i ti je nosiš kako znaš i umiješ. Ako ti se posreći da to bude dobar čovjek kao moj Simeun, onda je sve kako treba.

– Ali, bako, šta ako ti se prije toga neko već svidio?

– Svidio ne svidio, ti znaš šta moraš reći kad dođu prosci i kad te tvoji upitaju hoćeš li poč za njega.

– Čak i ako ti se ne svidi – bila sam uporna.

– Jašta, dijete moje – ko te šta pita!

– Pa, jel' ti se djed svidio – pitam je smijući se.

Baka Petra se takođe smije.

– Sam Bog zna... Ja ti to i ne pamtim.

– Ma, vidim ja da jeste, inače bi pamtila – kažem joj, a mislim na svoju simpatiju i šta bi bilo kad bih sad morala poći za nekog drugog. Srce bi mi puklo.

– Ma, vrag bi ga znao – dodaje baka. Takav je red bio tad.

Znaš da tako treba i odmah ti bude mio taj za kog pođeš.

Ja sam imala sreću da me je moj dobri muž odmah zavolio, pazio me i slušao.

Daće Bog da i vi imate sreću da nađete takve muževe i dobre žene.

I baka bi se oraspoložena opet vratila na priče iz svakodnevnog života jer sve je zavisilo od njihove umešnosti i spremnosti da se bore i stvore bolje uslove za život:

„Imamo još breteno, to breteno nije moj Simeun mogo napraviti, ona su na sredini okrugla a vrhovi sa obadvije strane su tanki i obli. Njih smo kupovali. Naiđu kroz selo Bugarke, đavo ih odnio. Svašta u vrećama donesu i prodaju. Činije od drveta, kašike, čaše. Moj Simeun, Bog mu dao, uvijek meni kupi par bretena tako da mogu dosta pletiva isprest. Vuna je lijepa za

prest, ali lan je jako težak i teško ga je uprest i sjedinit ga u vlakno. Popucaju mi usne, stalno pljucam i moram ga kvasit tako se bolje uvrće i bude ujednačeno, ne bude puno debelo pa je ravnije kada ga tkam. A šta da vam pričam, djeco moja draga, težak je tada bio život žene na selu.

Kad to sve opredem, onda od vune štrikam džempere i čarape, a od lana tkam tkanine i onda krojim i šijem odjeću. Odneseš kod bojara u grad vunenu pređu da mi oboji u crno ili teget plavo pa bi od toga tkala ljetke i gunjeve za zimu. Nekad bi znala odnijet nekom krojaču da mi iskroji i na mašinu sašije. To je bolje i čvršće, teško je to, debelo za na ruke šit.

Ponekad mom Simeunu i mojim sinovima sašijem da sa unutrašnje strane i sa strane ima džep. Najsretnija sam kada do zime svi imaju toplu i novu odjeću. Zimi kad taj gunj obučeš ni na prtini do koljena nećeš se smrznit.

Od vune sam još tkala i šila ljetak a to je prsluk troftraljni bez rukava. Nekad bude sa džepom a nekad i bez njega, zavisno od toga koliko imam materijala... Nekada meni i mojoj Stoji okolo i oko ramena malo vunom obheklam, onda to bude pravo lijepo. Ma, nije ni to svako imao, moja djeco, bilo je puno siromašni ljudi pa nose ljetak ili gunj zakrpa na zakrpi. Nisu imali svoje ovce a para nemaju puno ni oni vrijedni, a dela oni koji su stari, bolesni ili lijeni, tako da dobiju od nekog star i poderan pa pokrpe i nose. Bilo je se vap sirotinji pomoć i dat im nešto od odjeće, ali šta da radiš niko nije imao previše. No, kako kaže narod, da nije sirotinje ni sunce ne bi sijalo.

Sve se vidi na čovjeku čija žena je vrijedna i radna čim vidiš kako su joj muž i djeca obučeni. Žena je bila za sve zadužena, preko njenih ruku pređe sve po tri četir puta dok stigne nešto od odjeće da se obuče. E, moja draga djeco, sve bi to bilo dobro da u vazduhu nije barut mirisao. Pričalo se da se sprema Drugi svjetski rat. Ja i moj Simeun kad smo za to čuli, mislimo se jadni, kuda ćemo i kako ćemo ovo naše četvoro djece sačuvati, kako ih prehraniti. Vojska ko vojska, čija god dođe ako nas ne poubija, odnijet će nam sve i otjerat stoku a šta ćemo mi onda u praznoj kući i praznoj štali. Pomrijet će nam djeca od gladi. A bili smo vrijedni imali smo svega: konje, volove, krave, svinje, ovce, kokoške, jaja, mlijeka na pretek. Pravili smo sir i pakovali ga u kace, zaklali dva ranjenika suhog mesa, masti, jaja, voća, jabuka, suhi šljiva, rakije, graha, krompira, kiselog kupusa, svega da može bit do sledećeg roda.

Биљана Јаковљевић

МИЦА МАФИЈА

(„Алма“, Београд, 2017)

Мрвица, мала луталица позната је и као Мица Мафија а ево и због чега:

У насеље на крају града је стигло мало, слатко, црно куче. Нико не зна ништа о њему, видели су само да се зауставио аутомобил, избацили су пса и продужили даље. Куча је трчала, лајала, завијала и арлаукала јер није знала шта ју је снашло. „Ав, ав, ав, ауу, аууу!“ Онда се зауставила и погледала око себе. Видела је куће са двориштима и псима који су у већини непријатељски лајали на дошљака. Није јој било пријатно у непознатом крају а већ је осећала глад.

„Шта сад да радим?“ запитала се. „Ако и даље будем трчала у правцу у којем је аутомобил из којег су ме избацили отишао и лајала, потрошићу и ово мало снаге што имам. Штета што нисам појела све грануле за доручак. Било би ми мало лакше“. Онда је одлучила да потражи нешто за храну.

И тако је ишла и њушкала да нађе нешто за јело, али осим траве, кеса, празних конзерви од сокова и пива и разбијеног стакла од флаша није могла ништа да нађе. Њушкала је око једног дворишта и канте за смеће кад је пас из дворишта излетео кроз пролаз на огради, који је сам

вешто направио иза малог жбуна тако да се не види са улице, и појурио је. Куца заборави на глад и побеже, али бежећи зађе на територију још већих и опаснијих паса који су иза ограда својих дворишта скакали и лајали много гласније и агресивније. Куца је ишла опрезно гледајући лево и десно а онда је наишла на улицу која води лево и скренула мислећи да се спасила. Уочила је велике црне кесе за ђубре па се понадала: „Одлично, сигурно ћу пронаћи нешто за јело, коску или бар стари хлеб. Много сам гладна.“ Пожурила је тамо веома неопрезно и таман је решила да се баци на кесу кад је кеса пала на њу. А иза кесе су се појавила два пса луталице: један крупан црн и други жути мало мањи.

Већи пас јој се унео у лице и рекао: „Ово је наш рејон. Бриши!“

Други је зарезао: „Не волимо мале псе који мисле да могу да раде шта хоће. Могла би да нам послужиш као оброк. Хи хихи, хи...“

„Аха-ха, ха, ха“ насмејали су се обојица и показали зубе.

Куца се већ тресла од страха, али није разумела правила улице и поделу територија.

Не слутећи ништа лоше, добродушно и наивно је рекла: „У породицама које сам упознала било је хране за све: бебе су пиле млеко, деца јела слаткише, а одрасли хлеб, месо, поврће, воће. Моји другари су имали разноврсну исхрану у тим породицама. Сигурно има хране за све. Ја сам мала, мало једем па ћу отићи даље.“

„Шалиш се са нама, мала?“ загрмео је црни пас.

„Јел' се то ти, мајушно куче, поиграваш са нашим стрпљењем?“ жути пас је искезио зубе.

Тада су два пса почела да реже и насрћу на њу да је одмах схватила да су озбиљно мислили оно за оброк па је побегла колико је ноге носе. Скренула је у улицу којом је дошла где су велики и агресивни пси у двориштима. Двојица луталица су кренули за њом. Расни пси чувари никако не воле луталице по својој улици а када трче и гласно лају – то је недопустиво. Зато се цела улица дигла на ноге. Викали су: „Уљези! Уљези! Керови у улици! Губите се луталице!“ Пси су лајали гласно и љути-то, скакали на ограду, трчали по двориштима или терасама и били веома узнемирени. Куца је трчала ни сама није знала где, али је осећала да је ово врло опасан крај.

Милан Јовановић

КЊИГА ПРАВИЛА

(„Српска књижевна задруга“, Београд, 2017)

*„Оно што ишчекујете је дошло, али ви то још не знате.“
Јеванђеље по Томи (51)*

Често сам размишљао о том моменту кад су се у истовремено одиграле две ствари, које ни по чему није требало да имају међусобних додира мада сам их ја већ тада довео у везу. Напољу је мирисало на кишу. Па иако ми се надолазеће невреме још увек чинило некако далеко, крупне кишне капи су тек неколико минута касније почеле да добују по симсу. Већ у том првом налету ветра и кише више њих је оставило своје отиске на хрпи папира који је лежао на ивици радног стола за којим сам седео. Поскочио сам с намери да затворим прозор кад су се усаглашено одиграле те две ствари. Телефон је зазвонио баш кад је двориште ове старе, мемљиве венецијанске палате, у којој сам радио већ трећу годину, осветлио блесак муње. Гром није ударио ни у један објекат у мојој близини, па ипак никад пре ни после тога пред мојим очима није протутњала толика енергија. Знам да је то физички немогуће, а ипак се усуђујем да тврдим да се тај блесак, са свом својом силином, некако просто прошетао кроз двориште ове виле, која је на неки свој начин и поред полувековне немарности својих власника, сијала свом својом отмености и даље присиљавајући свакога ко би скренуо поглед ка њој да застане и диви се њеној лепоти и раскоши.

Старо здање адвокатске породице Донадоло било је по много чему особено у односу на друге сличне градјевине овог чувеног града. Кућама у Венецији вода је углавном директно квасила темеље. Поједине су испред себе имале по неколико метара тротоара, а тек по неке који квадрат дворишта. Донадоле су своје породично здање подигли на углу два значајна канала и од воде их није делио само тротоар. Палата је имала врт, опасан високим каменим зидовима, чије су елипсасте отворе штитили отмени облици урађени у кованоме гвожђу. Њега је, нажалост на-

гризала рђа, те је само маштовит човек могао да схвати колико би све то било величанствено лепо кад би се оденуло у рухо веселих боја.

На средини некад очигледно добро осмишљеног врта дизала се прелепа фонтана, у чијем је средишту доминирала копија статуе чувене родоске Венере. У њој, на моју велику тугу, током времена које сам провео у Венецији, никад није заиграла вода, не рачунајући ону коју је природа, у облику кишних капи, даривала. Но и поред сувог, иструлелог лишћа, које је ту поваздан дремало, њена се грациозност није могла сакрити.

У тренутку кад сам одговорио на позив, нисам осећао страх, па ипак некаква непријатност је била присутна у свакој пори мога тела. То није било само стога што се, баш кад сам у руке узео тешку слушалицу старинског телефона, зачула страшна грмљавина, закаснили звук пређашње силине. Знао сам интуитивно да то није обичан позив, неког клијента или сарадника. Тај утисак ме није напустио ни пошто се човек са друге стране линије, на лошем италијанском, представио као доктор Клаус Тома, адвокат из једне минхенске канцеларије. На неки свој начин знао сам да ми се не обраћа као колеги који заступа неког ко има било какву врсту посла или супротстављени интерес са неким од његових клијената.

Италијански доктора Томе је био толико лош да сам му одмах предложио да разговор наставимо на немачком, што је он прихватио са видним олакшањем.

Моји родитељи су страдали у саобраћајној несрећи, на Ибарској магистралу, кад ми је било непуних шеснаест година. Браће и сестара нисам имао и тек од недавно живео сам у заједници са једном женом. Због свега тога, саучешће, које ми је изјавио немачки колега, за мене је представљало прворазредно изненађење.

Господин Клаус је био извршилац тестаментa мог ујака Светозара Костадиновића, човека који је у свом бурном животу често мењао земље у којима је пребивао и занимања којима се бавио, а кога нисам видео ни чуо већ готово петнаест година.

Илија Шаула

МИДАР : РОМАН

(„Алма“, Београд, 2018)

ВИТЕЗ ТАЈНЕ

СЕОБА

Мој шустумар карачуксађет Ормазд Грузијски, има више од хиљаду година, дошао је иза грузијских планина са породицом и шеснаест пари волова са запрегом, товарима трговачке робе, свилом, чајевима, набуцима, плетеним штрањгама, кованим алатима, посуђем и кућанским прибором. Населио се у херцеговачком забрђу и трговао са приморјем. Кажу да је носио турбан и светио водицу четири пута годишње: почетком прољећа, у прве дане љета, у дане светог Преображења и по Никољдану. Знао је приче о краљу Соломону, његовом оцу Давиду и неком краљу који је био прије њих. Његови потомци се населише највише у Травунији и раширише трговину, поготово са Млецима на западу и Византијом на истоку. У вријеме претварања балканског простора у царство бијаху блиски са властелом. Прије него што смо постали православни Срби не знам шта смо били, или смо одувијек били ово што и јесмо.

На Кордун смо се доселили у вријеме велике сеобе. Било нас је много у херцеговачком забрђу, толико много да смо се већ и разродили, али смо имали осјећај припадности племену. У одсуству добра и куга нас потјерала. Домаћини који су одолијевали пошастима тјерали су од куће незаражену дјецу, поготово синове, да одлазе без повратка, да спасе живу главу и да нађу живот у другим крајевима гдје нема те пошасте. Кренуло је старо и младо, заражени су остајали и умирали без реда. Прво смо се преселили у слив ријеке Врбас, али ни ту не би мира, нисмо се честито ни ородили кад нас је судбина упутила на Кордун. Неки су остали да жичкују са Новаком Жичком који је у то вријеме бранио част и углед љевчанских и посавских витезова. Нама је у крви била трго-

вина. Кад смо дошли на Кордун, населили смо се прво на неким брдима у близини османлијске границе, послије се размиљесмо по цијелом дуњаалуку, како су говорили наши старији.

Јагорица је село са девет брда и свако брдо је имало свог старца, неку врсту старјешине, викара, мудраца, домаћина, газду. Могли смо их звати како се коме прохтије, али назив је морао бити узвишен. Заслужили су титулу због своје бесмртности, јер људи за њих говораше да су ту од памтивијека. Многи од њих својим именима и надимцима дадоше касније презимена родословним насљедницима. Мени је срце највише грувало у грудима кад би се причало о старцу Мегеди. Говорило се да је он био викар на двору краља Соломона, да је живио у времену највећег изобиља, да се није знало откуд је дошао на његов двор, исто као што се није знало кад је отишао. Као да је сјео у небеску кочију и само нестао на путањи своје вјечности. Сматрао се одговорним за многа опустошена имања и увијек је могао пружити новоселцима прилику да стасавају на неком од тих посједа. Тако се мојим прецима посрећило да им је додијелио напуштене грмове, прљуге, ледину обраслу ресаном и бујади са удолинама пуним камена плавца од којег се правио најбољи креч тог времена. Видјели су прилику у томе за развој још једног облика трговања, продају креча који ће сами производити. У то доба људи посегнуше за све већом изградњом кућа, поготово у околини града који се развијао на сливу четири ријеке. Креч је био неизоставан дио грађевинског материјала.

Zoran Škiljević

NOJEVA BARKA

(„Presing“, Mladenovac, 2017)

Onda, pogledavši na sat i češući se po svojoj zamašnoj glavudži, Glavucko pozva nekolicinu saradnika, pa pošto ih postroji i prostreli ljupkim šefovskim pogledom, izda sijaset naloga u vezi sa današnjom feštom, kumeći ih, moleći i preklinjući da nešto ne zaseru, sad kad bestseler sezone imaju u rukama.

Potom, njih dvojica zagrljeni napustiše zgradu.

Njihova prva stanica biće redakcija omladinskog radija „Pimpek“.

Glavucko je tu bio dogovorio gostovanje u najslušanijem formatu koji ide putem radio-talasa (tako kažu revnosni merači slušanosti – ako lažu oni, lažemo i Glavucko i ja), kulturnoj emisiji „Razmrdavanje“, koju ste bar jednom morali slušati. Za one koji nisu imali tu sreću – emisija ide uživo, svakoga dana i počinje obično oko dva popodne, kada je vreme za buđenje internet-generacije.

Prostorije radija behu smeštene u podrumu Doma omladine; u više nego skromnim uslovima, lišeni ičije finansijske i moralne potpore, najviše zahvaljujući svom talentu i entuzijazmu, klinci su zbilja pravili fenomenalan program. Roberto je naročito voleo da sluša „Randevu kod Pokojne Mileve“, pošto samo još tu mogu da se čuju dobre stare stvari Roja Orbisona, Lajnela Ričija, Ete Džejms, Alman Braders benda, Flitvud mek-a, Emersona, Lejka i Palmera, Dasti Springfild-a, Leonarda Koena, Stiva Milera, Stiva Harlija i drugih omiljenih mu pevača i bendova. Stoga mu je ovo gostovanje posebno prijalo.

Neveliki tim „Pimpeka“, dočekaoh ih je s osmehom, ali i strogo profesionalno, bez nekontrolisanog ispoljavanja emocija. Ubrzo, pošto su zauzeli svoje mesto, emisija je mogla da počne.

Mlađana voditeljka, glavom i bradom Sanja Marinković, samo u prilično živahnijem i ljupkijem izdanju, postavljala je pitanja, a Roberto briljirao, govoreći aforistično i duhovito, birajući fraze koje klinci vole da čuju. *Gerila*

marketing – ponavljao je u sebi, dok se Glavucko sve vreme kezio kao blesav, računajući da upravo knjiži još jedan zgoditak na tržišnoj utakmici.

– Gospodine Roberto, moram da vam postavim još jedno pitanje, nadam se da neće biti neumesno.

– Neće biti neumesno. Pitajte...

– U romanu insistirate na tome da je Srbija emirat, što bi jedan naš slušalac rekao, ponavljate to kao Švaba tra-la-la, bez ikakvog objašnjenja. Zašto? I otkud vam uopšte takva ideja, kada je opšte poznato da naša zemlja nije i da ne može biti emirat? To je utoliko čudnije, jer znamo da politika nije u fokusu Vašeg interesovanja. Da li ste se Vi to samo šalili?

– Ne, nisam se šalio. U formalnom smislu Srbija nije emirat, to ste u pravu. Ali suštinski jeste! A mene, kao pisca, interesuje suština stvari, ne zanimaju me trice i kućine.

– Možete li to malo da pojasnite?

– Naravno da mogu. Kod nas se, kao što znate, ustalila praksa da čim se neko uspenra na neku važnu funkciju, poludi, kao da je dobio u miraz naftnu bušotinu. Shodno tome i ponaša se kao da je u najmanju ruku nekakav emir, kad već ne može da bude šeik, ili sultan od Bruneja, što bi najviše voleo. Zato kažem da je Srbija emirat. Društvo podređeno ambicijama hiljada malih beskorisnih seronja, klovnova i nabiguzica i drugih etabliranih dupeglava u akciji...

– Da, shvatam na šta ciljate. Ali, da li se Vaša kritika odnosi na aktuelnu vlast, što bi se moglo pomisliti, ili na vlast uopšte?

– Koja aktuelna vlast? Kod nas nema *neaktuelne* vlasti, to je valjda svima jasno. Svaka naša vlast za sobom ostavlja takve posledice da aktuelnije ne mogu biti. Osim što su užasne. Ispravite me, ako grešim.

– Hm...

– Nešto sam pogrešno rekao?

– Ne. Mislim da bi to bilo sve. Hvala vam na razgovoru!

– Hvala i vama!

Potom, kada je emisija bila završena, stigao je i glavni urednik i, na obostrano zadovoljstvo, dogovorili su se za još jedno gostovanje čim „Barka“ počne da bere aplauze na otvorenoj sceni. Ali ne čusmo baš najbolje u kojoj emisiji, možda baš „Kod Pokojne Mileve“, zašto da ne?

Duško Dorđević

PRIČE IZ TREĆEG OKA

(„Alma“, Beograd, 2017)

STRIC

Kao što bi strina imala običaj da kaže „bio je svakakav, i duša od čoveka i sam đavo“. Voleo sam strica, iako smo imali nesuglasica kao što i priliči Srbima. Pre izvesnog vremena došao je da nas počasti jer su mu doktori rekli „da nije ono najgore“. Vidno je bio raspoložen, i olakšanje mu se očitavalo na licu. Ostao je bez oca još kao beba, i to ga je mučilo kroz ceo život. Nije mogao ocu da oprostí što je otišao „na onaj svet“ baš kad mu je bio najpotrebniji. Sudbina nema razumevanja za naše probleme i zadatke koje treba da rešimo, ona ide svojom stazom. Bio je cenjen u društvu, iako su mnogi zazirali od njegovog oštrog jezika, često puta i nepravednog. Znali su da pati za ocem kojega se ne seća, i nisu mu mnogo te njegove ispade uzimali za zlo. Učio je na ulici ono što nije mogao od preminulog oca, a ta škola je za siročje prilično teška.

Eto, sad smo i njega ispratili na večni počinak. Što su doktori rekli „da nije ono najgore“, ispostavilo se da jeste, i da je opaka bolest ušla u završnicu.

Šestomesečni pomen davali smo mu u maju mesecu na lokalnom groblju, na brdašcu odakle se pruža pogled na ceo grad. Dok sam se laganim korakom približavao groblju, razmišljao sam, kao što je i običaj u takvim prilikama „o prolaznosti života i besmrtnosti duše“ kako bi rekao cenjeni filozof, ili „iz keca u dvojku na tiketu života“ kako bi govorio stric. Kolona rođaka i poštovalaca moga strica ćutke se približavala humci, svako utonuvši u ko zna kakve misli. Gledajući prema rodnom gradu u dolini, razmišljao sam kako me je sudbina odvela iz grada koji je ime dobio po Arhandelu Gavrilu, u grad koji je ime dobio po pticama lešinarima. Nije potrebno da objašnjavam gde mi je bilo lepše, osećajnije, zabavnije, radosnije... Grad je plivao u majskom suncu, ali tamo od zapada počeo je da duva hladnjikav vetar, a to je značilo samo jedno – biće kiše iako je nebo vedro. Planina Bukulja iznad

grada služila je kao nekakva antena za privlačenje oblaka, i kao da oblaci iz cele Šumadije imaju za odredište planinu Bukulju. Pogotovu s proleća, očas bi se nad vrhom sastavio oblačni pojas, koji bi za petnaest minuta izručio svoj vodeni sadržaj, oblaci nestali, a Sunce zaigralo svojim sjajem mokrim ulicama grada. Tako i sada jasno se videlo gomilanje oblaka, a mi muškarci smo kao i uvek začuđeno posmatrali, dok su žene, shvatajući šta se sprema, užurbano pripremale grobno mesto za predstojeći obred i pomen mom pokojnom stricu.

Sveštenik smrknutog lica, ali cenjen i poštovan u narodu, pokušao je da održi mir i staloženost u trenucima kad je počeo vetar jače da duva, donoseći i prve krupne kapi kiše. Čini mi se da krupnije u životu nisam video. Čak sam se u trenutku zapitao da li je moguće po fizičkim zakonima da padaju ovako masivne kišne kapi. Gledao sam kako se panika i nemoć kovitlaju među okupljenim narodom i iz očaja sam zavapio u sebi: „Striče, ne daj...“.

Gotovo u istoj sekundi moj unutrašnji krik očajnika, kao da je naišao na razumevanje u višim dimenzijama natčulne stvarnosti i pljusak je prestao. Pogledam prema gradu i Bukulji, a tamo „provala oblaka“. Pogledam desno prema brdu „Preseka“, tamo „lije kao iz kabla“. Pogledam levo prema selu Banja, i Venčacu, tamo se spustila vodena zavesa. Samo je na groblju tiho i mirno. Sveštenik, kao da se ništa nije desilo, čita molitve i sa božanskim mirom obavlja svoj posao. Mi ostali slušamo, gledamo u zemlju, a krajičkom oka posmatramo okolo i čudimo se, kako ostadosmo suvi pored ovolike vode koja se izruči svuda oko nas. Sve je to kratko trajalo, možda najviše dvadesetak minuta. Kako se obred završavao, tako se i nebo razvedravalo, a Sunce se polako javljalo iza preostalih oblaka kao da govori „ne brinite, tu sam“. Zbunjeni narod se polako razilazio, dok su grad obasjavali blaženi sunčevi zraci. Gledajući tu scenu, blagi osmeh mi je zaigrao na licu i samo sam pomislio: „Striče, hvala ti...“

Mnogo vremena kasnije, čitajući mnoge mudrijaške knjige, a razmišljajući o ovom događaju, pitao sam se „ko je toga dana zaustavio kišu – stričev duh ili možda ja?“ Da li sam možda ja snagom svojih misli uspeo da zaustavim tu kišu, dok je stričeva duša neuznemiravana boravila u svetu viših dimenzija. Ne znam, Bog zna...

Milica Mikavica Miletić

LJUDI KOJI NE POSTOJE

(„Alma“, Beograd, 2017)

POSLEDNJA ULAZNICA

Stojim ispred bioskopa „Dream“. Gužva je. Dobila sam pozivnicu da sama dođem. Osjećam neku neprijatnost jer pozivnica je od nekoga ko ne šalje pozive za bioskop, a na njoj ne piše razlog poziva. Zvanično – samo ime i prezime, kad i gdje. Ljudi koji se guraju su bez osmjeha, užurbani, zabrinutog lica. Nešto što me još više uznemirava su i oni koji nas dočekuju na vratima, bez imalo ljubaznosti, kao da nas guraju da što prije uđemo. Na pozdrave i pitanja ne odgovaraju. Sve to povećava moje sumnje i stvara mi još veću napetost. Pridružujem se nekoj djevojci koja ide kroz hodnik ubrzanim korakom. Obraćam joj se na engleskom, nastojeći da od nje dobijem neku informaciju. I ona je uplašena. Sliježe ramenima, objašnjavajući da ni ona ništa ne zna i udaljava se još brže. Rijeka ljudi me dovodi do vrata glavne sale i gotovo unosi u nju.

Sala je ogromna, divna, puna cvijeća i mirisa pozorišta. Dovoljno ima praznih mjesta za sve. Neki već sjede i opušteno pričaju. Na velikom ekranu počinje film i ja nastojim naći dobro mjesto kad već nisu numerisana. Smješkam se, prekorijevajući samu sebe. Divno je, a ja uvijek mislim na najgore. Sjedam uz uzdah olakšanja, skidam bundu i spuštam tašnu na sjedište pored sebe. Neki krupan čovjek sjedi ispred mene. Izvirujem iza njega da bih nešto vidjela, ali uzalud. Ostavljam sve i brzo idem u prednji dio sale da nađem bolje mjesto, dok još ima praznih. Tu još nema gužve, a kožne stolice se na dugme otvaraju i postaju udobne fotelje. Crnokosa žena pored mene se zavalila u fotelju, ispružila noge i već dremucka.

Vraćam se da pokupim svoje stvari i da sjednem pored crнке. Ali, sad je ljudi duplo više i još pristižu i ja ne mogu da nađem mjesto gdje sam ih ostavila. Užurbano idem gore-dole, jer još svi nisu sjeli iako je film u toku. Nastojim da nađem tašnu u kojoj su mi pasoš, bankovne kartice, mobilni telefon... Dok trčkaram, spada mi jedna štikla sa noge. Hladno odbacujem i

drugu i nastavljam tražiti izgubljene stvari. Kako prolazim i vraćam se nekoliko puta pored grupe vojnika koji stoje, oni mi nešto ljutito govore. Ne razumijem šta mi kažu. Sve ih je više. Zašto sada ulaze samo vojnici? Sve me ovo ponovo počinje plašiti ...

Možda je ovo samo premijera nekog ratnog filma?

Sjedam u prvu, jedinu, slobodnu fotelju. Sala je puna. Nema više razgovora. Tišina. Ne mogu da se skoncentrišem na film. Gledam u naoružane vojnike naslonjene na zid sale, koji nas okružuju. Zaboravila sam na izgubljene stvari i to da sam bosa. Kroz glavu mi prolazi mamina priča, koju sam slušala u djetinjstvu, kako su za vrijeme II svjetskog rata neprijatelji doveli najuglednije ljude iz grada u naš mali bioskop i tu ih poklali. Čiji su ovi vojnici? Ko su ovi ljudi koji sjede i postaju sve uznemireniji? Zašto su nam pustili ovaj film? Šta čekaju? Da li će sve nas ovdje zadesiti ista sudbina? Da li će nas ovi namršteni naoružani vojnici klati ili udaviti plinom? Ipak je od tada prošlo mnogo vremena. Možda ovi imaju savremeniji način ubijanja?

Okrećem se prema vratima i vidim mog Sveta, kako ulazi probijajući se između vojnika. Mašem mu i on brzo dolazi do mene. Sav srećan pokazuje mi da je jedva nabavio ulaznicu da i on uđe. Tiho mu šapućem da nije to trebao, da se ovdje nešto loše sprema.

Mirno klimnu glavom: – Znam! Prekrsti se i poljubi me.

Никола Оташ, Слободан Симић

КЛИНИЧКА СЛИКА 100/100

(„Београд, „Алма“, 2017)

НЕТАЧНА ДИЈАГНОЗА

Поштовани господине Министре здравља,

Пишем Вам са надом да ћете моћи да ми помогнете.

Ако можете да искористите своја овлашћења, и под хитно ми укинете дијагнозу!

Управо сам на специјалистичком прегледу добио дијагнозу Деменција, која на српском значи да сам ја излапео. А верујте, господине министре, иако баш нисам идеалног психичког стања, што врло има везе и са местом боравка, сигурно нисам догурао дотле да ме баш прогласе излапетисом.

Овако је дошло до те забуне.

Мени нешто није било добро још прошле зиме, и ја сам се јавио у Дом здравља код мог изабраног лекара. Међутим, испоставило се да је мој изабрани лекар отишао код свог изабраног лекара и да је затим отворио боловање. Па смо сви ми његови морали да чекамо код неког туђег изабраног лекара. А тај је управо отишао на одмор.

Углавном, то је потрајало.

На крају сам ипак успео да од нечијег изабраног лекара добијем упут за специјалистички преглед.

У болници су ме обавестили да се специјалистички преглед обавезно заказује. Тако да су ми заказали за шест месеци.

И све је било у реду, ја сам стрпљив и искусан пацијент, дошао сам на ред после шест месеци и чак доктор није био ни нарочито нељубазан.

Али тада је настао проблем.

Ја уопште нисам могао да се сетим због чега сам дошао!

Од кад сам се разболео, прошло је скоро годину дана, и једноставно ми је стао мозак. Не могу да се сетим од чега сам болестан, да ме убијеш!

А доктор, уместо да ме нечим мало подсети, да ми наброји неке могуће симптоме, тегобе, он одмах распалио, по кратком поступку, деменција!

Ето, господине министре, тако је дошло до те глупе забуне. Једноставно сам заборавио од чега сам болестан. Ви сад, ако можете, укините ми ту нетачну дијагнозу излапелост. А ако то баш не може, слободно је узмите Ви.

С обзиром шта сте све наобећали у здравству, Вама ће више да пристаје...

С поштовањем

Пацијент Срба Србљановић

Никола Оташ

Марко Поповић

СВЕТ НЕИЗРЕЧЕНИХ : ПРИЧЕ

(„Алма“, Београд, 2017)

ЧОВЕК САМОТЊАК

Једне прохладне вечери журно сам корачао ка свом стану. Иако му није било време, хладан ветар је носио све пред собом. Видео сам како је усковитлао прашину и прљавштину и агресивним ковитлацима, терао је право на мене. Навукао сам оковратник готово до носа, погнуо главу и тако погурен ходао. Нисам загледао пролазнике, чак не могу са сигурношћу да тврдим и да их је било. Мислим да се не бих осврнуо ни да је ко дозивао моје име. Утешио бих се да је то само цвиљење ветра, које нема везе са мном и сходно томе наставио право.

Те улице сам познавао више него добро.

Представљао сам читав свет те вечери. Зато ми није било ни на крај памети да се осврнем и проверим да ли ме ко зове! Што бих иначе сигурно учинио.

Био сам метафора свих тих вапаја, урлика, дозивања, који су се разлегали свугде у свету, међу људима свих доби.

Вапај за помоћ једне осведочене барабе, која се притиснута болешћу, лажно приближавала људима, од којих је непрестано бежала. Који је одлазио у празно.

Урлик за помоћ једног, напуштеног детета, које је изложено само попреким погледима и подсмеху једног дебелог клинца који му је рекао да смрди. Неке избеглице која нема ничег свог. Замишљено седи за плотом у далеким земљама, али урличе, сурово, болно, готово самртно, када из цепа извади празну табакеру. Тек тада увиђа колико је и његов живот постао бесмислен.

Урлик простодушног младића, који је уживао у мирису липе, а онда је, у пролазу, видео суморан приказ пања. Ударци окрутних радника по том столетном стаблу, зададоше непролазну рану у његовом срцу.

Дозивање људи који су можда нешто тражили. Или да не грешимо душу, желели да нам нешто покажу? Кога сада више и брига. Већ је прошлост.

Ако су сви остали глуви на непрестано чупање у грудима тог простодушног младића које се могло чути миљама далеко и однели нам мирис липе једном заувек, нећу се осврнути ни ја. Само ми је прошла кроз главу слика гвоздене бирократије. И липе која стоји напрам свих тих нивоа послушника и наређења, које се све нељубазније преносе.

Дивим се људима који читав живот указују на неправду. Мада сам помало почео да сумњам да су и они једним делом нагрижени том мањом, чим су толико везани за њу. Отварају очи, неки чак и личним примером ступају у борбу, у којој су осуђени на пораз. Не чује их онај који треба да их чује.

Колико пута сам и ја, у невољи, тужан, готово савладан, покушавао да дозовем некога. Или нешто. Све је отишло у празно. Постало цвиљење ветра, а ја сам морао даље како знам и умам. Тада сам био бесан, а сада сам огорчен. Зато што се све то уопште догодило.

Ветар односи у бесмисао и вапаје наде.

Затвореника да ће му умањити казну, невино оптуженог да ће правда победити своје. Зар није правда та која се приказује како беспоговорно вага грехе? Колико се сећам, има повез преко очију, али не и преко ушију?

Опет, и она не чује.

Много пута нисмо чули оно што би нам значило. Нисмо чули за лепоту, која би нам улепшала живот. То је освета што нису хтели да саслушају нас јер ваљда бисмо били бољи да нас је околина сагледала онакве какве јесмо.

То што сам навукао оковратник, имало је да поручи само једно – избегавање. Желео сам те ноћи да ме нико не препозна.

Нисам то радио зато што сам осведочени мизантроп, или из сумње у вештине социјалног прилагођавања. Напротив, избегавао сам јер сам био усамљен.

Био сам само једна звезда, која је привремено згаснула, али сам се поистоветио са многима који деле ту судбину. Себи сам био довољан.

Учинило ми се бесмисленим да дављеник зове некога са обале у помоћ. Та слика би била идеал, али у неком новом, или другачијем свету, какав не познајемо. Желео сам да будем усамљен јер сам био убеђен да се нико са те проклете обале, из свог круга сигурности, неће мрдну-

ти. Из тога произлази да је дозивање ништа више до траћење сопствених снага, на које једино могу да се ослоним.

Те ноћи сам био себичан. Надао сам се да то није цвиљење ветра, већ да ме многи дозивају, а ја пролазим. Окрећем им леђа. Нисам за њих доступан. Кажњавам их! Са оковратником преко пола лица, правећи се да сам једини који корачам овим тлом. Покушао сам, бар на трен да будем у кожи безвезних карактера, који не обраћају пажњу ни на шта. Прави тиранин!

СТИГОХ на одредиште. Осећао сам се исцрпљено и немоћно. Покрети су ми били троми и док сам тонуо усан, учинило ми се да моје тело лети у мрачан бездан, у ново, бестелесно стање.

Увидех да сам погрешио. Макар ја не могу бити препуштен самом себи. За друге не тврдим. Било ми је жао ако ме је ко дозивао, а ја се поистоветио са овим светом. Једноставно нисам толико суров. Нити глув на све те урлике који парају срце.

Нажалост, тако лежећи, никако ствари нисам могао да исправим. Да их посложим на право место и сопствену савест искобељам из хаоса који је разара. Жал сам одагнао чврстим обећањем да ћу сутрадан бити оно што јесам. Само да сунце промоли своје зраке!

Дејан Богојевић

НАСМЕЈАНЕ СВЕТЛОСТИ : ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

(„Центар за културу Младеновац“ – „Шумадијске метафоре“,
Младеновац, 2017)

***

Без мостова река
се губи у тами
мирисне ноћи

***

У малињаку
у летње подне никог.
Сенке самотне.

***

Држећи се за руке
дечак и девојчица
корачају кроз жито.

***

Шареним крилом дотаче
образ детету. Не би то
лептир већ цвет.

***

Људи у свађи.
Погледах боље –
врбе у магли.

***

Зраци се шире
На све стране. Мачак
скочи са крова.

***

Пловидбе нема.
Брод плута прекривен
галебовима.

***

По маховини
преплашено хода миш,
црн и бос.

***

сахрана –
лица покислих људи
осветли муња

***

крај дана –
на зиду собе сенка
дечје руке

НА МОСТУ КРХКО И БЕЗ ГЛАСА

Долазим и просто подижем руке
Скупљају се грлице и
Ништа се не дешава са духом и телом

Крхка ковачница друмом

Ноћ је почела да умире
Помешана са људским гласом
И мрачно је
Поред мене пролазе издужене безглаве сенке

На мосту између метала и камена
На мосту где мистично постаје стварно

Ухватити осмех оних испод моста
Било би као у градић сместити звезде
Да нестане светла
Да никога у загрљају не љубим
Натрулим телом
Млаким распопућен

Попут пливача чудне бистрине
У тишину утопућен звук воде

Испод мене застају бујице

Стојим на мосту
Крхко
И без гласа

Emina Delilović

OVAJ PUT BEZ HISTORIJE : POEZIJA

(„Dobra knjiga, Sarajevo, 2016)

PUTOVANJE

U kolonama idemo. Sunce zalazi.
Mi se spasavamo. Mirni i dostojanstveni.
Kao san u Aušvicu.

Pas laje na nekom brijegu.
Svetionik se urušio. Tamo negdje
Na otoku gdje većina nije bila.

Debeli čovjek negira sutra. Ubio je losa
I pritom tvrdi da u šumi ne postoji
etička odgovornost. Kultivirano ubistvo.
Svježi los u supermarketu. Dama,
po mogućnosti pjesnikinja, drži se mišljenja
da svi pišu iz straha da nestane svijeta.

Lagana šetnja između polica.
Kupit ću samo ono što je nužno.
Ostalo treba dati svijetu.

Savršeno hladna pjesma. Sizif.
Stanje opscene fantazije.
Ako nas gore ubiju.
Pa treba ići u korak s vremenom.

PRED NOĆ

Odlučujem se za deku, mirišem ostatke petroleja.
Prazan želudac ispunjava sumporna julska noć.
Radim to nježno i suptilno.

Zvaijajući se u deku, kao da sam na groblju,
Dižem tešku cementnu ploču
I liježem dolje.

Pitajući se ima li ikoga

KENOFATI

Ptice su zadovoljne. Na drvetu. U zraku.
I zalijepljene žvake na kljunu.

Ljudi svašta žvaču. Rakove, žabje noge.
Mozak krave. Jetru pileta.

Sve to može stati u trbuh nekog pjesnika.
Najvećeg kita. Iz straha da se ne nasuka.

Ono što jede ostaje nepoznato.

Ptice lete nad morem.
Probijajući opne svijeta.

Тоња Жлебич

ЕПИТАФ БЕСМРТНИМА

(„Алма“, Београд, 2017)

ОСЛОБОДИОЦИМА БЕОГРАДА

К’о поноћна тиха свита што нечисте силе тера
Београдом јоште скита сена силних артиљера.
И узбурка се моћни Дунав као каква дивља река,
чету храбрих витезова да поздрави с пуно јека.
Гинули су тад сабласно за улице души драге,
борили се гордо, часно, и кад није било снаге.
Јер једна је отаџбина и град што се у срцу носи,
то највећа је задужбина, за то се свака жртва сноси.
То се чува у недрима, с пуно жари и без страха,
к’о вукови у чопорима – брани се до задњег даха.
Баш тако је тада било, док падала је једна гарда,
од милошти је сада зову: Ослободиоци Београда.
Под рушевинама свог живота и увелог младог лишћа
Београдом јоште скита батаљон мајора Гавриловића.

ПЕТРУ БОЈОВИЋУ

Ви сте наше најсветлије ордење
што и у мраку честито заблиста,
благослов за цело поколење,
заклетва као суза чиста.

Ви сте наше најхрабрије војевање
које изнова крв у жилама заледи,
на ленти срца најдраже
одликовање,
аманет што се чува и следи.

Ви сте наша најславнија победа,
орнамент што се за душу
пришива,
елегија о којој се приповеда,
успомена неизбрисива.

Ви сте наше најсветлије име,
јеванђеље што с милошћу се чита,
цвет што никне усред зиме,
мит изнад сваког мита.

КРФСКА ЕЛЕГИЈА

Ноћас је хладно, пријатељу верни,
док Крф тоне у дубок сан;
а тиха нада још тиња у мени –
да сутра свануће један сретан дан.

Мало их је овде откад смо стигли,
све мирише на очај и сурову смрт;
ми нисмо људи, већ лешеве живи,
к'о олујом сломљен немоћни прут.

Дотакли смо дно, безнађе и поноре,
али воља силна још ми груди пара,
на лицу се продубиле оне ситне боре,
свака ми бол и дрхтавице ствара..

Засија каткад суза врх месечине сјајне,
читав један грумен што верује у спас;
к'о жеље оне највеће, и тајне –
помолим се небу да погледа на нас.

Мисле они можда да су нас потукли,
да у нама више не гори онај сјај,
а ми смо ти, пријатељу, у муци подмукли,
за нас ти је почетак где сви виде крај.

Dušan Nikolić

MASKA

(„Alma“, Beograd, 2017)

OSEĆANJE

Potisni me
Duboko, u mračni kutak u svojoj duši
Neka boli me
Dok realnost boli a istina uz kez guši

Neka vide u tebi odraz sunčevih zraka
Samo odraz
Jer tvoje boje su boje najcrnjeg mraka
Sakrij pravi obraz

Laži ih
Reci da su suze samo suze radosnice
I dokaži
Da nisi mrtav, ti zimski vesniče

Ne upravljáš sudbinom, e grehote
Ali pravi se
A dok roniš obgrljen iluzijom lepote
Udavi se

Skloni me od svih
Neka me niko ne gleda
U pogledima tim

Vidim istinu, samo vreba
Skloni me
Moje prisustvo ti ne prija
Zbogom, i zovi me emocija

BUDI

Budi moj anđeo
Čuvaj me s visine
Budi uvek tu kraj mene
Kao razlog moje vedrine

Budi prolaznik
Kog jednom ću da vidim
Slučajno
I bez kojeg ću da živim

Budi moja uspomena
Negde izgubljena
Odavno zaboravljena
Sada nepotrebna

Pa budi i smrt moje dike i veselja
Skinu osmeh sa mog lica
Samo mi nemoj biti pola prijatelja
Jednosmerna ulica

Весна Радовић

НА ЧАЈУ КОД ЉИЉЕ БРИК

(„Просвета“, Београд, 2017)

ЛАРИНА ПЕСМА

I

Да ли си ме волео ко Пастернак Лару,
целога живота или једног лета,
кад су место сунца кише на Балкану,
спрале додир среће, све радости света?
Или сам ти била само једна лепа,
тек процвала ружа, спремна за сонете,
немири и слутња да ће једног дана
мој свилени конац судбу да ти плете?
Знам ја добро да су давно
сустигле нас златне војвођанске жетве,
пожњевена жита и откоси сена,
мене, кћерку мора, тебе, сина сетве!
И данас ме маме целим својим бићем,
плавети сванућа низ цесте куд' ходим,
еј, сети се само мелема од трава,
нежном руком браних, болном да угодим!
Обећо си мени ко Пастернак Лари,
кад се моја башта у пламен претвори,
мој ћутљиви цвете, листу мој зелени,
место пера птице, време ћеш да носиш,
мој лептиру нежни, пчело моја вредна,
на сиси без млека да ћеш да ме дојиш!

II

Зваћеш ме, жено, пристигла из песме,
умивена росом озеблага јутра,
донеси ми цветак од хајдучке траве
јер ће за ме можда касно бити сутра!
Биће, биће касно, Долапа ми враног,
и бујица жустрих узаврелог Дона,
возова што језде као ред да знају
и превозе себре уз Васкршња звона!
Белине ми бреза и плодности степа,
свих сунчаних дана преосталих мало,
ко Пастернак Лару, тебе сам волео,
ко козачког вранца, до ког ми је стало!
И питам те данас кроз време и сате,
да ли си ме волео ко Пастернак Лару,
кад су покров везле, везиље од смиља,
место венца плетућ' јастук за осаму?

Милен Миливојевић

НАМА НЕ СВИЋЕ НИ КАД УСТАНЕМО

(„Алма“, Београд, 2017)

✱

Имам изабраног лекара.
Он ме лечи од изабраних политичара.

✱

Где год нас има дефакто, отуда нас де јуре.

✱

Очекујем друкчију лепшу будућност.
Све досадашње су ме разочарале.

✱

Кажу, свако чудо за три дана. А наша држава, ево, још траје.

✱

Државни врх би био још виши да није овако затупљен.

✱

За крупан новац – и отаџбину би уситнили.

✱

Не само победници, сад историју пише свако ко преживи.

✱

Имам школске другове, другове са студија, другове из војске,
ратне другове и господу са заједничког списка незапослених
у служби за запошљавање.

✱

Ми смо богата земља.
Све што смо продали, некад је било наше.

✱

Не дам ни црно испод ноката.
То је све што сам својим рукама стекао.

✱

Просјаци су велика срамота нашег друштва.
Тако је то кад неког улица васпитава.

✱

Нема хлеба без мотике, али ја га једем и без ичега.

✱

Немамо горућих проблема.
Сви су отпорни и на ватру и на воду.

✱

Знам да се једном живи,
али мени се ни толико још није догодило.

✱

Код нас се на граници лудила најмање чека.

✱

Ако мислиш својом главом, не мислиш на њу.

✱

И успех на папиру има дражи. Ако је неко писац.

✱

Ништа нисмо научили на својим грешкама.
Несхватљиве су.

ИЗ РУКОПИСА

Никола Оташ

Минија Јероанједит Авант

Где су извори твој бола

Глаткиши проговори
сеити фронтисуги
у дубини зоиледоа
Не губас оглиши у твојој души
Ни како мотан Минију волики
за неоситојетим лики
Медитраноа еротаким Минијудо.

Ткоа бем раише бурте твој бола
и неки змиш ми а у твоје
непренишо ричи,
Где су извори твој бола.
миш и бошун шаласа кешеса,
срце поново раздира ми.

А ја ку с биши тре броче музе
итри ми бречи над твојим болом
дои за рафаме не ситаса
код овајату не јале од своје
да сити одотан твојој
да кешесом из дубине гласа
Јер ја сам Алкиона из кешесе шила
не раша ми а од за кува
Минијетија на сити
и кешеса до шитоде брочес мулов доју.

Жељка Башановић Марковић

ЕПИТАФ

БАКСУЗ

Он је Бошко.

Омањи растом, али леп мушкарац, неки кежуал стил одевања који иде уз његов незадржив дух.

Док ми прича, обраћам пажњу на његове дуге, црне трепавице и мислим колико се жена мучи да тај волумен и дужину извуче маскарном и ко зна још каквим помагалима док он тако лежерно трепће својим природним трепавицама.

Његове приче су увек конфузне и говоре у прилог теорији „један у милион“... баксуз.

Није да не слушама шта ми прича, али ми некако увек пажњу заокупе те густе трепавице, које се највише истакну баш у тренутку кад постави оно своје чувено питање: „Видиш ли ти колики сам ја баксуз“...

Како човек може бити баксуз кад има такве трепавице – кажем ја Он се онда засмеје и суза му крене низ густе, црне трепавице.

ДЕЧИЈИ ЦРТЕЖ

Деца цртају облаке.

Мале, велике, криве, тамне, светле, оштре, баршунасте.

Милица црта своје облаке, њени су се надвили чак до земље.

Када одрасте, неко ће сазнати где је граница између облака, земље и Милице.

ЕПИТАФ

Умро је рано док се још ломило небо да сване.

Упокојили смо га сутрадан.

Мирно.

На мермерној плочи породичне гробнице стајало је како је рекао: „Довде сте ме испратили, одавде срећом одлетех сам.“

Киша је почела баш у тренутку кад смо бацали по грумен земље за њим. Слова су сијала од кишних капи и док сам се дивио раду камениоресца, изнад главе пролетела је нека птица и усрала ми се по рамену.

Осмехивао сам се у небо.

Знао сам да је то он... одлетео.

БИЛБОРД

Јана је манекенка.

Јутрос је осванула на билборду.

У њеном свету то је врхунац пословне успешности.

Она је свесна да време пролази дупло брже него ван њеног света.

Зато граби и отима све што јој се понуди док јој атрибути још пркосе сили земљине теже и хирушким интервенцијама.

Безазлено се смеши од јутрос са готово свих билборда главног града.

Осванула је на билборду – шапућу љубоморне другарице....

Следећег јутра освануће код неког од министара и више је нико неће ни покушати скинути са билборда.

Биће скинута до голе коже.

Данијела Божичковић Радуловић

АНЂЕЛА

Утроба јој се кидала. Да је могла сама себи да завуче руку и откине материцу, учинила би баш то. Био је то онај бол који излуђује. Није могла да размишља о томе шта је све доживела, нити је смела да се бави питањима шта је још очекује. Њу, и њене синове. Држала је стари огуљени телефон као реликвију. Будућност њене деце и њихов живот били су у том пластичном, јадном, црном апарату. Ако засија екран на њему, моћи ће да плати ових неколико влажних зидова, у којима живе. Ако је неко позове, имаће за хлеб и млеко. Ако зазвони, радоваће се деца новим патикама и слаткишима. Даће им новац за биоскоп, да би могла да заврши посао... а ако буде било среће, и нека богата и дарежљива муштерија, и она ће једном са својим синовима да седне испред великог платна. И гледаће заједно неку добру комедију. И стомаци ће их болети од кикота...

Гледала је у то замишљено биоскопско платно, док је непознато тело стењало између њених размакнутих ногу. Повраћало јој се из груди, из стомака. Бљувало јој се из малог мозга. Успела је да задржи урлик, и да га претвори у стењање који је месната мешина са мирисом врелих гума и укусом бензина, очекивала од ње. Спустио се, малаксао, поред. Запалио цигарету.

Добро је. Готово је. Преживела сам и овај пут, говорила је себи, стежући песнице и заривајући нокте у дланове. До крви. Изазивала је сама бол да јој бол у глави не распрсне мозак. Била је ово борба за опстанак.

У старом офуцаном новчанику од скаја, потпуно празном, осим сличице Св. Петке, налазила се фотографија њиховог оца. Лепог, насмејаног мушкарца. У скупој кошуљи и маркираној марами око снажног врата. То је имала од њега. То, и његову крв у њиховим синовима. Богдану и Јовану. Константин је био њихов отац. И постојао је само још на тој фотографији. И у њеном болном сећању.

Иван Гаћина

ХАРОН У СИЗИФОВИМ МУКАМА

Већ дуго времена радим Сизифов посао. Наговорио ме да му препустим мјесто лађара у замјену за гурање камена.

Тежина камена повремено ме враћала у подземље Хада гдје сам на ријечи Ахеронт размишљао о проклетству свијета док сам лађом превозио мртве душе.

Ништа није било горе од бесциљног (не)живота лађара. Стрпљиво сам чекао повољнију прилику.

Варајући случајне пролазнике, скупљао сам новчиће како бих се поиграо са судбином. Сиједи старац убрзо ми је понудио врећицу златника у замјену за лађу, а нисам оклијевао ни тренутак. Био је то прерушени Сизиф.

Пробудио сам се с каменом громадом испред себе. Морао сам је гурати онолико година за колико сам мислио преварити старца.

Убрзо сам схватио да је боље бесциљно веслати него узалудно гурати. У својој лађи могао сам неометано размишљати и одлучивати о судбини других.

Можда је напосокон дошло вријеме да понудим весла мртвим душама.

ЛАЖ

ГРАБЉИВИЦА

Сваког јутра устаје пре свих. Још када је имала седам година, на часу српскохрватског код учитељице Јагоде чула је велику народну мудрост да ко рано рани две среће граби. Одлучила је да буде грабљивица. Није чекала да порасте, да постане велика и самостална, већ је са тих својих седам година грабила срећу, рано устајући. Будила се са првим зрацима сунца и седала поред прозора. Замишљала је да срећа 1 и срећа 2 долазе с истока, лепе, насмејане, шик обучене као нова директорка школе, која се скоро доселила из великог града. ОНА чека тако већ, скоро ће бити, двадесет година и ништа. Мора да се нешто догодило срећама кад их нема. Можда их је успут неко отео или пролазе поред ње много раније него што се ОНА пробуди. Већ данима не спава. Задовољна је несаницом и полако схвата да је свих ових година била срећна, чекајући среће!

ЛАЖ

ОНА обожава да посматра људе. Просто их скенира својим ситним очима. Жмиркајући, усредреди се на пролазника и мери га. Глава, руке, груди, ноге... Највише се задржи на ногама. Ноге и највише воли, јер је схватила да су управо оне огледало лажи. Када је имала седам година, на часу српскохрватског код учитељице Јагоде чула је велику народну мудрост да су у лажи кратке ноге. Од тада има тај обичај да мерка људске ноге и да анализира лаж на ципелама. Госпођа Васић са другог спрата је супер лажљивица. Краткоћу својих ногу надокнађује вртоглавим штиклама. Једва се креће по плочнику, ал' важно је да је продужила... лаж. Месар Сима је здепаст и тело му се батрга на сићушним, кривим ногама. Сима је ортодоксни лажљивац који је и своју децу изучио вештини лагања. Цела фамилија су ципелићи са кратким ножицама и повећим задњицама, где се лаж вероватно таложи. Јутрос је први пут натерала себе да стане испред огледала и... измери своју лаж. Успело јој је!

Данијел Апро

ОДЕЉЕЊЕ ЗА РУКЕ

ОПШТЕ МЕСТО

СТИГАО ЈЕ ВОЗОМ. *Јебо га воз који га доно!* Возом је стигао до Бачког Петровца (свк: Váčsky Petrovec), а даље је морао пешке, с гомилом хуманоида, тако ђутуре потераних ка напуштеној групи ушорених улица, месту које су Швабе звале Буљкес. Хуманоиди су бленули у невидљиве панонске планине, а он је вукао ноге по прабини и говорио да му је име – Исус. Баш тако – Исус.

На том су месту, кажу, за време грађанског рата у хеленској демократији, Богови Балканских Срања удесили јединствен геополитички експеримент: Буљкес је постао екстериторијална област јоњанских бораца за слободу и правду. Направили су праву малу политичку заједницу. Имали су све: границе, новац, власт, полицију, и све тако неке декадентне концепције.

И да не дужим ја причу, тамо негде у смутно време по Резолуцији Информбироа, отишло је све то у пичку лепу материну. Насеље је по други пут остављено по страни, као чварак од соје. Све док се, је л', нису населили ови хуманоиди с невидљивих планина.

„Па да, сад ми је савршено јасно“, промрмљао је Исус, „месијански усуд, опште место у популарној антропологији. Ја се углавном појављујем, као *реакција* на кризу у грчкој цивилизацији“.

ОДЕЉЕЊЕ ЗА РУКЕ

— Одувек сте желели постати полицајац у Одељењу за нестале?
— Нисам био толико перверзан. Кад сам био мали, знате, желео сам бити ватрогасац. Волео сам да се прскам. А после, како то већ иде, центархалф Кристал Паласа, главни негативац у филмовима с Хемфријем Богартом, па...

— А ако вам кажем, инспекторе, да прво морате пронаћи себе, да бисте били у стању да проналазите друге, то ће вам звучати, онако, мало јефтино?

— Хм. Тешко је пронаћи целог човека... Прво сам, знате, радио у Одељењу за руке?

— За руке?

— Да, за руке. Устанем вам ја тако ујутру, не баш рано ујутру, и посматрам предметно лице, тако смо звали проблематичне – предметним лицима. И тако, он оњуши прве новине, умочи уши у горку кафу и зури у насловницу. Док се све не заврти, као комадићи најстрашнијег каледоскопа којег можете замислити. Жели се зауставити на свом чланку, јер сви су новинари, у својим визијама, прелепи лабуди. Али не може. Нема руке. Мислите да им се затварају очи? Уши? Ограничити мисли или отфикарити муда? Не, то би било прескупо. Само им везујемо руке.

Јасна Ђуз

ПТИЦЕ УМИРУ ПЈЕВАЈУЋИ

НЕК СВЕ ИДЕ У П.М.

Мрзим љето. Не због врућина. Њих некако савладам али оно: „Ево да се јавим/о са мора“. Па: „Ја на плажи, ја у Турској, ја на Јадрану, пуше бонаца, мирно море, излазак сунца, залазак сунца, ми у клубу, ми на тераси, мало у шетњи, мало на бродоћу, ја роним, под сунцобраном сам, под шеширићем, купујем сувенире, мало на риви“. Мало у п.м.

Док се ја кухам и контам како да купим који сладолед или комад лубенице, испирају ми тако мозак.

Е, прође и то љето, али ето зиме и: „Ја на Алпама, ја на снијегу, ја у снијегу, ми на скијању, ја на санкама, ја на сноуборду, ево ме правим анђела, пада снијег, не пада, излазак сунца, залазак, све искри, јао шуме као са честитки, ја на жичари, ја на тераси, мало се сунчам“. Мало у п.м.

Прислоњена уз радијатор који слабо грије гледам мало поруке а мало кроз прозор на прљаву вањштину моје околице. Кажу радуј се срећи других, а ја више не могу па нек идем равно у пакао. Контам, једино у јесен и прољеће сам некако мирна или, да будем искрена, нисам љута-завидна, једино тада.

Ма нек све иде у п.м

ПТИЦЕ УМИРУ ПЈЕВАЈУЋИ

Птиче се излегло. Растресло својим паперјима и високо подигло главицу. Сунце му намигну и оно помисли: „Диван је овај живот“.

Раст сваког новог пера је жестоко осјетило. Први лет из гнијезда је завршио међу трњем одакле се једва извукло. Није очекивало посебну помоћ ни од кога, али бар разумијевање. Међутим, ништа. Расло је и израсло у прелијепу птицу. Свака шара на свом мјесту, пијев савршен,

лет беспријекоран. Али, вроне, свраке, јастребови, копчи, свака врста лешинара су је пратили и само чекали криви корак.

И, криви замах крила, оштри дути трн и неописива бол. „Сад бих требала пјевати“, помисли, јер, – Птице умиру пјевајући – тако кажу. А ја, ја никада не чух пијев оних који измислише то срање за овакво стање“.

Никола Оташ

Зоран Љубичић

БРАЧНЕ РАЗЛИКЕ

ЕВРОПСКИ ДАШАК

Закон о забрани насиља у породици ме је успешно штитио од супруге све док јој се нису придружила деца. Ситуација се искомпликовала оног дана када смо и супруга и ја одлучили да променимо пол а деца се венчала са избеглицама без папира. Наравно, није помогло ни то што смо имали кредит у швајцарцима.

БРАЧНЕ РАЗЛИКЕ

Ја делујем брзо и не би ми требало много времена. У таквој ситуацији време се ионако закривљује попут омче коју бих затегао око њеног врата.

Она је опуштена и спора. О томе размишљам посматрајући дршку ножа који продире у моје груди већ годинама. Веома полако, у линеарном и бесконачном времену.

Слободан Р. Мартиновић

НАД СЕТНИМ ОЧИМА ПСИЋА

ЗАПИС ИЗ ЛЕЖАЉКЕ

Завалио сам се у лежаљку. С моје десне стране – трешња са својим презрелим плодовима који само што не почну да крваре. С моје леве стране, мало ниже – обогаљена шљива, удова отпалих од терета рода. Изнад моје главе купина још чека своју боју и свој пурпурни сок.

Листам нову Бранковину, а на наслоњу за руке, надохват руке, леже ми кафа и сок од вишње (престао сам да пијем, недавно, чврсто!). И онда се сетих да ти данас нисам пожелео добро јутро.

Али се, онда, сетих и да још много дана лежи пред тобом (а можда и пред нама). Исправићу грешку, много пута, надам се.

И упитах се (о, вечна, вечна моја упитаност!) да ли ме на мој нехат и тебе подсети све то воће разног вида и узраста (на трави и на грани) или моја керуша Луна, вучица такорећи (неверна вучјем брлогу), што се из досаде шуња и лиже и гура њушком моју босу ногу.

(Ти лежиш опуштено, полунага, у свом кревету и читаш ове моје редове, препознајући сваку реч.)

НАД СЕТНИМ ОЧИМА ПСИЋА

Cremcaffe. Седимо. Као на неком суђењу, присуство јавности је пожељно. Зато око нас, Биби, седе пријатељи, да се овај наш процес не би отео контроли. А ја те осећам са своје десне стране. Чак и да ме помало не додирујеш, чак и да те не погледам, да те не чујем... осетио бих како код мене поричеш закон Земљине теже.

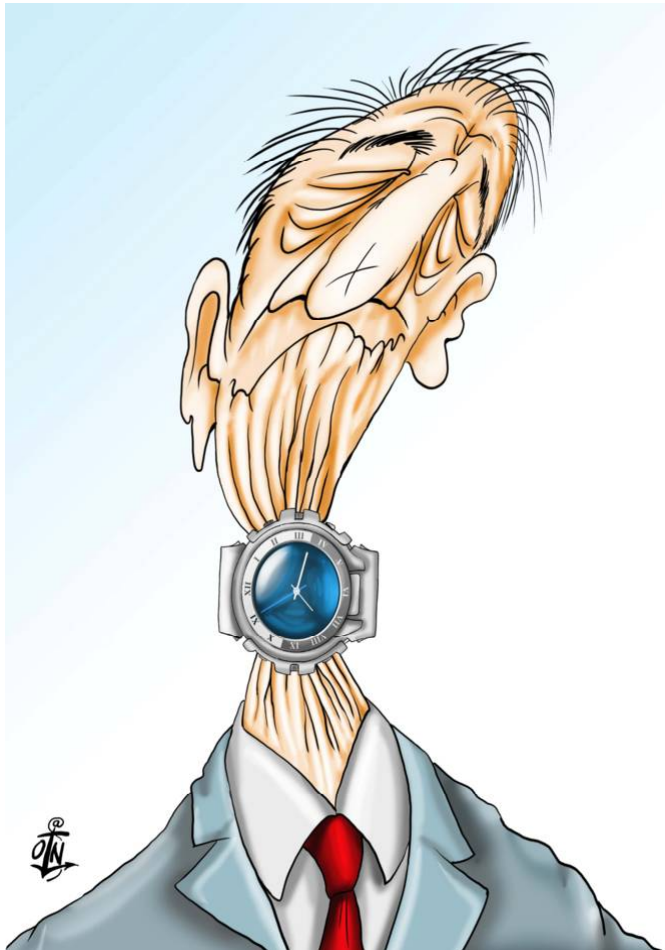
Утом нам се још неко прикључује, јавност се увећава: мали шарени псић седа између наших столица и мази се. Најпре с тобом, потом са мном. Онда опет с тобом.

А ја смишљам како да, у присуству јавности (што је непојамно волиш!), у твоје нежне а снажне шаке положим невешто исписан лист. Док смишљам (ах, то моје смишљање, вечито!), већи део јавности одлази у тоалет. Остаде само сасвим мали део, забављен нечим својим важним, мени неважним.

И опрезно, над сетним очима шарене кујице, пружам ти писано парче душе. И тек тада, те вечери, над оком сетног, шареног псића, на трен се процес отео контроли, али се, ипак, не загрлисмо ми, него наш смех.

А онда се јавност вратила из тоалета.

Никола Оташ

Јован Павловић

НЕВИЋЕНИ ПРКОС

НАДМОЋНА ИДЕЈА

„Где си, доврага, Начелниче драги?“, раздера се Игуман након пражњења бешике. Раскопчан и припит, саплете се о набор вуненог тепиха у дневној соби.

„Вуцибатине неопеване, куд’ се опет смуцате?“, дозивао је клатећи се ка одшкринутим вратима терасе. Дуња и Кмет су потружено придржавали Начелникова стопала при ватреном обраћању окупљеним пливачима. „Ја вас уверавам да су и Бусија и Авелика, па и Мина, дубоко свесне нашег горућег проблема – изградње затвореног базена!“, грмео је говорник пушећи се на хладноћи.

„Дозволи, Дуњашице, да те одменим и лично подржим Начелника у богоугодним настојањима“, прошапута Игуман намигујући саучеснички. „Али, прво наша обећања ваља испуњавати!“, орило се још увек са терасе. Затечени Кмет зину кад се Игуман нагло исправи. Политичар одлете преко ограде.

Испред зграде се проломи аплауз.

„Зашто, побогу оче, одбацисте надахнутог господина Начелника?“, промрмља Кмет трљајући промрзле нагњечене руке.

„За велику идеју, децо, ваља и страдати. Него, Дуњице, подгреј мученице. Начисто се охладила.“

НЕВИЋЕНИ ПРКОС

Појединци иду без срама у поцепаним чарапама.

На улици, ударе их кола, или се онесвесте, занемоћају од бола. Ципеле полете, бљесну голе рупе; у хитној помоћи, на носилима, у капели.

Најхрабрији међу нама пркосе свим невољама у подераним чарапама.

Живојин Петровић

ГОРКО ДЕВОЈЧЕ

Седмогодишње женско дете гледа у икону Свете Тројице. Име детета је Роксаанда. Њен поглед креће се од целине ка детаљима: Бог Отац Саваот – три анђела у плесу око Земаљске кугле – Бог Син са великим крстом пребаченим преко десног рамена – Свети Дух у виду голубице раширених крила. Тако вишекратно – Отац, анђели, Син, голубица – шетају њене очи, док се, најзад, не зауставе на лику што јој први на поглед узврати: анђелу са самог дна иконе. Он, ћосав и намргођен, као љутит што му се прекида игра, кажипрстом показује у правцу широм отворених врата собе у којој се она, Роксаанда, налази потпуно сама. Под таквим гестом седмогодишње женско дете на тренутак остаје укочено, као паралисано. Затим, бистрећи се, захвално клима главом и, полагано, упућује ка излазу: очи детета прелазе преко три стола која творе ћирилично слово п. На њима види уредно сложен сервис који је, зна, постављен због слављења славе. Зна и које, напамет: *Свети великомученик Георгије*.

У прохођењу кроз дугачак ходник, па и антре, све до уласка у другу собу, осетила је мноштво зачуђености што потицаху од ужурбаних, високих жена, са крупним посуђем у рукама. Претпоставила је да је разлог њиховог чуђења најпре њен несигурни, лелујави ход, а онда и лице, намрштено, чију је крутост као креч бледа кожа само подупирала. У другој соби, овећој просторији испуњеној широким креветом са лутком на средини, Роксаанда спази како са плафона, брзином промаје, пада нека светломрка завеса. Сва од густих, неправилних набора чинила се, најпосле, тешком и као окамењеном, те је, таква, и на део неког планинског пејзажа подсећала; спуштена, у целини је прекрила лежај. Из те завесе-планине, не разгрнувши је, изронила је, најпре главом, а потом и целим телом, једна девојка. Била је висока и витка. Складним и сигурним покретима, а кретала се, полако, ка детету, откривала је живост и снагу удова. Када та појава на корак од Роксанде стаде, ова јој, без устеге, зър и леполикост упијати поче, намисливши да их оком, као рибар мре-

жом, нахвата што више и, после, скупљена својства да из себе не испусти, никада. *Зар сме и трун заборави да падне на светлост ове див-жене?* – запитала се. (Упркос снажној жељи крхка је утка једне цурице – у уским и, касније, широким брешама у памћењу детета фигура девојке, у почетку целовита, ситнила се и пропадала. Осташе јој, пак, детаљи. За утеху чврсти, као у стену уклесани: девојчин нос, дуг и прав, увојци косе боје ушећереног меда, обнажено раме са младежом величине осушеног зрна грожђа, црне натикаче ишаране мотивом змије... И као да се и бео-чуг мириса каквог покошеног поља закачио за њене мале, детиње ноздрве. Заувек, такође, у памети да буде понет.) А девојка се, све одишући запахом билина, спусти подно Роксандиних ногу, задуже јој хаљиницу, па пољуби леву бутину више колена. Као никада до тада, Роксанда осети ритам свога била: надошла јој од стопала нека моћна врелина, те се, јака, бујици слична, ширила дамарима нагоре и свуда, све крви препороду ближа, да би онда, кад је по сваком куту њеног седмогодишњег бића на равне части растрта била, намах стала. Лице јој се зажари, плану. Трепнула је, занела се, али остала на ногама.

После нестанка девојке и завесе, Роксанда осмотри, лагано и са страхом, један пупчаст и румен белег на левом бедру, сличан цвету или листу какве биљке, као нанет жигом. Пулсирао је на дрхтавој кожи, али није пекао. Угледала је, затим, у наглom, готово вратоломном окретању главе, своју мајку. На лицу жене у довратку оцртавао се забринут осмех. Намирисане хаљине и руке, па бујне, црне коврце и једна велика сенка неспокоја, ускоро се надвише над дететом и прекрише га.

Александар Д. Станковић

ПРИЧА О БЕДЕЛИМА

ПРАВО ЛИЦЕ У ПРИЧИ

Имам стварног човека у причи. С његовим правим именом. И све је истинито што о њему пишем, и његов опис и његове кретње и речи. Такав, чини ми се, сувише стваран, удрвени се као мртвац. Међутим, узмем ли само почетно слово неког туђег имена, човек пође на стакленим ногама, или му душа стане излазити на нос, или се, пак, док проговори, почне пренемагати. Најзад се, сасвим, преобрази да га више не могу препознати. Штавише, гдекад га затекнем да и сам себе загледа, с чуђењем, као да се пита је ли, доиста, тако нестваран. Шта да учиним! Довијајући се, вешто и неискрено, како то већ писци умеју, упнем се свом силом да лик поврати своју животност, и да читалац опет види човека с почетка приче, оног знанца кога сваког дана може срести на улици, или, можда, и видети у себи.

ПРИЧА О БЕДЕЛИМА

Бедела је свуда по свету. Срећу се на сваком кораку. Гдекад се међусобно сударе, па се и попреко погледају. Некад се у таквим приликама и споречкају. А обично, свако продужи својим путем.

Сувише је заменљивих људи, свуда око нас, и много оних којима треба замена. Понекад дође и до велике забуне, па ја постане ти, ти постанеш ја, док обоје не постане он, и не могу никако доконати ко је ко.

Има и бедела у себе заљубљених, и оних који желе да буду неким другим замењени. Има бедела који имају свог бедела, понеки и више својих бедела. И бедела који имају бедела, а да то и не знају.

Чудо је с беделима.

А и ово доба је сасвим бедасто.

Иван Сокач

У ТИШИНИ

РАДОСНА ВРБА

Зашто би био жалостан неко коме је коса расплетена? Тако бујна пада му низ рамена, скоро дотичући под...

Био сам срећан када сам имао дугу косу. Исто сам је пуштао, ко' та врба, и нисам марио хоће ли се заплести или не, и хоћу ли једног дана остати без ње, што се заиста и догодило. Свирали смо и уживали у београдском пролећном сунцу, нехајно пуштајући да нам поветарац струји међу прстима и жицама гитаре.

Ја можда сада, али она нема права да буде жалосна...

Видим и деца се радују... Поново су окупљена у овим данима цветне недеље, ломе јој гранчице и плету венце.

Под крошњом јој птице певају, на уво. Сваки дан нову песму. Ех, ми смо плаћали да нам неко пева на уво...

Онда јој се уз само стабло нежно пригрле они заљубљени. А она, кријући их, послушнује сваки шапат и уздах. Као на филму...

Лаж је да су врбе жалосне. Без сумње су срећне.

Можда се праве да нису...

У ТИШИНИ

Тројица су стајала у тишини, таквој тишини да се готово могло чути како земља пије воду благосиљајући небо због тога.

Старац је замакао иза конака а још пар тренутака за њим се вукла властита сенка исто тако споро и тешко.

Пристаје. На крају пристаје да прихвати сву своју немоћ, да је заиста доживи као своју. Има ли ишта теже од тога. Онај ко је томе вичан није искрен, већ зналачки прикрива сву своју тескобу...

- Отишао је да умре па ће да се врати! – рече један од тројице.

И заиста се тако и догодило.

Тело му остаде негде иза, а он се убрзо дотетура па одоше заједно у непознато...

Мелида Траванчић

МАШТА ЈЕДНОГ ПИСЦА

ИЛУЗИЈА

Звала се Н. Патолошки је лагала. Од ситница, на које човјек не обраћа позорност, па све до неких великих, значајних ствари које једноставно здрав разум не може појмити. Онда би нам, дрхтавим рукама настојала то све појаснити. Сусрете са људима измишљала је, причала о градовима у којима никада није била... Била је сретна када лаже. Па је морала лагати, због себе.

Мушкарце није бирала. Бацала им се у загрљај без околишавања. Осјећала је велико задовољство да своју прошлост (стварну или измаштану) разголити пред сваким мушкарцем који се појави пред њом. Њих је, заправо, молила за суосјећање. Нису суосјећали. Нису остајали. Након непроспаване једне ноћи у врелој постељи бјежали су као махнити.

Она је бесплатно дијелила бол, патњу, кошмаре, трагедију. Звала се Н. Ужасавала се стварности. А онда једног дана конопац узела, амен узвикнула и гвоздена врата подрума заувјек затворила.

МАШТА ЈЕДНОГ ПИСЦА

Ову причу записати би требало.

На трећем спрату, изнад дућана са сатовима, живјела је жена на прагу зрелости, златне косе и златног тијела. Очи су јој се жариле. Од среће, ваљда.

Она је била љубавница малог, округлог, локалног писца Д. Т.

Улицу и њен стан спајао је конопац на којем су биле причвршћене ужарене кугле. Испод њеног прозора писца сте често могли видјети како стоји и крекеће попут жабе. Када она отвори прозор престао би крекетати и почео поскакивати. Од среће, ваљда.

А она у елегантној одјећи са ниском бисера око врата руке шири.
Загрљаје, пољупце, топлу постељу нуди.

Срећа је управо тако изгледала.

Она се звала Ж. Била је учитељица и љубавница писца Д. Т.

Годинама касније, он је тврдио да са њом никада није љубовао. А онда казао да је уопће није познавао. И на крају одлучно додао, како то обично бива, да она ни постојала није.

Никола Оташ

Дејан Богојевић

МОЧВАРЕ, ЧЕКРК

ТАЈНА ЗАПИСА

Тајна записа који је мој прадеда оставио
Још није откривена
Јер је развејана
Јер је бритка
И нико по тим стазама не ходи
Да би му се приказала
И испружила своје дланове

Писао је о мосту о подруму
О ораку у његовом дворишту
О сенци на прагу
О ратовима о лимуновима и модрим шљивама
О Морави тихим поворкама о заборављеном
Псу о приказима после поноћи

И поред тога
Тајна записа који је мој прадеда оставио
Још није откривена

ХИП ХОП ПРОЈЕКЦИЈА СНА

Скица изложба плаката стрип перформанс
афирмација додатне информације награда
за полазнике меморијала хип хоп пројекција сна
форум саморализације ауторска љубав

Слова каскају
У кратке форме
У жуту тишину
Нем пред влажном кожом
Стрижу сузе сузавцима
Жлезде града пулсирају
Као сабље
У оштрим угловима
Класичног стрипа
Са гримасом камењара

Разговори поводом повода у тражењу новог изаза
илустрације илузионисте маркетинг пресудан за живот
савремено друштво има професионалне читаоце
мишљење о развоју игре

Чак сам
Проговорио
(...)

Омер Ћ. Ибрахимаџић

СНАЛАЖЕЊЕ

ШТАПИЋ САНДАЛОВИНЕ

Отворим ли прозор, дим се према пропуху подешава,
брише се и нестаје у невиду.
Притворим ли окно, сљубим ли га, дим о себи сам одлучује,
модрим се рубом спрам безбоја одваја.
Од жиге која на кандиљ сличи настане,
матер која га је окотила - надјача и прогута.
Не одаје да је некада био жар и не сјећа нинашта.

Мирише да би догорио, стопио се,
ишчилио и смирај у хави нашао,
сачекао да га вјетар са сјевера распуше,
остављајући памћење и наду.

Колико брзо ће се сандаловина трошити, зависи пуно од ње саме.
И како ће се, кроз дим, изгнати из танког штапића,
што мирух око себе шири.
Тако све,
док ослонац не изгуби,
док се у прах не расточи,
док јој не постане туђ,
док се, занавијек, не расцијепе.

Јасан преображај.
Од црна штапића и плава дима,
сив се пепео рађа.

Затворим ли очи, изгубим ли видик,
дотакнем неку другу форму.
Мириш што ме, попут перзијског ћилима,
цјелива, обујми и прожме,
доживим као ванвременски.
Сабур нађем.

Загрљај, потраје ли, чини се да другачије није ни било.
Љепота превари и мудрога и сиједога.
Инсан се, просто, зачас навикне на добро.
Тако заборави како је увијек на губитку.

Да све, ко штапић од сандаловине, једном нестане.

СВЕ СЕ ТЕЖЕ СНАЛАЗИМ

Ширазу Муфтићу

у окружју испуњеном примитивизмом и сујетом,
све чешће ослобођеном од разума,
логичних приједлога и
evidence-based мишљења.

Наговорим се да је до мене.
Од себе је, чини ми се, најпоштеније кренути у рашчишћавање и
поспремање.
Таман се загледам у зрцало тражећи помоћ и рјешење у борама на
познатом лицу,
када ме сустигне па ћушне нечији *комплекс* покушавши ми наудити
како бих се, ако ништа, бар зехру насекирао.

Смијешно ми, али докле тако?! – упозорим оног у огледалу,
позорно пратећи саможиве људе око мене што, ко камени нишани,
сигурно корачају у исход једнак за све,
мијењајући исхабана одијела којима више не пашу ни сопствени
офингери.

Енеса Махмић

ЛИСАБОН

ВАРНАСИ

Ноћи су најљепше у Варнасију
Док моћне ватре прождиру сплавове

Жељела бих да имам хиљаду руку и усана
Да постанем савршен конкаван облик
Преко твог тијела
Без иједног међупростора

Показат ћу ти град са покретним удовима
Кад мјесец прелива сребром сиротињске кровове
И мајке дозивају дјецу на починак
Показат ћу ти пепео који сам сачувала у длановима.

ЛИСАБОН

Попили смо вино
И кренули цестом
Доље према Serra de Sintra
Југ је заводник
Он отире тегобне мисли
Док поново не заболи

ЈЕХОВИНИ СВЈЕДОЦИ

Непознате жена
Жена ми нуди летак
За Спасење
Гледам у њене отужне ципеле
У њене сухоњаве руке
У њену самоћу
И плачем

ПРАЉЕ НА ГАГНЕСУ

Ходала сам дуго до моста који води Тамо
Ништа се није чуло осим жубора воде
И пригушених гласова праља
У једном тренутак
Чинило се као да течем у истом ритму са водом
И да вода тече кроз цијело моје биће

Затим
Праље су угасиле фењере
Вода је постала црна и смоласта
Кали
Цијели живот у кружењу свјетла и таме

СЛОБОДА

Наћи ћеш је у сиромашним четвртима
У гету, у творницама
Мигољи кроз пустиње, шуме и оцеане
Пере хаљине на ријечи међу сељанкама
У конференцијским салама зијева од досаде
И понавља: Не!
Одбијам!
Не слажем се!

Она оставља трагове
Како би је могли пратит одважни
Огледа се у изворима
У праповијесном
У етеру.

Един Морић Кинкел

МАРИЈА

Дошла је до мене, са својих осамдесет и више година,
да моли мало милости.

Био сам сам у соби, већ данима нагнут над књигама.

Нисам марио за њих, за људе око мене, нити сам био с њима.

Нисам молио никога за наклоност.

Могуће да смо се добро познавали, она и ја, управо тиме,
и тих дана, био сам донекле стран сам себи.

Нисам молио за милост.

Дошла је до мене, након што је толико пута била сама, сама у
средишту пажње,

након свих њених луксузних, беспотребних путовања, одлазака.

Нисам марио за њих, тих дана, око мене одзвањао је само жамор
гомиле.

Питала ме је различите ствари – да ли сам добро, да ли радим и гдје,
да ли ме добро плаћају?

Није се осјећала докраја пријатно.

Могуће да је дошла због књига које су ме окружавале,

због часова историје на којима ни она ни ја нисмо присуствовали.

Она, изданак Франкове диктатуре, која ју је још увијек задивљавала и
ја,

дијете комунизма – изгубљеног у времену, о којем сам покушавао да
сазнам.

Можда је дошла до мене због села срушеног у грађанском рату
које сам претходних дана посјетио.

Дошла је из страха.

Мислио сам да јој ласкају. Знао сам да јој ласкају.

Схватао сам полако, након њеног одласка, да је и она то знала.

Дошла је из страха, неке врсте крхкости. Имала је више од осамдесет
година.

Нинус Несторовић

ЗЛОЧИНЦИ ЗА СВА ВРЕМЕНА

✱

Свако је истину сахранио на свој начин.
Они по католичким, а ми по православним обичајима!

✱

Србе, који се не сећају кад су последњи пут јели, није издало
памћење, него власт!

✱

Не само да имамо злочинце за сва времена,
него и за све узрасте!

✱

Дете је од мене за рођендан добило пластичну пушку
да се игра рата.
Од државе ће добити праву!

✱

Броју жртава свако допринноси према својим могућностима.
Неко само душом, а неко и телом.

✱

О то дрво обесили су му се и отац, и стриц, и баба, и деда...
То је његово породично стабло.

✱

Историја је чудна наука.
Предају је професори, а пишу најлошији ђаци!

✱

Прошлост у Србији увек иде испред свог времена.

✱

Најмлађи комшија – прислушни уређај последње генерације!

✱

Овде су само психијатријски случајеви остварене личности.
Што умисле, то и буду!

✱

Неко је полицајац, неко криминалац,
а неко мора да ради оба посла да би преживео!

✱

Мир који склопимо, морамо и да расклопимо.
Да би и следећа генерација имала с чим да се игра!

✱

Благо сиротињи! Она нема чега нема!

✱

У Србији само криминалци могу поштено да живе од свог посла.
Сви остали морају да краду да би преживели!

✱

У нашој кући само мој стари отац зна шта је то демократија.
Причао му деда...

✱

Писац почетник продаје своје мисли. у расутом стању...

✱

Полтрони су пузавице које не расту много.
Само до висине нечијег дупета.

НОВИ ГЛАСОВИ

Никола Оташ

СВЕТИОНИК

Један, два, три, четири... десет, једанаест. Једанаест на сваком зиду. Уредно сложена, различитих величина и облика, али из даљине делују једнака. Лукс води рачуна о огледалима. Његова антикварница изгледа беспрекорно уредно. Лукс је перфекциониста и то истиче као своју највећу врлину. У антикварници нема ништа друго осим огледала. Свих врста. Драгоценост Луксове колекције огледа се у уникатним рамовима и стаклима од кога су огледала направљена али и у самим положајима огледала на зиду. Антикварница нема прозоре. Једино што осветљава просторију је малени лустер. Када је упаљен, лустер обасјава прве редове огледала која су косо постављена. Она рефлектују светлост ка другим огледалима и онда то више не личи на антикварницу већ на некакву концептуалну уметност.

– Како си знао како да поставиш огледала тако да се светлост рефлектује до сваког, упита Дарвин.

– Једноставно је. Мораш да имаш осећај за простор. Без обзира где се налазио, одговорио је Лукс кратко.

Лукс је на заласку осамдесетих и како каже, његов пут се овде завршава, у овој антикварници. То му је последња жеља, да умре овде и то док је лустер упаљен. Тридесетак година Лукс је радио у светионику на рту на северу земље све док се није разболео и остао непокретан. Тада је почео да прави огледала. Није имао породице. Све што му је остало су четрдесет четири огледала, лустер и жута кабаница. Каже да се сећа свега. Звука сваког јачег таласа који је ударао о стене поред светионика. Звука сваког успешно усидреног брода који је пратио светлост његовог светионика.

Он не жели да сећања избледе. Зато стално када упали лустер, замишља звук бродова и ромињање таласа. Ту и почива срж Луксове приче. Свако огледало на зиду одиграва своју улогу у Луксовом животу. Четрдесет четири дела, парчета или одломка и једна велика светлосна целина коју Лукс никада није угледао својим очима. Слеп је од рођења.

Али, његов ум рефлектује сваку спознају спољашњег света. За Лукса светлост је савршенство.

Док Лукс спроводи Дарвина кроз антикварницу, светлост лустера одиграва своју тачку. Дарвину је јасно да Лукс не може спознати свет на исти начин као и он, али са друге стране Лукс зна како да поређа огледала.

– Савршено и сложено око настало је природном селекцијом. Дато је људским и животињским врстама како би спознале свет онакав какав јесте. Како ти успеваш да се снађеш у окружењу?

– Природа је створила стене на обали а ја светлост ка хоризонту. Воља и снага су у мени а не у окружењу.

Дарвину и даље ништа није било јасно. Он приђе огледалу, али тамо не виде свој лик већ некакав пејзаж и планине у даљини.

– Како то...

– Свако огледало прозор је твог сећања, одговори му Лукс и пре него што је овај поставио питање.

Дарвин поче склапати слагалицу. Свако огледало је уникат. Свако има право на поглед кроз прозор без обзира на несавршености.

Лукс обуче своју кабаницу, погледа у сунце на плафону и затвори очи. Он је овај дан већ сањао.

Ања Групковић

ПРОМАЈА – ДУХ УМРЛОГ ПРЕТКА

Често се у шали каже да је промаја наш највећи страх. Насмејемо се, али знамо боље него да уопште отварамо ту тему без речника фобија и страхова. Заиста, ако застанемо на час, обратимо пажњу на људе око нас, а у крајњем случају и на себе, осетићемо без сумње да у датом тренутку нисмо ништа друго до саставни део масе имобилисане страхом.

Без присећања на безброј ситуација у којима нас је било стид овога или нас је срамота онога, јасно нам је да смо робови друштвено усвојених инхибиција, страхова које чувамо из генерације у генерацију као прадедин сат. Страховлада Црне Будућности изнова и изнова бива реизабрана захваљујући идеји о томе да смо беспомоћно зрелвље песка разбацано силом ветра у овој пешчаној олуји коју називамо живот. Одгајила нас је кућа страве и истакнути знак „Пази!“. Одрасли смо у престрављене црвиће који гамижу по муљу неостварених снова и пропалих идеја. Бојимо се разговора, бојимо се покушаја, бојимо се неуспеха. Бојимо се одбијања, бојимо се одбацивања. Бојимо се болести, бојимо се смрти. Али највише од свега бојимо се живота. Због тога нам је лакше да се служимо линијом мањег отпора. Инертни смо. Не улажемо много да не бисмо имали много да изгубимо, научени да увек играмо на сигурно. Наши најближи предозирали су нас љубављу и бригом, а као последицу на дар смо добили несигурност, плашљивост, сумњу и песимизам. Школски пример за пословицу о најбољим намерама и путу до пакла.

Па, како је дошло до тога да су нас родитељи сместили у „Доврага експрес“?

„Чувај се промаје и других натприродних сила“

Поред силног утопљавања чак и када нам није хладно, кљукања витаминима и упозорења да нас не ухвати промаја или да се не разболимо, да не паднемо и сломимо врат итд. није ни чудо што цвета несаломива бојазан да ће се неке нешто лоше догодити. Није мит да се од

раног детињства рађају разноврне фобије и ирационални страхови. Они врло често послуже као подлога за развој анксиозности или депресије, чији се симптоми најрадије гурају под тепих јер су ове појаве, иако врло редовне и нормалне, често табуисане. Ако се неко и усуди да зажели било какву врсту стручне помоћи, најчешћа реакција ће бити: „Шта причаш то, шта ће то теби?!“ Оно што се иза тих речи крије јесте механизам који нас наводи да мислимо да одбијањем отклањамо проблем, али и незаобилазно:

„Шта ће други рећи?“

Ово је највећи кривац за наше инхибиције. Овде се крију све друшвене стеге које нас обликују према себи, формирају нашу свест и подсвест и ограничавају нашу личност. Због овога нећемо имати храбрости да изразимо своју различитост, без обзира на чињеницу да смо сви, ван сваке сумње, различити. Нећемо смети наглас да кажемо шта мислимо, можда се чак нећемо усудити ни да у потпуности самостално мислимо. Јер није за цабе настао термин „социјална смрт“, а тај појам у нашој свести служи као представа о престанку постојања једног бића, односно смрти у правом смислу те речи.

„Иди тамо где има лове“

Овом и сличним изјавама нас уче да у животу увек играмо на сигурно. Као да у животу било шта може да буде сигурно. Усмеравају нас на професије и активности које сматрају престижним или сигурним, а не на оне којима ми желимо да се бавимо. Из страха нас не охрабрују да се боримо за своје идеје, не подржавају нас да испуњавамо своје жеље, да сами себи изградимо живот и да од себе направимо боље људе. На овај начин се несвесно одвраћамо од рада на себи и свом доживљају ствари, а окрећемо ка идеји о неправедном свету против кога не можемо ништа. Није ни чудо што ујутру немамо жељу да устанемо из кревета и чекамо да нам све падне с неба.

Волимо их, не љутимо се, али не понављајмо исту грешку.

Овакво васпитање нам је одузело једину истинску лепоту а то је доброта и благотворност, разумевање, вера у бољитак и љубав према животу у сваком његовом облику. Зашто? Јер кад се човек осећа угроженим, буди се нагон за одржањем и ми инстинктивно једни друге подмећемо опасности не би ли себе спасили. Нажалост, иако нагонски, служимо се добро промишљеним људским средствима која су много дело-

творнија и опаснија од животињских, а чије су последице тешко заустављиве. Па смо тако поново сведоци напада панике светских размера пред експлозију.

Зауставимо зачарани круг, почнимо да уживамо у улози зрна пенса. Искористимо своје време за све што желимо да урадимо и не обраћајмо пажњу на социјално наметнуте трице и кучине. Јер истина је да немамо много времена пре него што нас ветар однесе и постанемо нека друга врста прашине.

Или, као што је Меша Селимовић сјајно рекао: „Бој се овна, бој се говна, а кад ћу живјети?“

Никола Оташ

Илија Илић

РАЗГОВОР ОРЛА И ГУСЕНИЦЕ

ОРАО: Тако си мала и патетична, ниси достојна мог погледа. Не вреди ни да те поједем, превише си ситна и заглавићеш ми се у грлу.

ГУСЕНИЦА: А ти си велики и моћан, господар неба и краљ облака, ипак ја, малена гусеница, имам више среће у животу, некада ћу бити савршено срећна, а ти ћеш патити.

ОРАО: Како се усуђујеш да тако причаш са мном?! Смрвићу те својом моћном канџом!

ГУСЕНИЦА: Стани! Саслушај ме, можда се предомислиш!

ОРАО: Говори!

ГУСЕНИЦА: Од рођења си имао све што си пожелео, планине и моћ неба, величанствена крила и убитачан кљун. Од тренутка када си први пут напустио гнездо, сва бића шуме стрепе од твог оштрог погледа. Навикао си да имаш све и да те се људи плаше. Не знаш шта је то страх и како је то бити слаб и немоћан.

ОРАО: Не разумем шта желиш да кажеш...

ГУСЕНИЦА: Ако некада изгубиш све што си имао, ако ти моћно перје отпадне, кљун отупи и крила сломе, бићеш нико и ништа, нећеш знати како да преживиш у дивљини без свог урођеног небеског богатства.

ОРАО: А ти мала, бедна гусеница, шта ти имаш што ја немам??

ГУСЕНИЦА: Ја сам патила целог свог живота, преживела сам нападе животиња и птица, одбацивања и презир других животиња. Све сам то прегурала и остала жива, изградила сам имунитет и створила зид у свом срцу. Спреман да издржи сваки следећи напад. Ништа ме не може повредити, барем ништа из мог света!

ОРАО: Мој свет су бескрајна небеса, величанствени облаци, ветар моћнији од свега на овој планети, шуме су моје ловиште, дрвеће мој за-

клон, а животиње моја храна. Шта је твој мали бедни свет у односу на мој величанствени?!

ГУСЕНИЦА: Мој је свет, моја земља, лист у трави и храна коју пронађем. Моја породица, моји пријатељи, моја љубав. Ватра која гори у мени, искра живота која ће се једног дана развити и учинити ме величанственим лептиром. Захваљујући мојим пријатељима и љубави коју осећам, према сваком живом бићу. Као и поштовање према природи.

ОРАО: Шта ће ми пријатељи? Имам поданике и урадиће све за мене!

ГУСЕНИЦА: Пријатељи нису ту да слушају наређења, они су ту да посаветују, подрже и критикују. Ту су да ти кажу када грешиш, али и када си у праву. Да укажу на твоје мане и помогну ти да их превазиђеш. Зато ћу ја, мала бедна гусеница, бити већа од тебе једнога дана. Не физички, али духовно. Моја лепота биће снажнија од твоје силе.

ОРАО: Нећу те убити, али ћу ти се насмејати у фацу следећи пут када те будем видео. Ја ћу и даље бити моћан, а ти патетична, видећеш! Запамти моје речи!

ГУСЕНИЦА: Видимо се, бездушни створе!

Рече гусеница и побеже. Почела је да гради своју чауру...

Анђела Пековић

МОЛИТВА

СА МЛАДЕЖОМ У НАРУЧЈУ

Свједок сам распојасаних ријечи
Што стида немају док обзорјем пламсају
Чувар сам свију тајни
Што у седеф заједништва, загрћући, себе утискују
Успомена сам на вријеме што чуђењем поздрављају
Што лицима уоквирују и уздахом опет закопају
Бивше сам Ништа што је попримило облик
Будуће сам Све што ће се тек преобразити
Одјек сам истовјетне пјесме
Што су у обронцима или сну нашли
Можда сам и пепељара сита недовршених цигарета
Можда сам и питома иако немуштим језиком говорим
Можда сам једини плагијатор против којег немају доказе
Можда сам остала иста кроз вијекове
Можда сам тако очигледна да ме љубављу треба звати

МОЛИТВА

Моја је молитва кратка
Те шта су три слога или седам слова
Наспрам неке велелепне грађевине теби у част подигнуте
Дорског, јонског или коринтског „веза“
Али моји су темељи њежне руке
Прсти витки стубови
И нијесу тако јаке али ће те гријати

Шта су три слога или седам слова
Наспрам књиге што би ти неко посветио
Али ја нијесам врстан писац
И не желим да свака занесено чита о теби
Или да те замишља
Или да те анализира
Или да се помоли на начин како се ја молим
Са само три слога или седам слова
И док ћутање прераста у артикулисано ћутање
Ја ти морам рећи
Ја ти се морам помолити
Јер теби појем
И теби се једино молим
А да ти то још и не знаш
Јер три слога или седам слова јесу мало
али су моја молитва и
ево клечим на сваком слову
и понос ме раздире
јер од чврстог тла ме одваја,
та, моја молитва
која гласи овако:
ВОЛИМ ТЕ.

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Никола Оташ

Збигњев Мастернак

(Zbigniew Masternak, Пољска)

ЈАДНИЧАРИ : РОМАН

ХИП-ХОП МОМЦИ

– Вратили сте се... – Зима је био љут због тих наших ноћних излета. Након што му је Рената дала корпу, одлучио је да нас избаци из препуне гајбе коју је изнајмљивао Јеврејин – Reisefieber. Сутрадан смо се морали иселити. Услов: Зима ће ми вратити петсто евра. Толико ми је остало од прве, а истовремено последње плате. Довољно је било за карту до Париза и неколико ноћења.

– Шта радите тамо тако дуго? – Зима је пушио хашиш. Поглед је удубио у екран застарелог лаптопа кога је купио на арапском бувљаку.

Нашао је на њему некакав филм снимљен дигиталном камером, оштећен, из тог истог отпада. У главним улогама Зима и његови земљаци из неке Дубоке вукојебине на Приморју. Управо је упро очима на екран у својим усраним мудантама, а ја сам помислио да када би то био филм, управо би тако требало да изгледа његова прва сцена. Нажалост, није то био никакав филм, па чак ни нека безвезна сцена редатеља почетника, само емигрантска стварност. Нисам ни помислио да ће се појам „емигрант“ мене тицати. Та реч звучала ми је романтично још из времена великих песника. Моја емиграција била је потпуно обична. Зарада.

– Крешемо се – провоцирао сам га. – Овде немамо довољно приватности – направио сам алузију упућену новим становницима, Глупча-су и Бумеру.

Зима је до тада био једини шеф хип-дечака. Зима Вархол и његов кокошињац. Бавили су се хип-хопом. Снимали су и неке филмиће. Ваљда се нису ничег плашили.

Није му успело да ме подреди себи. Мислио је да ће му лако ићи. Умислио је да сам неки бедни пољски писац, након прве, издане својим новцем, књижице, продаване једино на тротоарима. Није знао да сам

некада играо фудбал. Био сам тада, иако превише млад за то, капитен екипе. Потом сам продавао иконе у Лавову. Добро ми је ишло фалсификовање телефонских карата у Вроцлаву, где је за мене радило неколико особа. Наишао је велики цар (нисам себе сматрао за некога таквога) на великог цара (тако је о себи мислио Зима).

– Не спаваш добро, а потом одјебеш било како свој посао – говорио је, као да је он власник кокошињца и сакупљач коже, а не Reisefieber.

– Не спавам добро, и шта онда ... Схвати, тешко је заспати, док те грли таква риба попут Ренате... – Погледао сам моју девојку. Радовала се томе да напокон одавде клиснемо. Месец дана није пронашла овде посао – потцењивачке и увредљиве понуде добијала је једино од власника јавне куће. Седела је целог дана у кући, не могавши дочекати мој долазак са посла. Брзо бих се истуширао како бих скинуо са себе смрад сточног воња и комадиће поквареног меса. Вечерали бисмо и онда кренули у шетњу околином, или аутобусом према центру. До касина. Остале је нервирало то што она разговара само са мном. Посебно неку двојицу Црногораца који су становали у суседним собама. Обојица су имали нешто више од четрдесет година. Један од њих – Нуско, био је некада војник југословенске специјалне службе. Неколико пута се женио, нон-стоп се бавио неким сумњивим пословима. Рена му је пала у око, покушавао је неколико пута да је изведе у дискотеку. Други – Суљо, пуно мање послован, а можда и поштенији, био је вечито незапослен. Предложио је Рени да се уда за њега како би могао да добије пољски пасош. Исмејао сам га. Једина женка у вучијем стаду. Замало се нисам потукао са Зимом, непрестано је добацивао некакве глупе досетке на адресу моје девојке. Када сам му рекао да ућути, почео је правити изразе лица који су требало да ме престраше. Изгледао је као Скелетор из цртаћа о Хи-Мену. Јадан тип. Био сам у дилеми док сам с њим разговарао; сломити му једним ударцем леву или десну кључну кост?

– Били смо у касину – открио сам напокон нашу тајну, јер и тако смо оданде излетели.

– У касину? – Камера би требала наићи на зачуђено лице Лемурка. За те момке из Дубоке вукојевине касино је био нешто што су могли видети само на телевизији, ако су уопште испод своје колибе, прекривене изгужваним новинама, имали телевизоре. Отворили су, зачуђени, широко губице без зуба. Однедавно сам понављао да уопште не морам да радим као сакупљач коже. А пак јесам међу њима јер извршавам на

себи један списатељски експеримент. Зима и његови „земљаци“, како смо их звали ја и Рена, били су такође за мене егзотични, као и Запотекони из Јукатана који су се дрогирали пејотлом.

– Јесте ли нешто добили? – Зима ће, баш као и Суви из мог родног села, који је хтео на свему да нешто заради. Или макар уштеди.

– Наравно. Али, на твоју жалост, мој новац мораш да ми вратиш. Обавезно... – У вучијем стаду није било места за осталу двојицу вучића.

– Зашто тако режиш? – Зима је ударио Бумера који га је посматрао како трчкара на екрану у поцепаним гаћама. У хијерархији, Бумер је био најнижи. Нисам тако слadak... – забележио је Зима један од својих хип-хоп хитова. Тврдио је да ће његова скупина освојити пољско музичко тржиште. Имао је у компјутеру мноштво компонованих нумера. Нису били лоши. Али боље би му било да се сконцентрише на њих неколико и да их обради, а не непрестано да ствара нове, неуједначене квалитете.

– У кухињи вас чека вечера – рекао је Лемурек који је изгледао поштенији од свога шефа, иако га је потпуно надмашивао.

– Хајдемо... – извео сам Ренату из наше, ако се то може назвати, собе. – Вероватно су нам спремили неки LSD и потом ће да нас исмевају, када полетимо – рекао сам док смо се спуштали низ степенице до кухиње.

– Зашто смо ми уопште овде дошли? – размишљао сам. Црнчење у магацину коже од почетка ми није одговарало. Средио ми је то један познаник са факултета у Вроцлаву, Коњ.

Некада сам му ја сређивао посао у трговини са левим картама, сад је он успешно врбовао.

Превела с пољског: Олга Лалић-Кровицка

Превод текста је суфинансиран у оквиру програма
SAMPLE TRANSLATIONS ©POLAND

Мухабат Јулдашева

(Мухабат Јулдашева, Узбекистан)

ПРИЧА О КАПЉИЦИ

Неколико капљица је причало међу облацима.

„Уколико паднем доле према Земљи, залићу дрва јабуке – рекла је једна од капљица. Уколико су дрва јабуке заливена са пуно воде, родиће много зрелих плодова.“

„Ја ћу залити цвеће – рекла је друга капљица, – цвеће је тако миришљаво након заливања.“

„Ја ћу... Ја ћу...“ – на овај начин у друге капљице су рекле своје снове.

Уплашене капљице падале су доле једна по једна. Наша мала капљица била је једна од њих. Падајући, капљица је погледала доле и видела дрвеће мало као зрна грашка и била је захвална. „Хвала Богу, ја ћу у врту“ – помислила је капљица.

Пала је на земљу у тренутку. Дрвеће које је изгледало мало су заправо биле тополе. „Да би се залила јесен, много је воде потребно“ – закључила је капљица – Прогутаће ме у тренутку и неће приметити моје постојање. Осим тога, немају ни цвет ни воће. Мој живот биће узалудан...

Са својим мислима, пала је према земљи и мигољила се са земљом. Видела је семе између слојева.

„Хеј, ко си ти?“ – питала је капљица. Семе није одговорило. Капљица је погледала семе.

„Пролеће је, зашто не растеш?“ – капљица је поново питала.

Сетила се да суво семе не може да расте. Можда му треба воде?

Капљица је навлажила семе и мало сачекала. После неког времена, врло танак корен почео је да ниче из семена.

„Вода-а-а!“ молило је семе.

Капљица се приближила семену. Корен је почео да пије воду. Корен је испио капљицу и капљица је нестала. Затим је текла према на-

дутој младици. Капљица је приметила да је семе било веома лењо и није желело да порасте.

„Хеј, ленштино, мораш се убрзати. У супротном, каснићеш за пролеће – капљица се претвара – ако не порастеш уз помоћ топлих пролећних киша, врели летњи зраци ће те осушити.“

Капљине речи биле су разлог раста зелених листова из младице. Капљица је пролазила међу младицама и листовима и пожуривала их.

Напокон, младица је почела да цвета.

„Хвала Богу – рекла је капљица – Хеј, процветај, пупољче, убрзо!“

„Зашто тако пожурујеш? – незадовољни пупољак. Нисам још увек изабрао боју, осим тога морам припремити мирис.“

„Да ли је то тако тешко?“ – капљица се запрепастила. Пупољак није одговорио и окренуо се, осећајући се увређено.

„Могу помоћи у бирању боје ако желиш“ – понудила је капљица, – али пупољак није одговорио. Прошло је неколико дана на овај начин.

Била је то досадна капљица. И она је била изненађена поносом пупољка.

„Није требало да пробудим то семе. Потрошила сам много труда и времена за његов раст, али не жели да разговара са временом већ се захваљује“ – помислила је капљица.

Прошло је неколико дана. Једног дана капљица се раније пробудила, али није желела да устане јер није желела да види поносно живахан пупољак.

„Добро јутро, капљице!“ – чуо се веома леп глас.

Тада је капљица видела поносан пупољак који се претворио у прелепи цвет. Тако лепо миришем... и љубичасти листови су тако благи...

„Капљице, да ли ме препознајеш? – цвет се церио, ја сам Љубичица!“

„Наравно, знам те“ – изговорила је капљица и није више знала шта да каже.

„Хвала ти на помоћи – рекла је љубичица. Без твоје помоћи, осушила бих се.“

Љубичица се нагнула. Капљица је текла кроз љубичицу и сакупљала околу латице. Љубичица је тако лепо мирисала да се капљица заковитлала.

Небо је било чисто као стакло. Сунчеви зраци осветлили су малу капљицу и осетила је да постаје лакша. Исушила се на ваздуху и нестала.

„Дакле, мој живот није узалудан“ – помислила је и полетела ка облацима који су струјали небом.

Нежан ветар је дувао, љубичица је мирисала и гледала ка небу, ка облацима и мислила на капљицу, која јој је помогла да преживи.

Превела с енглеског: Јелена Радуловић

Никола Оташ

Мухамад Азрам

(Muhammad Azram, Пакистан)

ОДА ЛОТОСУ

ЈУТАРЊЕ БЛАЖЕНСТВО

Јутарње блаженство

О моја вољена

Отворимо се

Јутарњем сјају

За јединствен осећај одушевљења

Хајде да ходамо са јутарњим поветарцем

Који долази право са неба

Хајде да удахнемо свежину

Пре него што кренемо у паклени дан

Ударимо у неугодни дан

Хајде да слушамо спокој

И песму природе

Пре него што природа попусти пред бурним даном

Хајде да видимо праве боје светлости

И природне призме

Одражавање и представљање

Истинских боја светлости и природе

Хајде да ходамо драга моја

Уз јутарње блаженство

Рука у руци, корак са кораком

Удисањем мириса зоре

На зеленој трави, љубимо

Јутарњу росу

Додирнимо сваки бисер

Голим стопалима

Хајде да ходамо са јутарњим блаженством
Да искусимо нашу љубав са јутарњим задовољством
И ходајмо кроз живот са јутарњим блаженством.

ОДА ЛОТОСУ

О лотосу који цветаш
Цветајући у пријатној близини
Чистог потока, крај ливаде
Између зелених зграда од цвећа
Ни динамични жубор потока
Ме не можемо држати даље од привлачности
Ни тишина мртве ноћи
Мене не може држати од енергије
Непостојаности која се преноси.
И која задовољава мој дух.
Али, слушај, желим да ти кажем
Истино мог живљења, Инер Блис
Препознајем уметност која живи и успева уз тебе.
О лотосу који цветаш
Питам се како дивно растеш
У блату и прљавштини
Капљице воде, ти играш и поздрављаш
Користиш лепоту и веру.
Како бих стекао праву и истинску способност
Путујем далеко од брзог живота
Седим на зеленом тепиху од траве
Са много нијанси
Док слушам музику и тишину
Свестраног окружења и природе
Дуго и тихо гледам, ослушкујем
Праву уметност живота
Коју преносиш и њоме очараваш.

Превела с енглеског: Милица Митић

Мангалеш Дабрал

(मंगलेश डबराल, Mangallesh Dabral, Индија)

ЗАПИС О МРТВОМ ЧОВЕКУ У ГУЈАРАТУ

И раније сам обичавао умирати мало по мало.
Још од детињства сам мало живео, мало умирао.
Бесконечно сам тражио живот који сам имао,
све док једног дана нисам био спаљен на смрт.
До тада нисам имао појма о таквој врсти употребе ватре.
Фарбао сам одећу, штофове, основу и потку,
репарирао превелике филмске костиме, декорисао раскрснице,
правио шарене љуљашке од сломљених ствари.
Алуминијумским шипкама правио мале бицикл играчке за децу,
а заузврат бих добио пар папуча или један огртач.
По дану бих га носио, а по ноћи њиме се покривао
и делио га са својом женом.
Моја жена је била прва спаљена,
стала је испред мене покушавајући да ме спаси.
И појма немам када су моја деца убијена.
Били су тако мали да им ни врисак чуо нисам.
Не знам шта се са мојим вештим рукама десило,
не знам ништа о својим рукама.
Живот у њима, дрхтај, то је била уметност коју су имале.
И ја сам убијен на исти начин као и сви остали заједно.
Мој живот више није имао смисла, али начин на који сам убијен
изгледа да је имао великог смисла.
И када су ме питали ко сам ја
и да ли скривам име непријатеља у себи, религију или талисман,
нисам им могао рећи да немам ништа у себи
и да сам само бојација, занатлија, уметник, радник,
и да сам само поправљао нешто у себи.

Када су се мали точкови алуминијумског бицикла
почели брзо у мени окретати,
они су излили ватру и камење на мене,
а када сам испружио руке за последњу молитву,
схватио сам, да до тада нисам знао,
да се молитве никада не услишавају.
Данас када сам убијен, нашао сам се усред хуманости мртвих,
која је стварнија и више жива од људи.
Не враћам се више у ваш варварски живи свет,
да бих на крају молио: *Не убијајте ме, не спаљујте ме!*
Сада кад сам само облик тела, избрисано лице и мртво име,
ви који буљите у мене мало са изненађењем, мало са страхом,
чега ли покушавате да се сетите.
Тражите ли некога пријатеља, познаника
или само чекате да се лице врати на лице.

Превела с енглеског: Елвира Кујовић

Јанко Купала

(Јанка Купала, Белорусија)

ДЕЧАК И ПИЛОТ

Мој мили пријатељу, мој пилоту,
Поведи и мене са собом!
Ја сам – знај – већ велики дечак
И у сну већ летим са тобом.

Мајка ми је данас рекла
Да ми је већ година седам,
Теби је то, можда, мало,
Али ја само лет на уму имам.

Већ ми је досадило код куће –
Једино у дечији вртић одем,
А радо бих погледао, сигурно,
На другачију слику и распоред.

Узми ме, пилоту, хоћу ја
Људе посматрати, погледати,
Као што месец на небу ноћива,
Као што зна медвед шумом лутати.

Како ноћу сијају зоре,
А дању зашто их не видиш,
Како се реке у далека мора
Уливају зими и лети.

Тако ћемо у добром здрављу
Ми летети и летети заједно.
Узми ме, пилоту, са собом,
И нећеш имати брига са мном!

Превела с белоруског: Дајана Лазаревић

Хамди Мећа

(Hamdi Meća, Албанија)

ТЕЖИНА КОНТАКТА

ТЕСТОВИ

Због тога што волимо једно друго све више и више
Све те везе наших ткива
Постају попут метала
Као свака друга врста метала из
Свемира љубави,
Највећа женка скакавца заводи симбол метала
Праволинијски се ова жица продужава
Живот га на овој страни држи јаком куком
Смрт га на другој страни гвозденим ђоном
Повлачи и гура што је међусобно зависно.
Неуспели покушај да издржиш овај тест
Чија је кост дуготрајна
Али месо краткотрајно,
То је копча.

ЉУБАВНЕ РАНЕ У СНЕГУ

Помрачење.
О, помрачење – кора љубавних рана у свету
Једном у много година зараста,
Под покривачем коре ми спавамо.

БЕЗ ЖЕНЕ, МУЖА, УДОВИЦА, УДОВАЦ

1.

Њен муж је умро
Она мења љубав –
За његов леш.

Једна од духова је она
Један од лешева је она
Један од духова је он.

2.

Његова жена умире
Он мења љубав –
За њене духове.

Песник филозоф
Станица у универзуму,
Космичка станица
Прелазим све у празном ходу
Празним ходом прелазим

3.

Она \ он умире на неки начин
Један од лешева је он

Неограничено,
Значи без света
Као камена на врату.

ЖИВОТ НЕ МОЖЕ БИТИ НАПРЕДАН

Колико грама има хлеб који једемо?
Вода коју пијемо?
Ваздух који дишемо?
Живот се пак не може мерити у грамама.

ТЕЖИНА КОНТАКТА

Небо чини пахуљице лакшим,
а тло их чини тежим.
Као са женским грудима,
снежна кугла игра.

Превела с енглеског: Милица Митић

Људмила Рубљевска

(Людміла Рублеўская, Белорусија)

ВЕЧЕРЊА МОЛИТВА

ТРАГОМ ПРЕДАКА

Белорусијо! Колевко моје душе!
Језеро светлости љиљана!
Од почетка вечности тако блиска
Никада раније ниси била.
И мелеми доктора Скарине
Пролили се у траву закржљалу.
По небеској стази провидној
Оставља доктор Белорусију,
За њим иде до звезда Завалња,
Господин свећу заклања дланом,
Сустиже брод страдања,
Шта се на Пољесју игра висином.
„Како Предака Траг заслепљује очи“, –
Чуди се заборављени деда,
И душа старачка са олакшањем
Одлеће за трагом погледа.
А стаза бела се тањи,
И по њој – као по ножу – стоји жив
Насмејани апостол – писац Караткевич
Носи пехар са ватреном водом.
Пут се истопио – и величанствене сенке
Изван нашег погледа пливају...
Почела је киша.
Да ли се смрт или благослови
Кроз капи сребрне сливају?

ВЕЧЕРЊА МОЛИТВА

И киша, и снег, и туга моја вечна.
И књиге су, и песме бескорисне.
И време лети над мртвом травом,
И по трави клизе облаци сенком.

Ох, ретки трептају самотне немости!
Људска неправда срце не вређа,
А у ланцу замрзнути трагови
Долазе ниоткуда – то се зове срећа.

Учитељ вишњи у овом часу ближе
Нагиње лик над мојим очајем, рашта,
Још молитве, речи – и биће лакше,
Ко је опраштао – и небо му опрашта.

И не бојим се да погледам горе.
Нити да разговарам сама са собом.
Као киша и снег, моје године лете,
Само је трен молитве у трену спокојном.

Превела с белоруског: Дајана Лазаревић

Јури Талвет

(Jüri Talvet, Естонија)

ОД СНОВА, ОД СНЕГА

КИНА ТЕЧЕ НА ДОЛЕ

Туширам се у кади
Близу прозора, на 11.
спрату
У црном хотелу.
Вода жуборећи
Тече низ моје тело

Укратко у животу
Ја сам Лао-тзу
У речи људи
Која тече улицама
Сигуран у свој ток
У време док вода жубори.

ОД СНОВА, ОД СНЕГА

Извадио сам твоју фотографију
Из означене странице
Тако да је књига није уништила

Тамо си пчела
Преплашени четворогодишњак који држи лопту
Први пут у иностранству
Да ти ови ликови нису упрљали
Ликове са странице
Који нас сматрају магарцима
И који желе по сваку цену
Да се одрекну кривице

Превела с енглеског: Јелена Радуловић

Тземин Итион Тзай

(蔡澤民, Tzemin Ition Tzai, Тајван)

ШКОЉКА

МОЈА СПИРАЛНА ШКОЉКА ТОНЕ У МОРЕ

Моја вољена спирална шкољка исклизла ми из руке
када сам чистио спиралне мисли
Није потонула одмах на дно
Изазвала је вртлог воде
у покушају да испусти задњи звук
пре него је морска вода
прогутала у спиралној пози.

Скочио сам у воду
Покушао сам на сваки начин да спасим своју
вољену шкољку
Вртела се брзо
и отишла дубље у море
Нисам дозволио свом телу да се врти
са таласима
Задржао сам дах и пратио шкољку

Рука ми је дотакла вољену шкољку
и притисак хладног вртлога ми је
скоро одузео дах
Сетно ми је промрљала шкољка:
Иди назад.
Не обраћај ми пажњу.
Не дај више мислима да се врте у круг
Разумећеш
море је мој дом

ДИМ ИЗ ДИМЊАКА НАШЕГ СТАРОГ ДОМА

Чучнуо сам испред деде.
Користио је ужарено гвожђе
да жигоше стадо.
Свака бора на лицу и свака седа длака
на глави јасно су видљиви.
Питао сам га:
зашто то место у подножју планине
из кога вијуга дим
није више наш дом?
Претворено је у непријатељску бараку.
Одмахнуо је главом
кад је осмех трепнуо на његовим уснама.
Показао је на траву по брежуљку
кога је окруживало језерце.
Као тепих украшен разнобојним цвећем
покривала је целу површину
није се повукла пред лавовским петама
протезала се до вратију нашег дома –
у који се никада више нећемо вратити.
Иако планина живи без нас
пут поплочан грубим каменом
и хладна изворска вода
кују моју физичку снагу
и пићу хладно пролеће
иако је моје грло већ дуго заборавило
сладак укус јагода.
Не могу се вратити у нашу стару кућу
да запалим древну ватру у кухињи.
Јашем на коњу
и циљам стрелом према небесима
с намером да прострелим
најсјајнију звезду.

Превела с енглеског: Смиљана Пиксијадес

Цонка Христова

(Бугарска)

МРАВ ЧИТА КЊИГУ ЖИВОТА И РАЗМИШЉА О МОДЕРНОМ ЧОВЕКУ...

* * *

Од дрвета мога живот
капљу дани – љубичасти цветови...
Капљу ноћи – горки плодови...
Дани и ноћи се премећу
и врте земљу као чигру...
За једну танку гранчицу
дрвета мога живота,
била је везана моја дечја колевка.
Сећам се како се одједном време
заустави да ме погледа
како се љуљам у једнаким полукруговима
и путује колевка
од дана ка ноћи,
од ноћи ка дану...
Али није смело да седне до мене
и уплашено се трже.
Тако се и данас љуљам:
ту закићена цветом,
ту гутајућа воћку – кроз сузе
/јер ноћи ме чине пробирљивом/...
Свака златна длака одражава годишња доба.
Свако љуљање избада минуте.
Сваки трен ће стићи онострано.
Решићу ребус звезда,
поиграћу са Господом жмурке,

а када се нађемо срећни,
сешћемо на руб неба
и дуго ћемо гледати колевку,
на којој се љуља моје детињство.

* * *

Трешња је први пут заплакала
овог пролећа на Задушнице.
Црне сузе су се котрљале
по руменим образима дана.
Због неме жалости
земља отвори срце
и ту слатку муку
попи у свежу јој рану,
и небу проговори...
А то, небо, није разумело
као увек,
помилова јој нежно
кожу разорану.
Трешња се очајно загрне
тихим незнањем –
погрбљена и наборана –
попримила је изглед
мрвог власника.

Превео с бугарског: Милан Димитријевић

Турхан Расијев Молов

(Турхан Расијев Молов, Бугарска)

УСПАВАНИ НАРОД

✱

Успавани народ не буди сумњу.

✱

Нико не краде иконе да би се помолио пред њима.

✱

Хумор изриче пресуде, а сатира их извршава.

✱

У Бугарској закони губе снагу још пре него што ступе на снагу.

✱

Тешко је ходати стопама хероја – њихов корак је сувише велики.

✱

Полуодговор на једно питање доноси два нова питања.

✱

Толико је био напредан, да се одвојио од народа.

✱

Хоби диктатора је да говоре о демократији.

✱

Пријатељи могу бити лажни, али непријатељи су увек прави.

✱

Сви људи су наша браћа, али сва браћа нису људи.

✱

Тајна дуговечности: што чешће умирати од... смеха!

✱

Они који пузе, увек су у кораку с временом.

✱

Не буди човека који спава у звери!

✱

Са пљескања рукама, посланици често прелазе у обрачун рукама.

✱

Чаша народног стрпљења нема дна.

✱

Ако једног дана свет постане савршен, свршено је са сатиричарима.

✱

Уместо ред у хаос, нова влада је увела хаос у ред.

✱

Само да се заврши ова гладна година, па да приредимо банкет.

✱

Многи траже Дрво Знања са секиром у руци.

✱

Искусан светац моли се ђаволу.

✱

Крај подела у Бугарској: политичари уједињују народ против себе.

✱

И у „Другој Бугарској“ такође су Бугари.

Превео с бугарског: Александар Чотрић

Ихор Сичовик

(Игор Січовик, Україна)

ТРУТОВИ

✱

Некада су градили на дуговечност, а сада до свечаног отварања.

✱

Што је јефтинији живот, то је скупља кожа.

✱

И падајући ниско, може се узлетети високо.

✱

Добро је живети у Паризу, али не свима.

✱

Сам премијер не може направити толико грешака.
За то има помоћнике.

✱

Очигледно имамо дуг живот
кад толико времена трошимо на глупости.

✱

Сви су мислили да је он добротинитељ,
а оно испаде да је политичар.

✱

Ако нас једном назову будалом, ми се увредимо,
а ако то кажу десет пута – већ смо навикли.

✱

По чисту воду не иду у блато.

✱

Прво ме опљачкао лопов, па онда адвокат.

✱

За пчеле су највећи трутови – људи.

✱

Када воз касни, нико није крив.
Када ти закасниш на воз, сам си крив.

✱

Ако на једно питање можете да дате три различита одговора,
вама је место у политици.

✱

Прави адвокат може да докаже не само вашу невиност,
већ и невиност ваше супруге.

✱

Похвала није за магарца. За магарца је – сено.

✱

Ништа није толико понижавајуће, колико сиромаштво.

✱

Куда год да кренемо, враћамо се себи.

✱

Борци за праведност толико чувају правду, да је постала недоступна.

✱

Лажови се маскирају истином.

Превео с украјинског: Јарослав Комбиљ

РАЗГОВОРИ

Никола Оташ

Душан Видаковић

У ПОЕЗИЈУ САМ УЛАГАЛА СВУ СВЕЛОСТ СВОГА БИЋА

(Разговор са књижевницом Милицом Јефтимјевић Лилић)

Каријера Милице Јефтимјевић Лилић испуњена је разноврсним ангажманима чији је заједнички именитељ непрекидна веза са књигом и упућеност на поступање са речима и језиком. На свој професионални пут она се отиснула пре више од четири деценије као новинар Радио Приштине, одакле је прешла на уредничку позицију у редакцији за културу ТВ Приштина. Педагошки рад започела је 1986. године у звању асистента за предмет Методика наставе српског језика на Филолошком факултету Приштинског универзитета, односно професора Више педагошке школе. Све то време је редовно сарађивала у најзначајнијим штампаним медијима и специјализованој периодици *Космета*, као што су „Јединство“, „Приштински гласник“, „Стремљења“, „Нови свет“, „Копча“, „Обележја“... Средином завршне деценије ХХ века опет уређује програме из културе на приштинској телевизији где је затиче и агресија НАТО на Србију. Тада бива принуђена да пређе у Београд и на РТС-у ради као уредник у редакцији за културу и Дигиталном програму. Из тог периода на јавном сервису памте се њени серијали „Усудом развејани“ и „ТВ фељтон“ у оквиру којих је направила низ запажених разговора са релевантним именима српске литературе. Милица Јефтимјевић Лилић је аутор готово тридесет књига белетристике, критике и теорије књижевности и добитник више националних и међународних признања.

Недавно је из штампе изашло већ друго издање Ваше нове поетске збирке „Посланице Одисеју“. Какав је њен статус у Вашем досадашњем стваралачком опусу? По чему би тај рукопис могао бити препознатљив, важан, другачији?

– Природно је очекивати да сваки нови рукопис донесе нешто ново, али то је сасвим условно речено ново, будући да у својим првим радовима човек, на неки начин, пројектује све оно што ће бити његов развојни пут. У том смислу, готово да нема новина. Заправо, у овом случају, нов је стваралачки поступак у којем се уводе улоге лирским субјектима, женском и мушком гласу. По први пут пишем песму у мушком роду, ето, то би се могло узети као нешто ново. Међутим, све друго, певање о љубави и поезији, као и на опште животне теме, имам од прве збирке „Мрак, избављење“ коју је објавила Књижевна општина Вршац 1995. године. А потом сам то продубљивала и богатила. Но, будући да се свакодневно мењам, и оно што стварамо носи знаке тих духовних промена.

Због чега су обраћања из Ваше актуелне књиге упућена управо Одисеју?

– Те посланице не шаљем ја, већ Пенелопа, а она може да пише једино Одисеју! Заправо то су две крупне метафоре које користим под тим именима. Моја лирска јунакиња је Пенелопа, жена која чека свог изабраника, и макар да је свет пун оних који је траже, она остаје верна свом избору, свом сну, својој илудизији. Зато не може свака жена бити Пенелопа, она мора да буде специфична личност која има свој животни програм, своје „ткање“ и своје услове. Свет је данас пун усамљених жена и мушкараца који се не могу срести са онима који су им по мери срца и духа, као да су море и океани између њих, а све је надомак руку. Али, избор је оно што условљава позицију било чекања или одустајања, или остварења. И Одисеј је осуђен на чекање, као део мита они се вечно траже умножавајући сопствене жудње, страхове и љубав. И, наравно, поезију која израста на старим митовима уносећи у њих нови живот из нових околности.

У таквој ситуацији, предањима испуњеном озрачју класичне Грчке намењена је посебна улога.

– Шта рећи, као да ме изнова обасјава „архајски осмех“, та вечна мера уметности, префињености грчке скулптуре која оличава јединство хармоније и мере ствари. А, самим тим што смо били део Византије, то нам је дато – били свесни тога или не. Сва наша епика је потпуно у духу „Илијаде“ и „Одисеје“, то је некако просто срасло са нама. Дакле, надахњивала сам се том античком лепотом дуго, више и не знам шта се из

тога спојило са мојим бићем, мојим идејама. Некада је то била музика, некад мит, некад литература, али несумњиво је та матрица у мени и на њој заснивам оно што радим. Лепота, мудрост, патриотизам и хуманост то су неки моји принципи од којих не одустајем и то је видно у свакој мојој књизи, па и најновијој.

Нека врста античког кред а има нарочите домете и у Вашој личној митологији.

– Ја сам одрасла на тим песмама. Сећам се како би нас отац увече окупио и читао нам, а ми смо веровали свакој тој речи и некад се осећали као победници, а некад као страдалници, сходно садржају песама. Када сам слушала песму „Зидање Скадра на Бојани“, била сам ужаснута сазнањем да брат може издати брата и да невино биће може бити жртвовано. Биле су то прве лекције из живота који се тек морао учити на још драстичнијим примерима. Касније сам у мемоарским белешкама мог стрица пронашла исти опис породичног окупљања око епских песама, само што је тада главни јунак био мој деда, Огњан, солунски ратник и херој, одликован Карађорђевоом звездом за јунаштво у Балканским ратовима и у Великом рату, и његова деца. Имао је много књига и говорио је више језика. Кад су у Другом светском рату кренули да пљачкају и пале куће, он је један сандук књига закопао негде у шуми и, пошто је страдао почетком рата, те књиге никад нису пронађене, а ја сам у једној песми написала да су оне „пролистале“ кроз нас, јер је и моја братаница, др Марија Јефтимијевић Михајловић, врло даровита песникиња и врло запажен научни радник.

Критика воли да истакне да је један од кључева за тумачење Ваше поетике уклањање међа између љубави и постојања.

– Да, на изврстан начин, има тога у мојој поезији, љубав је премиса мог битисања. Аксиом! Ја сам одавно у песму увела термин *свељубав*, то је начин на који ја живим. Волећи живот, поезију, књиге, уметност, људе, а пре свега своје ближње, ја се надахњујем за истрајност и тежим ка већим донетима. Љубав је моја главна покретачка снага, та интеракција са људима који су ми слични, који ми дају емоције и којима ја упућујем емоције је драгоцене. Поезија ми је донела много љубави, а и ја сам у њу непрекидно улагала сву светлост свога бића и она је допрла до многих делова света и отуда ми се вратила у виду одређених награда, дивних

пријатељстава, лепе сарадње и међусобне размене духовних дарова. Љубав је неotuђиви део уметности, посебно поезије. Али, једно је сигурно, љубав не губи актуелност, бар у поезији. Ја лично настојим да у ту врсту поезије унесем мисаону компоненту, као и игру која је део једне интелектуалне мушко-женске релације. О томе су лепо писале млађе колегинице др Драгана В. Тодоресков, др Мирјана Стакић, др Снежана Башчаревић, др Мирјана Бечејски и др Марија Јефтимијевић Михајловић. Имам доста песама на ту тему, а посебно бих истакла песму „Шехерезадина нова кореографија“ по којој је књига мојих изабраних песама објављена у Турској добила наслов. Ту је поента на интелектуалној комуникацији између мушкарца и жене.

Не чини ли Вам се да је, понекад нечовечна, збиља у којој живимо деловала на изобличење схватања појма љубави, па и емоционалних односа и осећајности уопште, у поређењу са неким минулим епохама?

– У различитим временима се различито воли и, сходно томе, пева. Од платонске до разуздане или истополне љубави прошло је много времена. Данас је поезија пуна голотиње, фигуративно речено. Као и сав амбијент у којем живимо. Пише се и еротска поезија. Свако пише према свом поимању ствари. Нажалост, ово није време љубави, већ време мржње и зла, негативних емоција... али, ја се не дам омести, мало сам пробрала, и има још доста оних који заслужују љубав и то је охрабрујуће. Ту се све драстично променило код људи практичног духа, јер генерално живимо у систему који афирмише доминацију материјалних вредности и ту се готово ништа више не може променити. Приморани да се у такав систем уклопе, људи пуцају јер наш духовни склоп је другачији од људи са Запада по чијој мери је скројен. Ми нисмо и никада нећемо постати свет који живи само од рачунице и за профит, ми имамо духовност и потребу да се духовно богатимо и да своју душу пунимо духовним вредностима, лепотом која је страна свету тог кова. Људи још увек имају емоције и трагедије се дешавају на сваком кораку. Дефинитивно, западњачки систем узима данак словенској осећајности. Бесомучна трка за зарадом а, потом, за трошењем нам није блиска иако нам се намеће. Све је више играоница по шопинг центрима и деца су све чешће у њима, али то није релаксација која обнавља. Само је духовна испуњеност оно што одмара и лечи.

Дуги низ година Вам је полазило за руком да се подједнако успешно бавите журнализмом, професуром, теоријом књижевности што је морало оставити траг и на Ваш списатељски рад.

– Све утиче на нас. На мене је пресудно утицало оно што сам читала, учила од других. У професури у Приштини била сам у контакту са младима, што је било врло подстицајно. Данас су неки од мојих студентата остварени песници којима је била драгоцену моја подршка и на то сам врло поносна. Рано сам почела са писањем поезије, али је критика потом узела примат и дуго сам прво била потврђена у тој области. Моја библиографија из области критике и теорија књижевности обухвата радове у трајању од више од три деценије. Текућу књижевну критику најчешће пишем и до сада сам објавила пет књига из те области, а имам текстова за још неколико. Сарадња са часописима „Савременик“, „Монс ауреус“, „Стремљења“, „Књижевни преглед“, „Кораџи“, где најчешће представљам песничке књиге, то стално захтева, као и ангажовање у међународним књижевним активностима. Живим поезију врло интензивно.

Аутор сте и студије о Сими Цуцићу, једном од зачетника критике литературе за децу као посебне научне врсте.

– То је био мој магистарски рад који сам радила као професор књижевности за децу на Вишој педагошкој школи у Приштини, а после ми је та књига донела истоимену награду, лепу сарадњу са Банатским културним центром у Банатском Новом Милошеву и његовим директором, познатим књижевником Радованом Влаховићем и много заједничких пројеката. Један од њих био је и превођење моје књиге „Мистерија љубави“ на немачки језик, као и дуготрајна плодна сарадња са песником и преводиоцем Јоханом Лавундијем који је потом приредио и превео и антологију под насловом „Од А до Ш“ у којој је представљено осам векова српске поезије. Била сам сарадник око избора песника за ово капитално дело које тек треба да буде на прави начин вредновано.

Претпостављам да је мноштво интервјуа са водећим именима наше писане речи било јединствено и инспиративно искуство.

– Стицајем срећних професионалних околности, често сам била у прилици да сарађујем са великанима наше и светске уметности и да у телевизијским разговорима са њима продубљујем своје увиде. Припреме за такав посао такође су биле плодноне и доприносиле су мом интелектуалном расту и зрењу. Верујем да су дале допринос и у смислу сажимања, будући да је телевизијско време другачије од реалног. Приморана да му се покорим, учила сам да обуздам мисао и речи и то се потом испоставило као врло корисно. И данас сам често присутна на трибинама где углавном говорим без концепта, *уживо*, и људи углавном хвале ту концизност. Можда је и мораће да мислим на визуелни део прилога изоштрило мој осећај за слику у поезији. Братислав Бата Милановић је, пишући рецензију за моју збирку „Тетоважа ума“, уочио неки систем прављења песничких слика којег ја нисам била свесна. Остала ми је нереализована идеја да објавим те текстове са CD-ом, али то захтева трагање по архиви РТС-а и никако да нађем време за то. Но искуство је драгоцено и надаље корисно.

Ваше стваралаштво, без икакве сумње, није могло остати недодирнуто јаким траумом као што је присилно напуштање завичајног поднебља?

– Пресудно је утицало, не само стога што је изнедрило и неке конкретне кораке, књиге, али у вредносном смислу и те како. Од оних тешких, практичних које је условило напуштање срећеног дома и освојених позиција у граду и озбиљне борбе да се све то наново стекне. Добила сам прилику и да измерим своје знање уз најпозваније у свету културе и уметности, да на Коларцу говорим заједно са, на пример, великим професором Николом Милошевићем, да са професором др Новицом Петковићем, радим његов последњи интервју, да другујем са песницима Слободаном Ракитићем, Радославом Братићем, Рајком Петровим Ногом, Гојком Ђогом и другима, и да стално захтевам од себе више, што је свакако остало отиснуто у моје песничко ткање или критичка промишљања.

Упоредо са тим, четвртвековни печат који сте оставили у култури јужне српске покрајине, особито у Приштини, упркос свему, не може бити тек тако поништен.

– Нисам сигурна да је то неки нарочит траг. Ја сам свим срцем настојала да афирмишем оно што тамо настаје, познајући и тешке околности и потенцијал људи тог краја. Документација у Радио Приштини и Телевизији Приштина, где је велики део тог мог рада остао, више није у нашем поседу. Књиге са мојим предговорима и рецензијама такође су тамо остале. Постоје часописи, попут „Стремљења“, а било је и доста других, са којима и сад сарађујем, а књиге у којима се бавим својим завичajem су и његова својина. Данас се повремено одазовем када ме позову на неку манифестацију и негујем неке дивне сарадничке односе са колегама које поштујем. Иначе, моја општина у Звечану поштује мој рад и повремено подржава неке моје међународне активности.

На Косову и Метохији и данас живе и стварају уметници чији је матерњи језик српски. Међутим, да ли се назире нова генерација писаца у том делу наше земље?

– Немам више најбољи увид у то. Свакако да се тамо развијају млађи ствараоци што је охрабрујуће. Тамо је, пре свега, врло даровит песник Живојин Ракочевић који има важну друштвену улогу у подизању културног живота у Грачаници, затим Видосава Арсенијевић, али и други уз Милана Михајловића и Милана Анђелковића из Зубиног Потока и Бранку М. Касаловић. Верујем да постојећи професорски кадар у Косовској Митровици томе више доприноси. Била сам једно време ангажована на пројекту *Духовне појаве и стваралаштво народа на Косову и Метохији од XV до XVIII века* и иза тога су остали научни радови везани за културну баштину у нашој покрајини. Лепо сам сарађивала са покојним Чедомиром Ребићем и другима. Иначе, стално пишем рецензије песницима са Косова и Метохије или онима који пишу о Косову и у непрекидном сам духовном додиру са њим.

Чежњу за изгубљеном очевином и њеним завештањима је и сувишно наглашавати.

– Наравно, то је као носталгија за детињством. Кад не мислите, нисте ни свесни колико вам то недостаје. Довољно је да чујем неку тешку вест и да задрхтим, да схватим да ми је то све под самом кожом, да ништа нисам дефинитивно преболела. Или да чујем неку косовску песму и да сва утонем у носталгију, онај специфични јужњачки „дерг“ који покрене све емоције и сва сећања на бивши живот. Јер, заправо, ми, који

смо отишли, имамо два живота, један до рата и нови од тада, тако да сам сада у пуној младости, тек сам навршила деветнаест година, да се нашалим на свој рачун.

У последње време, све више се окрећете прози.

– Известан отклон од поезије и критике, од којих се помало и уморим, значи ми и бављење прозом. Давно сам започела са тим, пишући прво приче за децу које су објављиване у „Јединству“ и „Дечјим новинама“, потом приче за одрасле. Књига прича објављена ми је у „Просвети“ далеке 2003. године. На представљању збирке песма „Путопис које“, пре деценију и по, на Коларцу, Чедомир Мирковић се дуже задржао на тумачењу те књиге прозе истичући мешавину жанрова, фантазмагоричност и сливеност лирског и драмског. Но, нисам стизала да се бавим прозом до пре пар година и сада све чешће пишем приче. По нека се нађе у „Политици“, „Новостима“ или неком књижевном часопису. Књига прича „Непредвиђен сусрет“ (2016), названа по приповеци у којој је Никола Тесла главни лик, резултат је тих преокупација, а настају и нове. Планирам ускоро да објавим и те приче за децу написане пре више од две деценије. Недавно је једна од њих објављена у италијанској антологији „Le mani dei bambini“, коју су приредили песникиња Марија Тереса Инфанте и песник Масимо Маса. Све чешће сам у прилици да мењам жанр и тако се повремено одмарам од поезије. Међутим, она се намеће и кад хоћу да се удалим од ње.

Протекла декада донела је комплименте Вашем делу на различитим меридијанима.

– Да, тај период мог рада обележен је снажним продором на међународну сцену, превођењем моје поезије на скоро тридесет светских језика, наградама на конкурсима и заступљеношћу у антологијама савремене светске поезије. Недавно сам добила награду „Global Icon 2018“ Writers National Foundation у Индији за допринос интернационалној сарадњи и зближавању различитих култура. Ово угледно признање додељује се учесницима из тридесет земаља, од којих је десет понело ову значајну награду. Та фондација делује при Уједињеним нацијама. У међувремену сам постала почасни саветник за културу ICDJ (International Council of Democracy and Jurisdiction) са седиштем у Риму, такође при Уједињеним нацијама, један сам од уредника у Асоцијацији „Galaktika

poetike „ATUNIS“ са седиштем у Бриселу, такође и у Editorial Advisory Board of Sahitya у Индији, члан сам Удружења „Седмица“ и Удружења „Farben International“ из Франкфурта. Књиге су ми штампне у Италији, Турској, Македонији... Награде су такође дошле из више земаља, а често сам поезијом или прозом заступљена у текућој периодици у свету што ми је донело углед и већи него што сам очекивала и велика међународна пријатељства.

Веома значајно место у Вашем деловању на књижевној сцени заузима сарадња са Издавачаком кућом „Алма“, под чијим окриљем излази и часопис „Књижевни преглед“ у чијем сте уредништву однедавно.

– Последње две године обележила је моја врло успешна сарадња са издавачком кућом „Алма“, која је имала слуха за моје предлоге те је сходно томе објављено неколико драгоцених књига наших колега из расејања, као што су врло запажени филозофски записи „Булевар светлости“ Илије Шауле, као и дела Гордане Сувајџић, Елвире Кујовић, Александре Ботић, Невенке Долић Ђукић и других. Такође, наша сарадња је уродила плодом и у случају страних песника чије смо преводе заједнички реализовали: књига песама светски врло познате песникиње из Италије Клаудије Пичино, коју је превела песникиња и преводилац из Скопља Биљана З. Биљановска, затим Фјореле Ђованели, као и значајне песникиње и преводица из Турске која је превела неколико наших књига, Ајтен Мутлу и других. Сада је у припреми књига такође познатог песника из Истанбула Османа Озтурка и још неких које ће обогатити ову едицију посвећену страниј поезији.

АУТОРИ

Никола Оташ

АЗРАМ МУХАМАД – (Muhammad Azram) – Рођен је 1984. године у Харипуру (Пакистан). Песник, прозни писац, преводилац. Објавио неколико књига поезије. Превођен на стране језике. Живи у Исламабаду.

АНДРИЋ ЗОРАН – Дипломирани филолог (општа књижевност са теоријом књижевности, 1978) и филозоф (1982). Живи у Минхену (Немачка).

АНТОНИЈЕВИЋ ЈЕЛИСАВЕТА – Рођена 1993. године у Ужицу. Студент српског језика. Пише поезију и прозу.

АПРО ДАНИЈЕЛ – Рођен 1985. године у Новом Саду. Новинар, политиколог. Пише кратке и сатиричне приче. Објавио романе *Телепатологија* (2015) и *Гари* (2016) и збирку жанровски хибридних прича *Реборнео – Проза једне сезоне монсуна над Индонезијом* (2015). Заступљен у зборницима. Сарађује са часописима. Награђиван. Живи у Новом Саду.

БАШАНОВИЋ МАРКОВИЋ ЖЕЉКА – Рођена 1973. године у Београду. Пише кратке приче. Заступљена у зборницима прича. Живи у Београду.

БОГОЈЕВИЋ ДЕЈАН – Пише поезију, прозу, есеје, књижевну и ликовну критику. Заступљен у преко двеста зборника, заједничких књига и антологија у земљи и у иностранству. Превођен је на петнаестак језика. Објавио је четрдесет ауторских књига. Уредник је и приређивач многих периодичних и антологијских издања. Председник је Хаику друштва Србије и Хаику удружења Србије и Македоније. Живи у Ваљеву.

БОЖИЧКОВИЋ РАДУЛОВИЋ ДАНИЈЕЛА – Рођена је 1968. године у Вршцу. Дипломирани педагог. Објавила је пет прозних дела: *Звездане приче* (2009), *Имате ли чудне снове* (2010), *Сочно и опорно : П.С. Поверљиво* (2012), роман за децу *У страху је велики страх*, један је од коаутора романа *Чипка и Чоколада* (2015). Награђивана. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи у Петровцу на Млави.

ВИДАКОВИЋ ДУШАН – Рођен 1969. године. Новинар. Уређивао је часописе „Ваљевска књижевна радионица“ и „Књижевна реч“. Публиковао је неколико хиљада новинских текстова. Аутор је песничких колекција: *Брзином воза* (1992), *Књига о Ходу* (1994), *Екстрасистола* (1994), *Исцрпљивање ни-*

чим (2003) и *Балкан/Балтик* (2010). Један је од приређивача сепарата *Srbska literatura* који је, на словеначком језику, изашао у љубљанској ревији „Аро-калипса“ (1999), као и тематског блока *The tanka of Southeastern Europe* штампаног, на енглеском језику, у америчком часопису „Atlas Poetica“ (2013). У иностранству су издата два избора из Видаковићеве поезије: на словеначком језику *S prebolene obale* (*Са прежаљене обале*, 2005) и на пољском *Na rozdrazach* (*На раскрићима*, 2014). Песме и интервјуи су му превођени још и на енглески, руски, немачки, мађарски, шведски, словачки и македонски језик и заступљене у више десетина антологија и зборника у Србији и свету. Награђиван за поезију.

ГАЋИНА ИВАН – Рођен је 1981. у Задру. Магистар рачунарства. Има искуства у раду као средњошколски наставник математике, физике и информатике. Пише песме, кратке приче, афоризме и рецензије књижевних дела. Вишеструко је награђиван. Превођен је на енглески, филипински (тагалог и цебуано), словеначки, арапски, румунски и вијетнамски језик те чакавско наречје хрватскога језика. Члан је неколико удружења и друштава: Матица хрватска (од 2010), Хрватско књижевно друштво (огранак Задар) (од 2014), Књижевни клуб „Гилгамеш“ (од 2014) и Удружење српских књижевника у отаџбини и расејању – УСКОР (од 2015). Издао је једну песничку збирку *Тебе тражи моја рима* (Нашице, Хрватска, 2014). Своје радове је такође објављивао у часописима и зборницима (радови су му објављени у више од 60 зборника). Живи у Задру.

ГЕОРГИЕВ ЕЛИЗАБЕТА – Рођена 1975. године у селу Смиловци, код Димитровграда. Дипломирани филолог српског језика са јужнословенским језицима. Пише кратке приче, на српском и бугарском језику, за одрасле и децу. Сарађује са часописима у Бугарској и Србији. Живи у Смиловцима.

ГРУПКОВИЋ АЊА – Рођена је 1993. године у Београду. Дипломирани филолог (скандинавистика). Живи у Београду.

ДИМИТРИЈЕВИЋ С. МИЛАН – Рођен је 1947. у Лесковцу. Дипломирани астроном и физичар, доктор наука. Аутор више књига о астрономији. Пише и преводи поезију. Књиге: *Песме* (преведена на бугарски), антологија *Космички цвет* (2003) и *Пред звезданим вратима* (савремена бугарска поезија, 2015). Члан је Удружења књижевника Србије.

ДОЛИЋ ЂУКИЋ НЕВЕНКА – Рођена је 1958. године у Теслићу. Медицинска сестра. Објавила је три збирке песама: *Вријеме мијења људе* (1997), *Одсјај душе* (2011) и *Корак напријед* (2014), те роман *Јесењи вихор* (2017). Живи у Штутгарту (Немачка).

Ђелиловић Емина – Рођена 1989. године у Травнику. Магистрирала је б/х/с језик и књижевност. Објавила је збирку поезије *Овај пут без историје*. Награђивана. Сарађује са часописима. Живи у Витезу.

Ђорђевић Душко – Рођен је 1960. године у Аранђеловцу. Половином осамдесетих година прошлог века је са групом истомишљеника био један од оснивача алтернативне књижевне групе „Ал-круг“. Објавио је књигу прича *Приче из Трећег Ока* (2018). Живи у Крагујевцу.

Ђуг Јасна – Рођена је 1956. године у Лукавцу. Пише кратке приче и поезију. Објавила три збирке поезије: *Ријечи из шутње*, *Небо изнад облака* и *Између јаве и сна*. Заступљена с песмама и кратким причама у преко тридесет међународних збирки. Сарађује са часописима. Живи у Тузли.

Жлебич Тоња – Рођена је 1992. године. Лекар. Објавила је збирку песама *Епитаф бесмртнима* (2018). Живи у Зрењанину.

Ибрахимагић Ћ. Омер – Рођен је 1968. године у Тузли. Доктор медицинских наука. Публикује песме, приче и путописе у босанскохерцеговачким и страним часописима, листовима и порталима. Објављене књиге: *Боје Сунца* (проза, 2000), *Ћилибар и перле* (поезија, 2007. и 2008), *Обичне ријечи* (поезија, 2012), *Ваша прича, наша књига* (проза, 2012), *Познавање природе и друштва* (поезија, 2014). Коаутор је прве збирке поезије лекара у Босни и Херцеговини *Шест бијелих мантила* (Тузла, 2007). Награђиван за песме и приче. Заступљен у антологијама поезије. Члан је Друштва писаца Босне и Херцеговине. Живи у Тузли.

Илић Илија – Рођен је 1996. године у Параћину. Студент српске књижевности и језика. Заступљен у зборницима и часописима.

Итион Тзаи Тземин (蔡澤民) – Рођен је на Тајвану 1957. године. Доктор хемије. Есејиста, песник, преводилац. Добитник многих књижевних признања. Његови литерарни радови су објављени у антологијама, књигама и часописима у више од четрдесет земаља и преведени на више језика. Има своју рубрику у часопису „Кинески језик месечно“ на Тајвану.

Јаковљевић Биљана – Рођена у Београду. Дипломирани историчар. Аутор је више научних монографија. Пише прозу. Објавила новелу *Мица Мафија* (2017). Живи у Београду.

Јефимијевић Лилић Милица – Рођена 1953. године у Ловцу, код Бањске, Косово и Метохија. Магистар филолошких наука. Објављене књиге: *Мрак, избављење* (1995), *Хибернација* (1998), *Путопис коже* (2003), *Чарање* (2007), *Сиже случаја* (2002), *Одвијање свитка* (2009), *Мистерија љубави*

(2011), *Критички темељи и донети* (2011) *Жубор ума* (*Il gorgoglio della mente*) (2012), *Тетоважа ума* (2012), *Мозаикот на создателот* (2012), *Das mysreium der liebe* (2012), *По мери мита* (2014), *Очи у очи са судбином* (2015), *Партенон звездама зидан* (2015), *Ватра и слово / Il fuoco e il verbo* (2015). Књиге критика: *Поетика слутње* (2004), *Епистемолошка осветљавања* (2007), *Егзактност тајне* (2012), *Понирања (у прозни текст)* (2015). Песме су јој превођене на: руски, италијански, енглески, француски, арапски, словачки, бугарски, мађарски, немачки и друге језике. Критике на: енглески, италијански, македонски... Живи у Београду.

ЈОВАНОВИЋ МИЛАН – Рођен је 1967. године у Смедеревској Паланци. Дипломирани правник. Објавио је романе: *Монах* (2002), *Ратник* (2003, 2010), *Зимовање на приморју* (2004), *Теодора* (2005, 2013, на бугарском језику 2014), *Господар* (2007), *Несаница* (2011) *Мало двориште* (2012) и *Стаклена мастионица* (2015), као и књиге прича *Гроб на Вучјем долу и друге приче* (2009) и *Гласови прошлости* (2016). Прозу је објављивао у више часописа, заступљен је и у појединим заједничким зборницима. Добитник је књижевне награде Андра Гавриловић. Живи у Минхену.

ЈУЛДАШЕВА МУХАБАТ – Рођена је у 1964. године у Узбекистану. Завршила је Политехнички институт. Писац, новинар, сценариста. Пише поезију и прозу за децу и одрасле. Објавила је две књиге. Живи у Ташкенту.

КАЈИШ НЕДЕЉКО – Рођен 1958. године у Љубинама код Кључа. Доктор филолошких наука.

КОМБИЉ ЈАРОСЛАВ – Рођен је 1944. Дипломирани технолог. Од 2001. преводи с украјинског језика на српски и са српског на украјински. До сада је превео: *Мисија у Африци* (2002), *Ивана Купала* (2005), *Ривне/Ровно – Зид* (2006), *Слатка Дарусја* (2007), *Преподобни Јов, игуман Почајивски* (2008), *Воа Constrictor* (2009), *Уси на сцену (Хајдемо на позорницу)* (2001–2009), *Коняк з доц-ем (Коњак уз кишу)* (2009), *Cornelia Street Cafe* (2009). Његови преводи су објављивани у бројним нашим и страним часописима.

КУЈОВИЋ ЕЛВИРА – Рођена 1961. године у Новом Пазару. Објавила две збирке песама: *Једна поема вршити из мојих груди* (на немачком језику, Берлин, 2016) и *Љубав и страх* (Београд, 2017). Заступљена је у антологији „Die Welt der Geister“ (Frankfurter Bibliothek, 2014). Живи у Немачкој, у граду Крефелд.

КУПАЛА ЈАНКО – Јанко Купала је најпознатији псеудоним Ивана Доминиковича Луцевича, белоруског песника, драматурга, публицисте, преводиоца, класика и једног од оснивача нове белоруске књижевности и књи-

жевног језика. Рођен је у Вјазинки (Виленској губернији Руске империје) 1882. године, а умро у Москви 1942. године. Поезија Јанка Купале слична је фолкору, а прву песму на белоруском језику објавио је 1904. године („Моја судба“). Прву збирку песама представио је читаоцима 1908. године, под називом *Фрула*, а другу *Гуслар*, 1910. године. Најплоднији период стваралаштва за Купалу био је од 1910. до 1913. године, када излази и трећа збирка његове поезије *Путем живота*. Четврта излази 1922. године, под насловом *Наслеђе*. У совјетско време штампа се више Купалиних збирки поезије: *Безимено* (1925), *Приповедање стихом* (у две књиге, 1926), поеме *Гробница лава* (1927), *Над реком Аресом* (1933), *Брдо* (1987), *Увентуће* (1930), *Песма градитељству* (1930), *Белорусији која ордење носи* (1937), *Од срца* (1940) и *Белоруским партизанима* (1942).

ЛАЗАРЕВИЋ ДАЈАНА – Рођена је 1993. године у Шапцу. Дипломирани филолог. Преводи с руског, белоруског и енглеског. Објавила је три књиге поезије, један роман и једну биографију. Живи у Београду.

ЛАЛИЋ-КРОВИЦКА ОЛГА – Рођена је 1980. године у Шибенику. Књижевница и преводилац српско-пољског порекла. Пише песме, кратке приче, хаику и драме на пољском и српском језику. Дипломирани филолог. Објавила је десет збирки песама на пољском, српском и словеначком језику, као и једну збирку драма. Превођена на енглески, бугарски, литвански, македонски, русински, белоруски, руски, словеначки, румунски, шпански, немачки и албански језик и заступљена у више десетина антологија и алманаха на Балкану, у Пољској и Немачкој. Лауреат петнаестак књижевних награда у Пољској и на Балкану. Са пољског и на пољски језик превела је више од четрдесет збирки песама и прозе аутора из Пољске, Србије, Хрватске и Словеније. Живи у Дукли (Пољска).

ЉУБИЧИЋ ЗОРАН – Рођен 1962. године у Ужицу. Дипломирани инжењер електротехнике. Објавио збирку кратких прича *Читање са усана* (1993). Живи у Амстердаму.

МАНГАЛЕШ ДАБРАЛ (Dabral Mangalesh) – Рођен је 1948. године у Техри Гархвалу (Индија). Песник, новинар и преводилац. Објавио пет збирки песама, две књиге есеја и књигу разговора. Његове песме су преведене и објављене на свим главним индијским језицима, као и на руском, немачком, холандском, шпанском, француском, италијанском, јапанском, пољском, бугарском и португалском језику. Заступљен је у водећим часописима и антологијама у Индији и иностранству. Преводио је на хинду језик песме Пабла Неруде, Бертолта Брехта, Ернеста Карденала, Тадеуша Ружевића, Збигњева Херберта и др. Добитник је многих награда и признања. Једна

од његових песама утравирана је на улазним вратима центра града у Ај-слингену (Немачка).

МАРТИНОВИЋ СЛОБОДАН – Рођен је 1965. године у Лазаревцу. Дипломирани дефектолог и доктор правних наука. Објавио је око тридесет књига из области права. Пише поезију, афоризме, хумореске, кратке приче и драмске текстове. До сада је објавио три збирке песама: *Једноставне песме* (2004), *Јасне ствари* (2016) и *Записи о ВВ*. Награђиван за кратке приче. Живи у Лазаревцу.

МАСТЕРНАК ЗБИГЊЕВ (Zbigniew Masternak) – Рођен 1978. године у Пољској. Писац, аутор филмских сценарија. Лауреат многих важних награда у Пољској. Преведен на више језика. Аутор више романа. На основу неких од њих снимљени су филмови.

МАХМИЋ ЕНЕСА – Рођена је 1989. године. Објавила је збирке путописне поезије: *Фаустова кћи* (2015), *Мане Алме Карлин* (2016), *На мјесту које изазива уздах* (2016) и *Долорес* (2017). Добитница више регионалних награда за поезију. Поезија јој је превођена на енглески, италијански, шпански, турски и мађарски. Затупљена је у многим антологијама, часописима и зборницима. Члан је ПЕН Центра Босне и Херцеговине.

МЕЋА ХАМДИ (Hamdi Meça) – Рођен је 1952. у Кроји (Албанија). Песник, прозни писац, публициста, есејиста, издавач и научник. Дипломирни филолог. Аутор је више од четрдесет жанровски различитих књига. Добитник је многих награда и признања у земљи и свету. Песме су преведене на више језика и објављене у неколико светских избора.

МИКАВИЦА МИЛЕТИЋ МИЛИЦА – Рођена је у Вишеграду. Магистар менаџмента. Пише кратке приче и поезију. Сарађује са часописима. Награђивана. Објавила је књигу прича *Људи који не постоје* (2018). Живи у Сарајеву.

МИЛАНОВИЋ Р. БРАТИСЛАВ – Рођен 1950. године у Алексинцу. Дипломирани филолог (југословенска и светска књижевност). Песник, романописац, књижевни критичар и преводилац. Члан је Удружења књижевника Србије и српског ПЕН-а. Посебни избори његове поезије објављивани су у периодици у Пољској, Мађарској, Румунији, САД и Италији. Добитник је престижне награде Жичка хрисовуља за 2009. годину. Поводом награде одржан је научно критички скуп о његовом песничком делу. Са тог научног скупа објављен је 2010. године зборник радова „Братислав Р. Милановић – песник“. Добитник је Националног признања за допри-

нос српској култури. Објавио је седамнаест књига поезије и две прозне књиге.

МИЛИВОЈЕВИЋ МИЛЕН – Рођен 1943. године у Драјинцу код Сврљига. Афоризме и друге сатиричне текстове објављује у штампаним и електронским медијима. Објављене књиге афоризама: *Како сам постао уврнут* (1992, Зајечар), *Ап пасан* (1992, Бор), *С ума* (1998, Бор), *Није ово Данска* (2001, Бор), *Гологлави Рајко и Црвенкапа* (2002, Бор), *Касно сам почео да пишем* (2008, Београд), *Држави није добро* (2009, Београд) и *Ерогена прва лига* (двојезично: српски – македонски), (2013, Струмица, Македонија). Заступљен у три антологије афоризама. Добитник неколико важних признања. Превођен на руски, македонски и баскијски језик. Живи у Бору.

МИТИЋ МИЛИЦА – Рођена је 1997. године у Нишу. Студира на Високој школи за васпитаче струковних студија у Алексинцу. Живи у Мерошини.

МОРИЋ КИНКЕЛ ЕДИН – Рођен 1967. године у Чапљини. Лекар. Пише приче и песме. Објавио књигу песама *Приче о сјенама* (2015). Живи у Шпанији.

НЕЗИРОВИЋ СЕНАХИД – Рођен 1963. године у Тузли. Дипломирани филолог (југословенске књижевности и српскохрватски језик). Пише поезију, прозу, есеје и критике, преводи. Добитник је бројних књижевних награда. Књиге: *Церемонијал* (1985), *Таксират* (1998), *Класићи* (2011).

НЕСТОРОВИЋ НИНУС – Рођен је 1965. године у Смедеревској Паланци. Новинар и сатиричар. Члан је Друштва књижевника Војводине, где је и председник секције хумориста и сатиричара. Објавио је шест књига: *Изгужване мисли*, *Сизифе*, *Србине!*, *Нераскидива веза*, *Војна тајна*, *Афоризми : избор*, *Ћути и пливај*. Приредио је Антологију новосадског афоризма *Печат времена*. Добитник је више значајних награда. Заступљен је у више антологија и зборника афоризама. Живи у Новом Саду.

НИКОЛИЋ ДУШАН – Рођен је 1998. године у Београду. Студент физике. Објавио је збирку песама *Маска* (2017, 2018). Живи у Београду.

ОТАШ НИКОЛА – Рођен 1960. године у Делиблату, а умро 2016. године у Београду. Сликари и карикатуриста. Имао је педесет самосталних изложби, а три је организовао испод воде. Награђен је са 85 значајних домаћих и иностраних награда. Са Слободаном Симићем коаутор је књиге антиратних афоризама *Српско тајно оружје* и књиге сатиричних прича и карикатура *Клиничка слика 100/100* (2018). Ауторске књиге карикатура: *No comment* (1998), *Оташирање* (2002), *За(ш)то* (2013).

ПАВЛОВИЋ ЈОВАН – Рођен 1975. године у Краљеву. Дипломирани математичар за рачунарство и информатику. Пише кратке приче. Објавио књиге: *Ко и како вреднује образовање у Србији*, *Колико коштају илузије*, *Велики штрајк*. Сарађује са часописима. Живи у Краљеву.

ПЕКОВИЋ АНЂЕЛА – Рођена је 1994. године у Никшићу. Пише поезију. Сарађује са часописима. Живи у Никшићу.

ПЕТРОВИЋ ЖИВОЈИН – Рођен је 1964. године у Вршцу. Пише прозу. Сарађује са часописима. Објавио је књигу прича *Водени жиг* (1994). Живи у Вршцу.

ПИКСИЈАДЕС СМИЉАНА – Рођена је у Крушевцу. Већ неколико деценија живи као пензионер у Онтарију (Канада). Бави се преводилаштвом са енглеског и објављује преводе у листовима и часописима.

ПОПОВИЋ МАРКО – Рођен 1993. године у Београду. Студент права. Објавио књигу прича *Свет неизречених* (2017). Живи у Београду.

РАДОВИЋ ВЕСНА – Рођена је 1966. године у Херцег Новом. Специјалиста фармацеутске медицине, доктор медицинских наука. Објавила је збирке поезије: *Чувари душе*, *Гора изнад мора*, *Несаница*, *Искласале речи*, *Име на води*, *Трагови белог медведа*, и избор песама *Чувари душе*, као и роман *Фирентински шал*. Добитница је бројних награда. Једно време водила је књижевну заједницу у кући Ива Андрића у Херцег-Новом. Члан је Удружења књижевника Србије и Удружења књижевника Црне Горе. Песме су јој превођене на италијански језик. Објављује поезију у више часописа. Заступљена је у зборницима и домаћим антологијама. Живи у Београду.

РАДУЛОВИЋ ЈЕЛЕНА – Рођена је 1995. године у Нишу. Студира на Високој школи за васпитаче струковних студија у Алексинцу. Преводи са енглеског језика. Живи у Нишу.

РАСИЈЕВ МОЛОВ ТУРХАН – Рођен је 1942. године у Варни (Бугарска). Пише афоризме.

РУБЉЕВСКА ЉУДМИЛА – Рођена је 1965. године у Минску (Белорусија). Дипломирани филолог (белоруска књижевност). Радила је у редакцији новина „Наша реч“, и у редакцији часописа „Први цвет“. Од 1996. се бави књижевном критиком, а од 2002. године је уредница рубрике свакодневне књижевности. Члан је Удружења књижевника Белорусије. Збирке песама: *Кораци по старим мердевинама* (1990), *Едукација* (1990), *Замак месечевог сјаја* (2002) и др. Збирке приповедака: *Древни митови града Б* (2002), *Деца Гамункулуса* (2000), *Срце мермерног анђела* (2001), *Прстен последњег цара* (2002).

Књига прича за децу *Доживљаји миша Пик – Пик* (2000). Драмске поеме: *После Цезара*, *Прва заповест* и др. Добитница је награде „Златни апостроф“ (2014) и „Националне књижевне награде“ (2017).

СИМИЋ СЛОБОДАН – Рођен је 1963. године у Ужицу. Специјалиста судске психијатрије. Пише афоризме, песме, приче и драме. Сарађује с неколико десетина часописа и листова. Члан је редакције седам часописа. Заступљен је у бројним антологијама, изборима, прегледима и зборницима. Добитник је многих награда. Превођен је на десетак језика. Објављене књиге: *Најирње је црвено* (афоризми, 1992), *Ратни профитер* (афоризми, 1994), *Приче без поуке* (приче, 1995), *Вози, Мишко!* (афоризми, 1998), *Брод пацова* (приче, 1999, 2003), *Изабрани афоризми* (афоризми, 2003), *Незаштићени сведок* (приче, 2006), *Афоризми: избор* (афоризми, Београд, 2007), *Симином улицом* (афоризми, 2007), *Шведски сто* (приче, 2011), *Трновита круна : изабрани афоризми* (2013), *Зашто* (кратка проза, 2013), *Ожиљак* (поезија, Београд, 2015), *Клиничка слика 100/100* (сатиричне приче и карикатуре, у коауторству с карикатуристом Николом Оташем), *Ријалити шоу* (афоризми, 2018). Живи у Београду.

СИЧОВИК ИГОР – Рођен је 1945. године. Дечији писац, хумориста, сатиричар, песник, прозаик, драматург, преводилац. Објавио је три књиге сатире и хумора: *Жртва моде* (*Жртва моди*, 1972), *Опчињена шесторка* (*Зачарована шістка*, 1978), *Азбука за одрасле* (*Азбука для дорослих*, 1985). Објавио је политичко-сатирички роман *Дурилло* (*Исповест председничког псића*) (2003), као и причу-роман *Невероватне авантуре барона Минхаузена у Украјини* (*Неймовірні пригоди барона Мюнхгаузена в Україні*), која је драматизована и са успехом приказивана на сцени. Такође је аутор више од четрдесет књига за децу. Његова дела објављивана су у многим зборницима и књижевним часописима, а такође и у букварима и читанкама. Члан је Националног удружења писаца Украјине.

СОКАЧ ИВАН – Рођен 1975. године у Београду. Дипломирани економиста. Пише кратке приче, поезију и прозаиде. Објавио збирке песама *Бели коњи* и *Недељна зимска поднева*, збирку приповедака *Кад се смркне над Балканом*, роман *Човек Јаков*, и збирку прозаида *Молитва за јутро*. Добитник регионалних књижевних признања за прозу и поезију. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи у Београду.

СТАНКОВИЋ Д. АЛЕКСАНДАР – Рођен је 1942. године у Београду. Дипломирани правник. Објављује поезију и прозу од 1959. године у књижевним листовима и часописима. Објавио је књиге прича *Реквијем за једну*

љубав и *Адамови јади*, књиге поезије *Бистрење бескраја* и *И беше Јов на свету*, као и књигу петочинске драме *Сенека*. Живи у Београду.

ТАЛВЕТ ЈУРИ (Jüri Talvet) – Рођен је 1945 у Парну (Естонија). Дипломирао је енглеску филологију и шпанску књижевност. Предаје упоредну књижевност на Тартуском универзитету. Кроз бројне преводе, антологије и уџбенике, први промовише литературу енглеског и шпанског језика у Естонији, а преко предавања и читања говори о естонској књижевности и култури на Куби, Мексику, Никарагви, Шпанији, Финској, Белгији, Пољској, Шведској, Сједињеним Америчким Државама, Канади, Холандији итд. Са Х. Л. Хиком приредио је антологију савремене естонске поезије *На путу кући* (*On the Way Home*). Његова поезија и есеји преведени су на бројне језике. Добио је највећу награду за поезију у Естонији (1997). Живи у Тартуу (Естонија).

ТРАВАНЧИЋ МЕЛИДА – Рођена 1985. године у Добоју. Доктор хуманистичких наука из подручја књижевности. Пише кратке приче, поезију и путописе. Објавила књиге песама *Ритуал* (2008, 2009) и *Свилене плахте* (2009). Приредила књиге *Тешањ, граде: Усмена књижевност у Тешњу, Тешањ у усменој књижевности* (2009) и *Хајку град: Тешањ у пјесми* (2010). Сарађује са часописима. Награђивана.

ЂОРИЛИЋ ЉУБОМИР – Рођен је 1946. године. Објавио је тринаест песничких књига. Добитник је бројних награда и признања.

ХРИСТОВА ЦОНКА – Рођена је у Софији. Дипломирани филолог. Објавила је три књиге песама: *Речи на раскрићу* (2005), *Размишљања једног мрава* (2008) и *Питала сам маму*. Радилa је као новинар. Члан је Савеза бугарских писаца. Добитник је низа националних награда. Живи у Дрјанову, Габровска област (Бугарска).

ЧОТРИЋ АЛЕКСАНДАР – Рођен је 1966. године у Лозници. Од 1984. године објављује афоризме и приче у новинама и часописима. Објавио је књиге афоризама: *Даћемо ми вама демократију, Пета колона, Недозвољене мисли, Кратки резови, Гола истина, Померање памети* (сатирични афоризми); *Играње главом* (афоризми о спорту); *Својеглава књига, Дечја посла* и *О љубави с љубављу* (афоризми за децу); *Добре вибрације* (афоризми о женама и мушкарцима); књиге сатиричних прича: *Обележене приче, Приче пред буђење, Причињавање* и *Друге приче* и књигу прича за децу *Озбиљно смешна књига*. Књиге афоризама или прича објављене су му у Румунији, Македонији, Словенији, Пољској, Мађарској и Бугарској. Приредио је антологију српског афоризма за децу *Раздељак*, зборник афоризама о спорту *Дриблинг духа*, Антологију савременог стваралаштва за децу српских писаца у расејању

и Антологију савремене руске афористике. Заступљен је у антологијама које су објављене у САД, Русији, Немачкој, Шпанији, Италији, Аустрији, Бугарској, Македонији, Пољској, Румунији, Словенији, Шведској и другим државама. Међу осталим, добитник је признања: „Златна кацига“, „Радоје Домановић“, „Владимир Булатовић Виб“, „Јован Хаџи-Костић“, „Драгиша Кашиковић“, „Стеван Сремац“, „Ђорђе Фишер“, „Златна значка“, „Златни беоцуг“, „Витезово пролеће“ и „Доситејево перо“ (награда ученика београдских школа). Лауреат је и књижевних признања у Бугарској, Румунији, Македонији, Црној Гори, БиХ и Либану. Приче и афоризми превођени су на енглески, пољски, немачки, француски, словеначки, мађарски, румунски, шпански, македонски, руски, белоруски, албански, словачки, чешки, шведски, грчки, бугарски, русински, италијански, португалски, јерменски, грчки, каталонски, баскијски, арапски и турски језик. Живи у Београду.

ШАУЛА ИЛИЈА – Рођен 1963. године у Карловцу. До сада је објавио пет књига поезије, једну књигу савремене прозе и један роман. Члан је Удружења књижевника Србије и српско-канадског Удружења писаца „Десанка Максимовић“, са седиштем у Торонту. Живи у САД.

ШКИЉЕВИЋ ЗОРАН – Рођен 1962. године у Београду. Пише кратке приче, романи и новеле. Објављује у књижевној периодици. Заступљен је у бројним зборницима. Објављене књиге: *Harpening* (кратке приче, 2014), *Врата подземних вода* (роман, 2015), *О љубави и још којечему* (кратке приче, 2016) и *Нојева барка* (роман, 2017). Живи у Београду.